

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA VEŘEJNÉ EKONOMIKY

Zhodnocení dostupnosti nízkoprahových zařízení pro děti a mládež v České republice
Evaluation of the Accessibility of Low-threshold Children and Youth Facilities
in the Czech Republic

Student: Bc. Kristýna Balášová
Vedoucí diplomové práce: Ing. Eva Kovářová, Ph.D.

Ostrava 2020

VŠB - Technická univerzita Ostrava
Ekonomická fakulta
Katedra veřejné ekonomiky

Zadání diplomové práce

Student: **Bc. Kristýna Balášová**
Studijní program: N6202 Hospodářská politika a správa
Studijní obor: 6202T055 Veřejná ekonomika a správa
Téma: Zhodnocení dostupnosti nízkoprahových zařízení pro děti a mládež v České republice
Evaluation of the Accessibility of Low-threshold Children and Youth Facilities in the Czech Republic
Jazyk vypracování: čeština

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
2. Chudoba a sociální vyloučení v kontextu sociální politiky
3. Analýza dostupnosti a služeb nízkoprahových zařízení pro děti a mládež
4. Zhodnocení dostupnosti nízkoprahových zařízení pro děti a mládež
5. Závěr

Seznam použité literatury

Seznam zkratk

Prohlášení o využití výsledků diplomové práce

Seznam příloh

Přílohy

Seznam doporučené odborné literatury:

HORVÁTHOVÁ, Zuzana. *Social systems and policies*. Praha: Metropolitan University Prague Press, 2016. 302 s. ISBN 978-80-87956-38-0.

KREBS, Vojtěch a kol. *Sociální politika*. 6., přeprac. a aktual. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 569 s. ISBN 978-80-7478-921-2.

ZEMANOVÁ, Vanda a Martin DOLEJŠ. *Životní spokojenost, sebehodnocení a výskyt rizikového chování u klientů nízkoprahových zařízení pro děti a mládež*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. 151 s. ISBN 978-80-244-4492-5.

Formální náležitosti a rozsah diplomové práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

Vedoucí diplomové práce: **Ing. Eva Kovářová, Ph.D.**

Datum zadání: 22.11.2019

Datum odevzdání: 24.04.2020

doc. Ing. Iveta Vrábková, Ph.D.
vedoucí katedry

doc. Ing. Lenka Kauerová, CSc.
proděkanka pro studium
na základě pověření k jednání č.j.
VSB/19/050319/9900 ze dne 24. 9. 2019

Prohlašuji, že jsem celou diplomovou práci, včetně příloh, vypracovala samostatně.
Přílohy č. 1, 2 a 6, dané mi k dispozici, jsem samostatně doplnila.

V Ostravě dne 27.4.2020

.....
jméno a příjmení studenta

Na tomto místě bych ráda poděkovala Ing. Evě Kovářové, Ph.D. za odborné vedení a podnětné rady poskytnuté k vypracování této diplomové práce.

Obsah

1	Úvod.....	4
2	Chudoba a sociální vyloučení v kontextu sociální politiky	7
2.1	Vymezení sociální politiky	7
2.2	Chudoba.....	8
2.2.1	Dětská chudoba	10
2.2.2	Příčiny a důsledky chudoby	12
2.2.3	Měření chudoby.....	14
2.3	Sociální vyloučení	18
2.3.1	Příčiny sociálního vyloučení	19
2.3.2	Dimenze sociálního vyloučení	21
2.4	Boj proti chudobě a sociálnímu vyloučení	23
3	Analýza dostupnosti a služeb nízkoprahových zařízení pro děti a mládež.....	28
3.1	Přístup České republiky k sociálnímu vyloučení	28
3.1.1	Sociální vyloučení v podmínkách České republiky	32
3.2	Služby sociální prevence	34
3.3	Financování služeb sociální prevence	39
3.4	Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež	41
3.4.1	Poskytování služby NZDM.....	43
3.4.2	Klienti NZDM	45
3.5	Analýza vybavenosti krajů NZDM.....	48
3.5.1	Analýza vybavenosti Moravskoslezského kraje.....	50
3.5.2	Analýza vybavenosti Ústeckého kraje	54
4	Zhodnocení dostupnosti nízkoprahových zařízení pro děti a mládež.....	58
4.1	Identifikace rozdílů ve vybavenosti vybraných krajů NZDM.....	58
4.2	Příčiny rozdílů ve vybavenosti vybraných krajů NZDM	63
4.3	Zhodnocení a formulace doporučení	72
5	Závěr	77
	Seznam použité literatury.....	79
	Seznam zkratk	86
	Prohlášení o využití výsledků diplomové práce	
	Seznam příloh	
	Přílohy	

1 Úvod

Sociální politika je součástí každodenního lidského života a představuje nedílnou součást každé vyspělé společnosti a součást hospodářské politiky vyspělých zemí. Od toho, jak je nastavena sociální politika, se dále odráží podmínky života obyvatel, tedy sociální realita. Problém chudoby a sociální exkluze je často spojován s kvalitativní změnou na trzích práce a lidé, kteří nejsou dostatečně přizpůsobiví vůči těmto změnám, se dostávají na okraj tohoto trhu. Ztrácejí své ekonomické funkce stejně jako společenský status. Je to ale jeden z pohledů na výskyt těchto sociálních problémů, tudíž příčiny mohou být různé. Dlouhodobě se vedou diskuse, zda počátkem sociálního vyloučení je vyloučení z trhu práce a následný materiální nedostatek, nebo naopak začíná sociální vyloučení u prostorového vyloučení a materiální deprivace.

Cílem diplomové práce je zhodnotit na základě analýzy dostupnost nízkoprahových zařízení pro děti a mládež v České republice s důrazem na dva vybrané kraje, a sice kraje Moravskoslezský a Ústecký, kdy tyto kraje jsou komparovány mezi sebou a hodnoceny ve vztahu k průměru České republiky.

K dosažení cíle jsou realizovány metody deskripce, komparace, analýzy a explanace. Deskripce je součástí téměř celé diplomové práce, ale především teoretické části. Analýza je použita ke zhodnocení předpokladů sociálního vyloučení krajů a vybavenosti těchto krajů nízkoprahovými zařízeními pro děti a mládež. Především u hledání příčin rozdílů ve vybavenosti je použita metoda explanace. Pro přijetí závěru jsou poznatky mezi sebou komparovány, včetně použití poměrových ukazatelů.

V souladu s cílem práce jsou stanoveny následující hypotézy:

H1: „Nejčastějším poskytovatelem nízkoprahových zařízení pro děti a mládež v obou zkoumaných krajích, i České republice jako celku, jsou církve a náboženské společnosti.“;

H2: „Moravskoslezský kraj je předpoklady sociálního vyloučení postižen více než Ústecký kraj, a z tohoto důvodu je lépe vybaven nízkoprahovými zařízeními pro děti a mládež.“.

Social Exclusion Unit (2001) definovala klíčové faktory, z nichž vychází sociální vyloučení, a těmi jsou například nízké příjmy, nezaměstnanost, vysoká kriminalita, rozpad rodiny, předčasně ukončená školní docházka aj. V souvislosti s touto definicí sociálního

vytvoření jsou stanoveny indikátory pro hodnocení kraje, zda jsou naplněny předpoklady sociálního vyloučení.

Práce vychází z odborné literatury a článků, jež s tématem souvisí, a předmětné legislativy, kterou je Zákon o sociálních službách č. 108/2006 Sb. Dále vychází z údajů Českého statistického úřadu, Registru poskytovatelů sociálních služeb, statistických ročenek krajů a informačního portálu Ministerstva financí Monitor a dalších relevantních zdrojů. Na veškeré použité zdroje je v diplomové práci odkazováno.

Diplomová práce je členěna do pěti kapitol, z nichž první je Úvod a pátou Závěr, který je shrnutím stěžejních poznatků diplomové práce. Druhá kapitola je kapitolou teoretickou se zaměřením na chudobu a sociální vyloučení. Zkraje je také zmíněna sociální politika, a to proto, že celková strategie boje proti chudobě spočívá ve vytvoření sociální politiky, resp. sociálního zabezpečení, které by mělo zabránit občanům, rodinám a sociálním skupinám, aby se propadali do chudoby. Příčiny chudoby a sociálního vyloučení z hlediska individuálního, skupinového a regionálního spolu těsně souvisí a recipročně se ovlivňují.

Třetí kapitola zprvu představuje problematiku druhé kapitoly v podmínkách České republiky, a je tedy důraz kladen na priority, kterými Česká republika směřuje k sociálnímu začleňování. Dle platné legislativy jsou rozebrány nástroje, které napomáhají řešit situaci sociálního vyloučení, a těmi jsou služby sociální prevence. Naznačeny jsou i možnosti financování těchto služeb. Dále se třetí kapitola zabývá již jednou ze služeb sociální prevence, a to nízkoprahovými zařízeními pro děti a mládež, které cílí na děti a mládež ve věkové skupině 6 až 26 let ohrožené sociálním vyloučením. Je provedena analýza počtu zařízení, právních forem poskytovatelů a počtu klientů těchto zařízení v České republice v letech 2009-2018, ale dále je pozornost směřována na dva kraje – Moravskoslezský a Ústecký kraj. Tyto kraje byly vybrány na základě nejvyššího počtu nízkoprahových zařízení pro děti a mládež ze všech krajů České republiky, a také dle četného výskytu sociálně vyloučených lokalit. Na základě socioekonomické analýzy je určeno, zda kraje naplňují předpoklady sociálního vyloučení a následně je provedena i analýza dostupnosti nízkoprahových zařízení pro děti a mládež na území těchto krajů v roce 2018.

Ve čtvrté kapitole jsou poznatky o vybraných krajích ze třetí kapitoly již komparovány mezi sebou a s průměrem České republiky. Na závěr této kapitoly je zhodnocena velikost výdajů, které jsou kraji vynakládány na sociální služby, především na sociální prevenci a nízkoprahová zařízení pro děti a mládež. K hodnocení výdajů jsou použity poměrové ukazatele, a to i k posouzení podílu výdajů na jednoho obyvatele, nebo jednu osobu cílové skupiny sledované služby. V návaznosti na zhodnocení jsou formulována doporučení.

Diplomová práce byla zpracována v rámci a za podpory projektu Studentské grantové soutěže s názvem „Vliv společensko-ekonomických faktorů na dostupnost vybraných sociálních služeb v České republice“, č. SP2019/10.

2 Chudoba a sociální vyloučení v kontextu sociální politiky

Chudoba je jevem obvyklým i v dnešním vyspělém světě. Chudobu či to, kdo je chudý, je možno vnímat z několika hledisek, a jedním z nich je subjektivní vnímání, protože člověk může mít dostatek všeho, a i přesto se považuje za chudého. Lidé se cítí chudí, pokud druzí mají více než oni sami. Je takový člověk ale opravdu chudý?

V důsledku chudoby často dochází k tzv. sociálnímu vyloučení. Lidé se z důvodu nepříznivé příjmové či materiální situace ocitají na okraji společnosti či dokonce i mimo ni, nemají možnost se zapojit do běžného života, a to je spojeno s dalšími projevy.

Předmětem kapitoly bude jakýsi obecný vhled do sociální politiky, její vývoj a v návaznosti na to bude pozornost věnována chudobě a sociálnímu vyloučení, které se právě sociální politika snaží řešit.

2.1 Vymezení sociální politiky

Nejen ve vyspělých zemích hraje sociální politika významnou roli. Každý člověk bez jakýchkoli rozdílů se během svého života setká s něčím, co je součástí sociální politiky. Sociální politika je prvkem nezastupitelným ve společenském systému, významně totiž působí na rozvoj celého tohoto systému. Jak udávají Krebs a kol. (2015, s. 17): „*sociální politika je politikou, která se primárně orientuje k člověku, k rozvoji a kultivaci jeho životních podmínek, dispozic, k rozvoji jeho osobnosti a kvality života.*“ Je založena na čtyřech typických principech, jimiž je sociální spravedlnost, sociální solidarita, subsidiarita a participace.

Sociální politika se v minulosti označovala různě. Až od 19. století se začalo objevovat pojmenování sociální politika. Definice od Krebse není jedinou platnou, dokonce nelze nalézt ani jednoznačnou definici tohoto pojmu. Sociální politiku je možno vnímat jako celek, který je však provázán komplikovanými vnitřními vazbami a vazbami na ostatní prvky společenského systému. V každé zemi a v každé době je specifická, nelze proto nalézt naprosto totožné sociální politiky (Krebs a kol., 2015). Co je ale evidentní u všech sociálních politik? Každá směřuje ke svému určitému cíli. Ottův naučný slovník (1940) vymezuje sociální politiku jako praktickou snahu vedoucí k co nejideálněji uspořádanému společenskému celku.

Sociální politika je velmi stará. V evropské civilizaci se objevil první ucelený koncepční rámec díky křesťanské církvi. Vznikaly první žebrařské řády pečující o chudé, a tak se pomoc chudým stala předmětem činnosti klášterů. Ve středověku je možné narazit již na svépomocnými podpornými spolky. Nejstarší zákonná úprava sociální péče je připisována

královně Alžbětě I. v roce 1597 – tzv. Kodex chudých, který vedl k zavedení výběru daní na chudé (Kliková, Kotlán, 2019).

Velký vliv na sociální politiku měla Velká hospodářská krize, proto jsou 30. léta 20. století považována za zrod moderní sociální politiky. Za takový základ pro sociální politiku lze považovat ale především dobu 40. let 20. století, kdy se začala objevovat myšlenka „*welfare state*“, což lze přeložit jako stát blahobytu, a která byla podpořena tíživými sociálními problémy jako nezaměstnanost nebo chudoba. S tímto pojmem je často spojován lord William Beveridge, který vypracoval první komplexní systém sociálního zabezpečení. Myšlenka „*welfare state*“ je jedinečným jevem v každé zemi a v každé době, je realizována v praxi a nese s sebou řadu přínosů, ale také stinných stránek v podobě náročnosti na ekonomické zdroje a daňové zátěži ekonomicky aktivních subjektů. (Krebs a kol., 2015).

Pro Československo byl rok 1989 zlomový v oblasti sociální politiky. Po roce 1948 začala být uplatňována „*socialistická sociální politika*“, která byla oproti té z roku 1989 značně odlišná. Za socialismu byly problémy jako nezaměstnanost nebo chudoba latentní, a to i když existovaly. Dělo se tak v důsledku režimu, kdy každý musel pracovat, a kdo nepracoval, byl zavírán do vězení. Stát de facto monopolizoval veškeré aktivity v sociální oblasti, občan vystupoval pouze jako objekt sociální politiky, kterému bylo dáváno velkorysého daru od státu v podobě dávek a služeb, o kterých občan neměl právo spolurozhodovat. To rozhodně není sociální politika, jakou ji známe dnes (Krebs a kol., 2015).

Navzdory různým charakteristikám politik sociálního systému je obtížné hovořit o evropském homogenním modelu, protože jak je zřejmé z historického náhledu výše, sociální systém každé země je vyvinut podle její vlastní kulturní historie ekonomiky a politiky (Horváthová, 2016).

2.2 Chudoba

Již v 16. století filozof, pedagog a vědec Juan Luise Viveze své myšlenky věnoval systému péče o chudé. Dle jeho přesvědčení starost o chudé nemá být záležitostí církve, ale státu a obcí. Tímto názorem naznačil moderní systémy praktické sociální péče, jejichž start nastal až v 19. století (Procházka, 2012).

Pro pojem chudoba existuje velká řada definicí. Chudoba představuje především nedostatek peněz k zabezpečení základních životních potřeb na přiměřené úrovni. Dle Jeremyho Seabrookse (2013, in: Dean, 2016) samotné slovo skrývá celou řadu významů a nerozlišuje rozdílné cesty k tomu, jak se stát chudým. Jedno biblické prohlášení připisované

Mojžíšovi říká, že chudí nikdy neopustí zemi, z čehož lze usoudit, že chudoba je nenapravitelným lidským rysem.

Nejčastější je rozlišována chudoba **subjektivní** a **objektivní**. Subjektivní chudoba byla vzpomínána již v úvodu této kapitoly. Jde o to, jak jednotlivec či rodina vnímá svoji životní situaci. Není tedy možné stanovit oficiální hranici chudoby v tomto konceptu. Objektivní chudoba je zaměřena na přístup lidí k různým druhům zdrojů. Tento koncept chudoby je stanoven autoritou, jež bývá zpravidla stát, při respektování makroekonomických souvislostí. Bývá zpravidla nižší než subjektivní. Dělí se na **absolutní** a **relativní** chudobu. Absolutní chudobou se myslí nedostatek základních lidských potřeb jako je voda, jídlo, oblečení, vzdělání apod. Hranice představují tzv. *subsistenční minimum*, což jsou prostředky, které dovolují uhradit potřeby holého přežití v dané společnosti. Tento koncept je pro vyspělé země už nepříliš relevantní (Krebs a kol., 2015). Světová banka od roku 2015 definuje absolutní chudobu jako živobytí za méně než 1,9 dolaru za den na osobu, což představuje zhruba 44 Kč (Světová banka, online, 2015). Relativní chudoba, jak je již očividné z názvu, představuje uspokojování potřeb na relativně nižší úrovni, než je průměrná úroveň v daném státě či společnosti. Relativní chudoba je zpravidla záležitostí evropských zemí, zatímco absolutní chudobu nalezneme spíše v zemích rozvojových (Tomeš, 1996).

Sociální badatel Charles Booth (1902, in: Dean, 2016), jež se zabýval výzkumem chudých v Británii na přelomu 19. a 20. století, ve svých studiích zjistil, že je nutné rozlišovat mezi „*chudými*“ (ti, kteří se snažili zajistit životní potřeby), „*velmi chudými*“ (definoval jako ty, kteří žijí v chronické nouzi) a neřestnou třídu „*povaleči, zlí a poloviční kriminálníci*“. Přesnější kategorizaci se snažil provést Benjamin Seebohm Rowntree (1901, in: Dean, 2016). Stav „*primární chudoby*“ definoval z hlediska nemožnosti domácnosti si dovolit týdenní koš zboží, které on sám považoval za nezbytné pro prostou fyzickou efektivnost. Definoval i stav „*sekundární chudoby*“, kdy má domácnost sice dostatečný příjem, ale je nezodpovědně nebo lehkomyšlně utrácen. Pozdější autoři, především Peter Townsend (1979) začali namísto určování chudoby ve vztahu ke koši zboží, které si domácnosti mohli či nemohli dovolit, definovat chudobu do míry, do jaké se mohli domácnosti zapojit do společnosti (Dean, 2016).

George a Howards (1991, in: Dean, 2016) navrhli další způsob nahlížení na chudobu, jež vyobrazuje Tab. 2.1.

Tab. 2.1 Hloubka chudoby dle George a Howards

		Lidé jsou chudí, pokud:
Absolutní	Standard hladovění	nemají dostatek jídla
	Životní standard	chybí jim hmotné prostředky k udržení sebe samého
Relativní	Standard kopírování	neřídí svůj život přijatelně pro přijetí do společnosti
	Standard zapojení se	nemohou hrát plnou a aktivní roli ve společnosti

Zdroj: George a Howards (1991), in: Dean (2016. s. 3), vlastní úprava

Často se lze setkat s pojmy jako **stará chudoba** a **nová chudoba**. Jde o jakýsi přechod z chudoby tradiční společnosti k chudobě moderní doby. Stará chudoba je spjata s demografickým statusem, není závislá na trhu práce. Do staré chudoby může spadnout řada rodin v životní fázi pořizování bytu, zakládání rodiny atd. Typická je pro osoby staré, nemocné, pro osamělé rodiče samoživitele. Nová chudoba je spojena s nezaměstnaností a poklesem reálných příjmů v důsledku inflace. Touto chudobou jsou ohroženy i osoby zaměstnané. Impulsy, které vedly k přesunu od staré chudoby k nové byl růst nezaměstnanosti a nejistoty zaměstnání, rapidní růst osob závislých na sociální pomoci, čím dál více zadlužených osob a domácností, nárůst počtu dětí s jedním rodičem a rostoucí počet bezdomovců. Vedle těchto všech konceptů se ještě setkáváme s **latentní chudobou**, která ale reálně neexistuje, jelikož poskytované sociální transfery drží příjemce této podpory nad hranicí chudoby, tudíž nejsou oficiálně chudí. Specifickým konceptem je **skrytá chudoba**, která ovlivňuje počet reálně chudých osob. Ač jsou osoby chudé, z různých důvodů s chudobou nebojují ani nevyužívají nároku na sociální dávky (Mareš, 1999).

2.2.1 Dětská chudoba

Děti jsou jakousi zvláštní skupinou chudých. Děti žijící v chudobě se potýkají především s problémy jako nevhodné bydlení, špatná zdravotní péče, omezené možnosti vzdělávání, nedostatek kvalitních potravin a oblečení. Děti nenesou výnos pro rodinu, nepřinášejí pravidelný měsíční příjem, a z toho plyne, že čím více je dětí v rodině, tím vyšší je i riziko chudoby. Těmto dětem velmi hrozí, že se z chudoby nevymaní ani v dospělosti a možná ani jejich potomci (Evropská komise, online).

Chudoba velmi často zasahuje právě rodiče samoživitele nebo rodiny s více než dvěma dětmi, jak již bylo zmíněno, a nemusí to být způsobeno nízkými příjmy, nýbrž materiálním zatížením rodinného rozpočtu. Právě v domácnosti, kde se objevuje pouze jeden rodič a dítě či děti, je míra dětské chudoby výrazně vyšší než u ostatních. Zpravidla se do tohoto postavení dostává matka, která musí skloubit jak práci, tak starost o dítě. Jsou zde dvě možnosti, a to buď zůstat v domácnosti, nebo si sehnat placenou chůvu na hlídání – což s sebou přináší další obtíže (Mareš, 1999). Zvláštní kategorii tvoří děti, kteří již bez rodičů vyrostly, a to ať ve státních institucích nebo s jinými příslušníky rodiny. Sociální vyloučení a také to profesní u těchto mladých lidí roste, protože současné sociální politiky jsou špatně navrženy stejně jako stávající systémy jsou nedostatečně vybaveny k zajištění rovnosti a začlenění (EAPN, 2014).

Esping Andersen (2002) se domnívá, že rodiče s dětmi jsou vystaveni vyššímu riziku nezaměstnanosti z důvodu péče o ně, což již vyplývá z předchozího odstavce. Nezaměstnanost rodičů má často za následek nezaměstnanost jejich potomků. Jelikož rodiče ovlivňují snahu dětí vůči vzdělání, může být právě vzdělávání a také zaměstnanost určujícími činiteli při vzniku chudoby. Lze tedy konstatovat, že pokud dítě vyrůstá v rodině, kde jsou oba tyto faktory nedostatečné, stoupá riziko, že se bude v budoucnu potýkat se stejnými problémy. Chudé děti mají často rodiče s nízkým vzděláním, až 30 % rodičů ohrožených dětí nemá středoškolské vzdělání.

Evropský parlament v dokumentu Child poverty in European union (2016) shrnul hlavní faktory ovlivňující dětskou chudobu po zohlednění efektů sociálních transferů:

- složení domácnosti, ve které dítě žije,
- situace rodičů na trhu práce,
- pracovní status matky,
- úroveň vzdělání rodičů,
- země narození rodičů.

Nové trendy, jako je rozvod, pozdější rodičovství a soužití bez manželství, mění tradiční strukturu domácnosti a rodiny. Vzhledem k tomu, že struktura domácnosti má významný dopad na celkový disponibilní příjem domácnosti, mají tyto trendy zásadní dopad na míru rizika chudoby nebo sociálního vyloučení.

Jestliže se dítě dostane až do stavu sociálního vyloučení, není přijímáno svými vrstevníky a okolím a začlenění zpět do kolektivu se jeví jako velmi obtížné, protože dítě udržuje sociální vztahy pouze se svými rodinnými příslušníky. V rámci mezinárodních výzkumů bylo dokázáno, že důležitým determinantem je právě již zmíněné vzdělání. Je důležité, aby rodič se dítěti věnoval od útlého dětství, učil se s ním a vzdělával ho, aby v budoucnu dosáhl lepších výsledků, což se dětem vyrůstajícím v chudých a ohrožených rodinách často těmto kvalitám nedostává. Je tedy nutné si uvědomit, že jde o více než jen o nedostatek peněz.

Dětská chudoba je často spojována s rozvojovými zeměmi jako důsledek hladomoru, válek apod., ale dětská chudoba je záležitostí i zemí EU. Eurostat zveřejňuje statistiky o dětech ohrožených chudobou nebo sociálním vyloučením, kdy v zemích EU bylo v roce 2018 ohroženo 24,2 % dětí. Z těchto zemí je na tom nejhůře Rumunsko, Bulharsko a Řecko, kde je ohroženo více jak 30 % dětí, v Rumunsku v roce 2018 to bylo dokonce až 38,1 % dětí (Eurostat, online, 2018). V Evropské unii je chudobou ohroženo každé čtvrté dítě.

2.2.2 Příčiny a důsledky chudoby

Chudobou jsou ohroženy nebo již v ní žijí jen některé skupiny obyvatelstva. Jedná se zpravidla o nekvalifikované pracovníky, děti a členy neúplných rodin, dlouhodobě nezaměstnané, nemocné nebo nezpůsobilé k práci a migranty. Řadí se zde i určitá část romského obyvatelstva. Některé skupiny obyvatelstva může chudoba ohrozit více a taky z průzkumů vyplývá, že ženy bývají postiženy častěji než muži.

Příčiny chudoby mohou být různé a autoři uvádí ve svých publikacích různé důvody, ale v mnohých se shodují.

Podle Krebse a kol. (2015) chudoba vzniká ze tří základních důvodů:

- *z nízkých výdělků plynoucích ze zaměstnání* – často způsobených z důvodu nízkého vzdělání a kvalifikace. Nízké výdělky mohou být také spojeny s rozdíly ve schopnostech, inteligenci, pílí, pracovitosti, ambicích, vrozených předpokladech, povahových rysech apod. Je možné, že nízký výdělek plyne i z důvodu rozhodování se na základě nepeněžních preferencí. Krom toho, že nízké výdělky zapříčiňují chudobu přímo, tak i do budoucna se projeví v nízkých starobních důchodech.

- *z důvodu nezaměstnanosti* – především ta dlouhodobá vede k chudobě z důvodu poklesu příjmu na hlavu.
- *z rozdílů ve vlastněném bohatství* – majetek bohatých vynáší značné vlastnické důchody, a na druhé straně neexistence bohatství a jakéhokoli majetku nenese chudým žádný důchod, a nemůže tedy být ani alternativním zdrojem pro uspokojování základních životních potřeb a překlenutí doby trvající chudoby.

Jednou z příčin může být také generační chudoba jako jeden ze situačních faktorů. Ve své podstatě jde o případ, kdy lidé žijící v nepříznivých podmínkách přenáší tohle postavení i na své potomky, tedy na nižší generaci. Jelikož v těchto podmínkách vyrostli a neznají jiný způsob života, nevidí důvod ke změně. Do chudoby se ale člověk může dostat i v důsledku neštěstí, jimž může být například pracovní úraz či přírodní katastrofa.

Tomeš (1996, s. 129) říká, že *„chudoba není historický fenomén, ale právě pro svou relativní povahu je trvalou součástí společenské stratifikace i v moderních a bohatých státech. Je omyl domnívat se, že prosperující ekonomika odstraní chudobu, spíše naopak. S růstem bohatství jedněch se jiní budou stávat relativně chudšími.“*

Za příčiny chudoby bývají uváděny i historické faktory (otrokářství), politické faktory, ekonomické faktory (zadluženost rozvojových zemí), demografické faktory (vysoká hustota obyvatelstva, tradice, nízké vzdělání), environmentální příčiny (znečištění vody), nedostatečná zdravotní péče a nerovné postavení žen. Někdy se příčiny rozdělují na cyklické a strukturální. Ty cyklické souvisí s demografickou revolucí, jejíž projevem je růst obyvatelstva. V Evropě se tato revoluce projevovala růstem cen potravin, které se vzhledem k růstu obyvatelstva stávaly vzácnější, a na jejichž získání obyvatelstvo vynakládalo převážnou část svých příjmů. To bylo podstatou tzv. *cenové revoluce* v 17. století. Vedlo to k dramatickému poklesu životní úrovně, chudobě a hladu. V životním cyklu existují kritické momenty, kterými prochází jedinci i rodiny, a proto jsou tyto příčiny označovány jako strukturální (Wildmannová, 2005).

Jak chudobě něco předchází, tak i za sebou něco zanechává. Balabán (2009) uvádí jako nejčastější důsledky chudoby:

- špatná ekonomická a sociální situace,
- nedostatečná vzdělanost a potenciál sebezvoje,
- vysoká porodnost,

- vyšší kriminalita,
- vyšší bezpečnostní nestabilita v určité oblasti či širším regionu,
- vyloučení ze společnosti a následná frustrace,
- migrace obyvatel,
- degradace životního prostředí.

Chudoba dopadá na politiku, v lidech se často formují levicové politické postoje směřující k reformě či rozsáhlejší změně systému, takže se chudoba může poté projevit ve volebních preferencích, ale také účastí na demonstracích a stávkách. Jistě dopadá i na ekonomiku, protože z tohoto hlediska je chudý člověk špatným spotřebitelem. Lze konstatovat, že člověk je jakousi brzdou ekonomického rozvoje. Také sociální vyloučení je jedním z důsledků chudoby a bude mu věnována určitá část této práce (Wildmannová, 2005).

2.2.3 Měření chudoby

Kolik bylo chudých a kolik jich je nyní, na to nelze asi odpovědět úplně přesně. Záleží především na tom, která z podob či indikací chudoby je brána v úvahu. Chudoba v předválečné Československé republice představovala vážný společenský problém, a proto jí byl věnován určitý rozsah výzkumu. V dnešní době je už mnoho možností, jak sledovat životní podmínky a chudobu. Pozornost chudobě věnuje řada národních a mezinárodních institucí.

Standardizovaná měření chudoby poskytují důležité poznatky a umožňují srovnávat sociální, prostorové a časové údaje vztahující se například k chudobě konkrétních sociálních skupin, čtvrtí nebo zemí a také změnám ve výskytu chudoby v průběhu času. Měření záleží na sociální politice (Dean, 2016).

Haagenars (1985) říká, že být chudý znamená přinejmenším tři různé možnosti:

- nedostatečně uspokojovat své základní potřeby – co jsou ale základní potřeby a co znamená míra nedostatečně?
- mít méně než ostatní – ale o kolik a skutečně je to méně?
- mít pocit deprivace, jakožto nedostatečného příjmu k uspokojování potřeb nebo samotný pocit nedostatečného uspokojování těchto potřeb – záleží ale jaké potřeby a co znamená pocit nedostatečného.

Okolo míry chudoby se točí řada otázek, jež jsou uvedeny výše, a proto zde vystává další otázka – jak velká je chudoba?

Krebs a kol. (2015) uvádějí, že se chudoba sleduje pomocí dvou nástrojů:

- **spotřeby** – to znamená, že měření probíhá na základě přímé spotřeby statků a služeb, resp. dalších nezbytných výdajů, takže chudoba je měřena přímo,
- **příjmů** – v tomto měření je rozhodující výše příjmů a předpokládá se, že nedostatečně velké příjmy vedou k nedostatečné spotřebě a naopak, což ale není pravidlem. Jedná se o nepřímé měření.

Pro zjišťování chudoby existuje několik možných konceptů a některé se kombinují. **Objektivní** koncept se opírá o objektivní stránku situace chudých lidí. Nezávisí na smýšlení těch, kteří jsou za chudé považováni. **Subjektivní** koncept využívá vlastního hodnocení svého stavu, které se ale nemusí shodovat s objektivní chudobou. Sledování subjektivní chudoby ale má důležitý význam pro formulování politiky. O těchto dvou konceptech ale již byla zmínka v podkapitole 2.2.

Další koncept rozlišuje **přímé** a **nepřímé** měření. Přímé je založeno na měření chudoby až po transformaci příjmů do spotřeby, tudíž vedle příjmů berou v úvahu i výdaje. Je spojeno s kupní silou peněz (ČSÚ, online, 2012). Patří sem zejména různé míry vycházející z konceptu chudoby jako deprivace, lze zmínit nejznámější – *Index mnohonásobné deprivace*, který je konstruován z 22 vybraných položek vystihujících určitý nedostatek. K tomuto indexu lze vzpomenout definici chudoby jako deprivace dle Townsenda (1979, in: Mareš a Rabušic, 1996, s. 301), která říká „*Jedinci, rodiny a skupiny mohou být označeny za chudé, jestliže jejich zdroje nejsou postačující pro zajištění druhu stravy, participace a životních podmínek a příjemností života, které jsou obvyklé, nebo jejichž dosažení je přinejmenším široce podněcováno a schvalováno ve společnosti, k níž náležejí. Jejich příjmy jsou natolik pod úrovní příjmů, kterými disponují v této společnosti průměrní jedinci či rodiny, že je to de facto vylučuje z životních standardů, zvyklostí a činností v ní obvyklých.*“. Opakem je nepřímý koncept, jež měří příjem před spotřebou, tudíž výdaje jsou vyjmuty. Kupní síla peněz není promítnuta. Měření se potýká s řadou metodologických problémů především ve zjišťování příjmů.

Preskriptivní koncept je založen na expertních odhadech, které vymezují chudobu. Řadí se sem například koncepty spotřebních košů, kdy jsou odborníky definovány nezbytné životní položky. **Konsensuální**, jak je zřejmé z názvu, jsou založeny na konsensu společnosti nebo vládnoucí elity o tom, koho za chudého považovat. Respondenti ze seznamu potřeb vybírají položky, které považují za nezbytné ke svému žití, anebo jak velký příjem potřebují (Mareš a Rabušic, 1996).

O **absolutní** a **relativní** chudobě byla také již zmínka v podkapitole 2.2. Mareš a Rabušic (1996) ve své práci u absolutních konceptů uvádí tři přístupy k chudobě:

- *Přístup k chudobě z hlediska základních potřeb* – vytýčení nezbytných nejnižších nákladů na uspokojení základních potřeb, které byly původně chápány spíše jako potřeby fyzické a vymezených jako náklady na jídlo, bydlení, vytápění a oděv. Dnes jsou zahrnuty i jiné potřeby.
- *Přístup k chudobě z hlediska základního spotřebního koše* – v současné době se tento přístup využívá v USA. Přístup spočívá v generování seznamu minimálních potřeb pro domácnosti různé velikosti. Hranice chudoby je počítána jako náklady na pořízení těch minimálních potřeb.
- *Přístup k chudobě z hlediska potravinového poměru* – důležitý je vztah mezi výdaji na potraviny a celkovými výdaji.

Podle Tomeše (2010) se hloubka relativní chudoby definuje poměrem různých příjmů osob či domácností určených jako chudé k prahu chudoby v závislosti na zvolené definici chudoby. Výše životního minima je jakýmsi ujednáním společnosti. Vedle životního minima¹ je stanoveno i existenční minimum² a oboje jsou záležitostmi české sociální praxe a jedním z řešení chudoby. Míra hloubky chudoby je pomyslná vzdálenost směrem dolů od stanovené hranice příjmu, a tím pádem je hloubka relativní chudoby různá.

Světová banka používá *Index podílu chudých* (Head Count Index – HCI), který ukazuje, kolik procent populace zemí žije z příjmů, který je nižší než stanovená hranice chudoby. Chudými v tomto případě jsou ti lidé, jejichž příjem nepokrývá jejich základní potřeby. Rozvojový program Spojených národů dříve pracoval s *Indexem lidské chudoby* (Human Poverty Index – HPI), který byl konstruován tak, že mohl nabývat hodnot od 0 do 100, a kde 0 představovala minimální chudobu. Tento index nebral v potaz příjem, ale tři nepeněžní indikátory: pravděpodobnost, že se právě narozený nedožije 40 let věku; procento negramotných lidí; procento populace bez přístupu k pitné vodě, ke zdravotní péči a procento

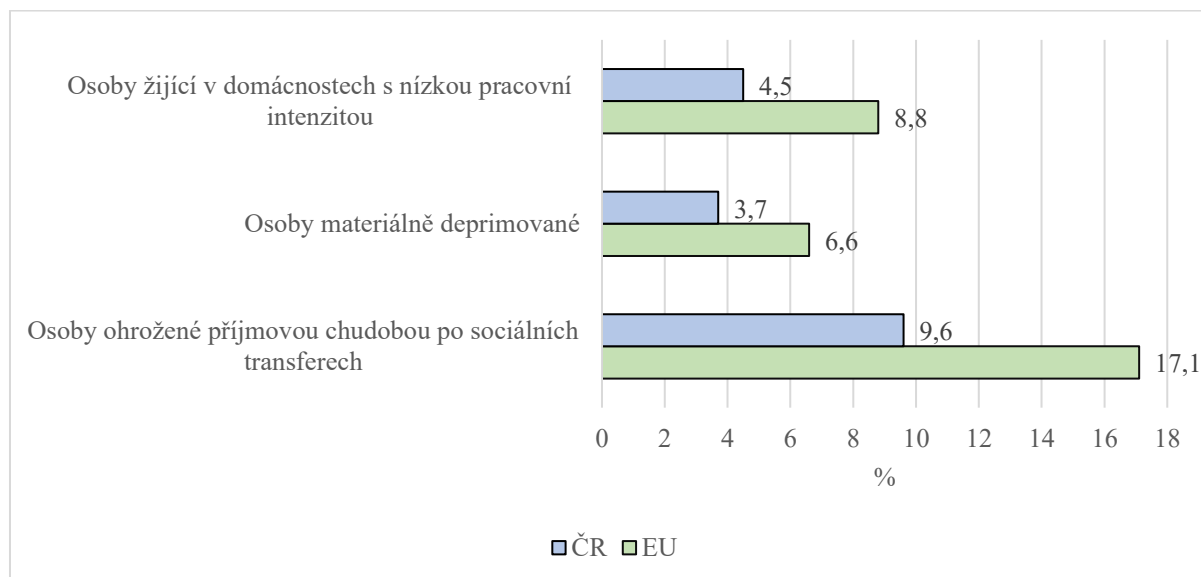
¹ Životní minimum je definováno MPSV jako minimální společensky uznaná hranice peněžních příjmů k zajištění výživy a ostatních základních potřeb. Od dubna 2020 činí částka životního minima jednotlivce 3 860 Kč měsíčně (Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu).

² Dle zákona o životním a existenčním minimu č. 110/2006 Sb. je existenční minimum definováno jako minimální hranice příjmů osob k zajištění výživy a ostatních základních potřeb na úrovni umožňující přežití. Částka existenčního minima je od dubna 2020 stanovena ve výši 2 490 Kč měsíčně.

děti mladších pěti let trpících podvýživou. V současné době Rozvojový program Spojených národů používá *Multidimenzionální index chudoby* (Multidimensional Poverty Index – MPI), který bere v úvahu vzdělání, zdraví a životní úroveň, a to se dále promítá do deseti indikátorů. Chudá domácnost je v tomto případě ta, která trpí nedostatkem při více než 30 % indikátorů (Kliková, Kotlán, 2019).

Od roku 2005 probíhá celoevropské zjišťování EU-SILC (European Union-Statistics on Income and Living Conditions), které mimo EU využívá i Norsko, Švýcarsko, Turecko a Island. Skládá se ze tří ukazatelů: ohrožení příjmovou chudobou, materiální deprivace a velmi nízká pracovní intenzita. V zemích EU se používá ohrožení příjmovou chudobou jako základní ukazatel pro komparaci. Hranice příjmové chudoby je stanovena na 60 % národního mediánu přepočteného příjmu. Česká republika patří k evropským zemím s nejnižším ohrožením příjmovou chudobou, v roce 2018 se tohle ohrožení týkalo 9,6 % Čechů. EU-SILC slouží především jako datový zdroj sledování cílů Strategie Evropa 2020 v sociální oblasti. Eurostat navrhuje otázky, který pak vytváří komparativní datové soubory poskytované badatelům pro výzkumné účely. V České republice se tento sběr dat nazývá Životní podmínky (Večerník, Mysíková, 2015). Na Obr. 2.1 jsou vyobrazeny výsledky všech tří ukazatelů za rok 2018 v České republice a pro komparaci i průměr EU.

Obr. 2.1 Počty osob ohrožených chudobou nebo sociálním vyloučením v roce 2018 v %

Zdroj: Vlastní zpracování dle údajů z databáze Eurostatu (2018)

2.3 Sociální vyloučení

Stejně jako u chudoby, tak i u sociálního vyloučení nelze nalézt jednoznačnou definici. Na evropské úrovni je termín sociální vyloučení používán Evropskou komisí od roku 1989 a představuje propojení sociálního vyloučení s nedostatečnou realizací sociálních práv. První zmínka o sociálním vyloučení padla ve francouzské literatuře v první polovině 60. let 20. století. Vysoce postavený státní úředník Pierre Massé v roce 1969 zdůraznil skutečnost, že existují lidé přežívající na samém okraji prosperující společnosti, kteří se neúčastní v rozdělení ovoce hospodářského růstu (Keller, 2014).

Sociální vyloučení se projevuje především dlouhodobou nezaměstnaností, závislostí na sociálních dávkách, životem ve vyloučených oblastech, nízkou kvalitací, špatným zdravotním stavem, rozpadem rodiny či ztrátou úcty k sobě samému. Trpět sociálním vyloučením mohou bývalí vězni, osoby žijící v etnické menšině nebo v zanedbaných částech obcí či měst. Rizikovým faktorem může být i věk a nedostání se péče.

Člověk, jež se stává postiženým sociálním vyloučením, má často víru v to, že se se situací dokáže vypořádat vlastními silami. Především mladší generace má delší dobu jakési sebevědomí, že dokáže žít nezávislý život i přes problémy. Na situaci, jež s sebou nese závislost, existují 3 různé reakce. První fáze je „*odkládaná asistence*“, kdy lidé ještě věří v rychlé zlepšení jejich situace a bojí se trvalé závislosti na pomoci. Ve fázi „*asistence ustavené*“ si svoji závislost rozumově odůvodňují, ale jsou otevřeni spolupráci se sociálními pracovníky. Ve třetí fázi „*asistence vyžadované*“ je již velká závislost na sociální pomoci a minimální motivace k práci. Vedle toho ještě může být krajní stadium, kdy osoby nemají ani příjem z práce, ani nepobírají žádné sociální dávky. Tím pádem nemají vyhovující bydlení, žijí např. z charity, drobných krádeží, žebroty apod. (Keller, 2014).

Primárními ukazateli indikujícími míru sociálního vyloučení je vyloučení z trhu práce, kontakt se sociálním okolím, přístup k veřejným službám, způsoby řešení osobních situací, míra politické participace. Do sekundárních ukazatelů indikujících situaci v sociálně vyloučených spadá následující: Faktory ovlivňující vznik lokality, Faktory ovlivňující zánik lokality a výstup obyvatel z ní, Způsob dopravy do škol, Počet domů/bytů v lokalitě, Typ kontraktů u nájemního bydlení v lokalitě, Počet osob závislých na péči druhé osoby v lokalitě, Výskyt zanedbávání povinného očkování u dětí u obyvatel lokality, Přítomnost heren v lokalitě nebo v její blízkosti, Výskyt gamblerství a míra závažnosti problému, Užívání návykových látek a míra závažnosti problému, Výskyt kriminality dotýkající se obyvatel lokality a jiné (GAC, 2015).

V projevech sociálního vyloučení je uveden pojem „**vyloučená oblast**“, jež může být definován jako geograficky vymežitelná oblast, kde dochází ke koncentraci osob ohrožených sociálním vyloučením (Černý a kol., 2006). Lidé se v těchto lokalitách mohou ocitnout z různých důvodů, jako že už se v této lokalitě narodili, nebo v ní žili ještě před tím, než se stala sociálně vyloučenou lokalitou. Nebo také se přistěhovali teprve až se stala sociálně vyloučenou, přistěhovali se tedy buď dobrovolně za rodinou, nebo nedobrovolně v důsledku například vzniku dluhů na předchozím nájemním bydlišti (MVČR, online, 2019). Vyloučená lokalita je definována jednotlivými prvky, ale nemusí být všechny splněny, aby lokalita byla považována za vyloučenou. Může být prostorově izolovaná, sociálně izolovaná, ekonomicky izolovaná, kulturně odlišná a symbolicky vyloučená. Ekonomicky izolovanou je myšleno, obyvatelé vyloučených lokalit nejsou zapojeni do formální ekonomiky, ale spíše do izolovaných a nelegálních ekonomických sítí. Projevem symbolicky vyloučené je vytěsnění obyvatel vyloučených lokalit, nejčastěji Romů, z účasti na veřejném životě, a to především v důsledku barvy pleti, oblečení, způsobu chování a jednání aj. (Strategie sociálního začleňování, online, 2014).

2.3.1 Příčiny sociálního vyloučení

Krebs a kol. (2015) řadí do rizikových skupin ohrožených sociálním vyloučením příslušníky etnických menšin a přistěhovalce, děti žijící v ohrožených rodinách (tj. nefunkčních, chudých, mnohopočetných, s nezaměstnanými rodiči a v rodinách, kde dochází k násilí) a všichni ostatní, kteří ve znevýhodněných oblastech s vysokou nezaměstnaností, špatnou dopravní obslužností atd.

K sociálnímu vyloučení dochází primárně v důsledku chudoby a nízkých příjmů, avšak je ovlivněno i dalšími faktory jako je diskriminace, nízké vzdělání či špatné životní podmínky.

Mareš (2006) upozorňuje na to, že chudoba může být příčinou sociálního vyloučení už z toho důvodu, že brání realizaci občanských práv nebo tlumí zájem o jejich uplatnění a mění aktivní občany v klienty sociálního státu. Anebo to může být naopak tak, že sociální exkluze může vést k chudobě. Nicméně, chudoba se rovná materiálnímu nedostatku, kdežto sociální exkluze se věnuje mnohem širší problematice, v níž chudoba se nemusí vůbec objevit.

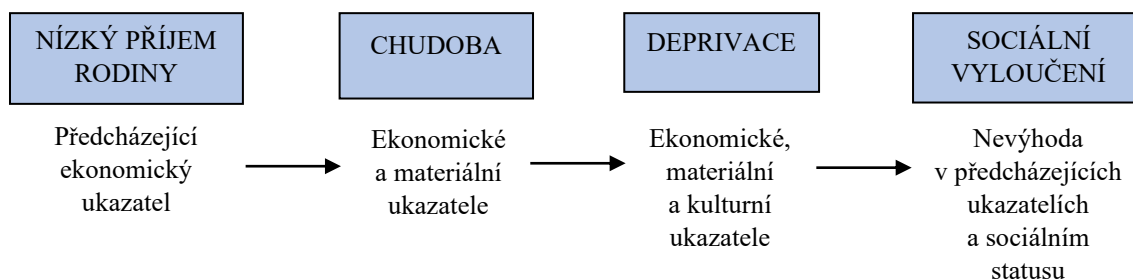
Tak jako u chudoby, tak i sociální vyloučení může být přenášeno z generace na generaci. Mareš (2006) říká, že u dospělých může být sociální vyloučení zakořeněno již v dětství, kdy si jako děti neosvojili potřebné hodnoty, postoje a vzorce chování, nezískali potřebný

lidský, kulturní a sociální kapitál, nedostalo se jim potřebných vzorů, získali nedůvěru k institucím majoritní společnosti, nerozvinuli se jejich aspirace nebo se narušilo jejich zdraví.

Mezi hlavní institucionální a strukturální příčiny patří zejména selhání demokratického systému zajišťujícího občanskou integraci, pracovního trhu zajišťujícího ekonomickou integraci, sociálního státu posilujícího sociální integraci, rodiny a komunity podporující interpersonální integraci.

Obr. 2.2 ukazuje způsob, jak se chudoba může proměnit v sociální vyloučení. Pokud dojde ke ztrátě zaměstnání nebo měsíční příjmy rodiny jsou už i tak na nízké úrovni, vede to zpravidla k chudobě. Tito občané si nemohou dovolit například lepší bydlení. Je to problém jak ekonomický, tak i materiální. Přechází to k deprivaci, kdy se ke zmíněným indikátorům nabalí i kulturní chudoba, která se především projevuje ve vzdělávání. Dostane se to tedy až do stavu sociálního vyloučení, jež zahrnuje všechny předchozí nevýhody a změny se i postavení ve společnosti (Bynner, 2000).

Obr. 2.2 Chudoba a sociální vyloučení

Zdroj: Bynner J. (2000), vlastní úprava

Sociální exkluze sebou nese následky na životě postižených. Řada z nich trpí pocitem bezmocnosti, nedůvěrou v sociální pracovníky a k jakékoli možné pomoci, co by jejich situaci mohla vyřešit. Samozřejmě i na zdraví se sociální vyloučení podepíše. Zdravotní stav lidí je primárně ovlivněn vlivy genetickými, životním stylem, životním prostředím a dostupností a kvalitou poskytované zdravotní péče, což tyto okolnosti v sociálně vyloučených lokalitách jsou značně zhoršené. Život v těchto oblastech zanechává i behaviorální následky. Kriminalita je často páchána ale mimo lokality. Častěji se zde ale objevuje užívání návykových látek a hazard (Keller, 2014).

2.3.2 Dimenze sociálního vyloučení

Vyloučení se stalo termínem pro všechno a často není zcela jasné, co mají tyto různé případy spolu společného (Keller, 2014). Sociální vyloučení může být chápáno také jako proces, který zpravidla vede k deprivaci ve více oblastech či dimenzích života, které se navzájem ovlivňují. Percy-Smith (2000) identifikuje sedm dimenzí ekonomickou, sociální, politickou, komunitní, individuální, prostorovou a skupinovou. Podrobněji bude ale popsáno rozdělení dle Littlewooda a Herkommera (2000) na pět hlavních dimenzí, a to ekonomickou, sociální a kulturní, symbolickou, politickou a prostorovou.

Ekonomická dimenze dává do popředí působení ekonomických faktorů jakožto důsledek sociálního vyloučení. Je tedy spojena s dlouhodobou nezaměstnaností, nízkým příjmem, příjmovou chudobou. Člověk může být dlouhodobě nezaměstnaný z důvodu nedostatku pracovních příležitostí, ale taky v důsledku nedostatečného vzdělání či praxe, anebo taky nízké motivace k práci. Specifickým důvodem může být diskriminace, ať už kvůli věku, pohlaví nebo rasy (Toušek, 2006). Ekonomická složka exkluze ve své podstatě představuje dopad působení jiných forem sociálního znevýhodnění, čímž se člověk dostává do začarovaného kruhu, protože právě vstup na otevřený trh práce je stěžejním bodem boje proti vyloučení.

Do **sociální a kulturní dimenze**, a především do té sociální, můžeme zatřídit faktory jako rozbití tradiční domácnosti a rozpady manželství, sociální izolace, bezdomovectví, různé sociální a patologické jevy – kriminalita, nechtěná těhotenství nezletilých apod. (Mareš, Sirovátka, 2008). Lidé sociálně vyloučení mají zpravidla sociální vazby s osobami, které mají podobný socioekonomický status, a díky tomu se snižuje možnost opustit sociálně vyloučenou oblast. Sociální exkluze představuje v tomto případě nesdílení kulturního a sociálního kapitálu majoritní společnosti, člověk je tedy vyloučen ze sociálních sítí, které mu umožňovali zlepšovat jeho sociální status. Za kulturní kapitál je považován soubor získaných předpokladů jedince nebo skupiny k dosažení určitého statusu. Stěžejním indikátorem je vzdělání, protože právě dosažené vzdělání zásadně ovlivňuje výši příležitostí k získání zaměstnání či schopnost jedince orientovat se ve společnosti a jejím právním systému (Toušek, 2006).

Symbolická dimenze značí, že příslušnost k vyloučené lokalitě její obyvatele stigmatizuje, což vede k další diskriminaci a marginalizaci. Lze usoudit, že se jedná o stereotypní a předsudečný pohled na lidi postižené sociálním vyloučením. Stigmatizováni bývají většinou jedinci, kteří jsou považováni jako odlišní, deviantní či cizí a přiřazením „nálepk“ pak dochází k jejich vyčleňování z většinové společnosti (Mareš, 2000).

Politická dimenze sociálního vyloučení vzniká například u přistěhovalců, kteří nemohou využívat politických práv z důvodu statutu migranta, nebo bez registrace k volbám nemůže jedinec uplatnit své právo volit, a tato neúčast na politickém životě společnosti může vyústit ve společenský zmatek. Nicméně k sociálnímu vyloučení nedochází pouze u imigrantů, ale může být způsobena nerealizováním práv vyloučenými osobami vinou jejich nevědomosti, apatie nebo přání vyhnout se jakémukoli styku s představiteli státního aparátu (Percy-Smith, 2000).

Prostorová dimenze je pro veřejnost nejvíce viditelnou a snadno pochopitelnou dimenzí. Dle autorů Mareše a Sirovátky (2008, s. 275) „vzniká jak koncentrací sociálně vylučovaných osob a sociálních skupin v jistém území, tak i jako důsledek toho, že některé atributy území (kriminalita, vysoká nezaměstnanost, nekvalitní obydlí, chybějící infrastruktura, špatná dopravní dostupnost a další) významně zvyšují riziko sociální exkluze jeho obyvatel.“ Podle Mareše (2006) může nabývat dvou podob:

1. koncentrace vyloučených – příkladem jsou oblasti s kumulací rizikových vlivů, jako je kriminalita, špatné životní prostředí, nedostatečná dopravní obslužnost a infrastruktura, nebo nekvalitní školství a zdravotnictví apod. Lidé v těchto oblastech se musí spoléhat pouze na tento nevýhodný lokální trh práce a ztrácejí vzory jednání většinové společnosti.
2. vyloučení určitých území v důsledku jejich charakteristik – sociální vyloučení je zde pozorovatelné jako osobní nebo kolektivní záležitost. Mnozí se stávají oběťmi v důsledku bydliště na určitém území, resp. v určité komunitě. Deprivace, které musí čelit, je v důsledku nedostatečnosti zdrojů komunity, v které žijí, nikoli svých vlastních zdrojů.

Zmíněné dimenze sociálního vyloučení se mohou překrývat, a vytvářet tak multidimenzionální deprivaci. Vyloučení v jedné dimenzi může oslabovat pozitiva v jiné dimenzi. Například v ekonomické dimenzi, když jednotlivci poskytneme v rámci sociální politiky přístup k sociálním dávkám nebo možnost bydlení, neznamená to, že dojde k začlenění ve smyslu sociální integrace – komunita jej nemusí přijmout mezi sebe, anebo sám jednatel může odmítnout hodnoty a kulturu okolní komunity (Mareš, Sirovátka, 2008).

Následující Tab. 2.2 zobrazuje oblasti a indikace sociálního vyloučení a vedle toho předpoklady a sociální politiky, které usilují o sociální začlenění. Je patrné, že sociální politiky

výrazně ovlivňují ekonomickou oblast či dimenzi vyloučení, u sociální je vliv pouze částečný, a ještě omezeněji působí na politickou dimenzi.

Tab. 2.2 Dimenze sociální vyloučení a začleňování a oblasti sociální politiky

Sociální vyloučení		Sociální začleňování	
OBLASTI (aktivity)	INDIKACE	PŘEDPOKLADY	SOCIÁLNÍ POLITIKY
EKONOMICKÉ <ul style="list-style-type: none"> spotřeba 	Chudoba a materiální deprivace	Zdroje: - redistribuce: <ul style="list-style-type: none"> příjem jiné zdroje bydlení 	Podpora příjmů Sociální služby Podpora bydlení
<ul style="list-style-type: none"> aktivity na trhu práce 	(Ne)zaměstnanost Kvalita zaměstnání	Flexibilita Princip rovných šancí a sociální kapitál Lidský potenciál	Pobídky k práci Opatření proti diskriminaci Pozitivní diskriminace Aktivní politika zaměstnanosti Celoživotní učení Sociální služby
SOCIÁLNÍ	(Ne)participace v sociálních kontaktech Omezená šíře a kvalita kontaktů	Sociální kontakty a sítě Kvalita kontaktů a sítí Důvěra v jiné lidi	Sociální práce Prevence izolace Empowerment Spoluúčast Partnerství
POLITICKÉ	(Ne)participace v politických aktivitách – např. volby, organizovanost	Důvěra v instituce Legitimita reprezentací a politického systému	Přístup k realizaci politických a občanských práv Politika uznání

Zdroj: Mareš M., Sirovátka T. (2008), vlastní úprava

2.4 Boj proti chudobě a sociálnímu vyloučení

Pokud se člověk dostane do stavu chudoby či sociálního vyloučení, měl by v první řadě se pokusit sám se z ní dostat, případně by mu měla být nápomocna rodina, což ale ne vždy stačí nebo se tak vůbec stane, a proto se obrací na další úroveň pomoci.

Základem pro boj s chudobou a sociálním vyloučením je vytvoření sociální politiky, která zabrání občanům, rodinám a sociálním skupinám, aby se propadali do chudoby. Klíčovou ochranou proti zchudnutí je sociální pojištění. Stát také podporuje formou sociální podpory skupiny lidí, které by bez jeho pomoci nemohly své potřeby uspokojovat způsobem všeobecně

považovaným za přiměřený. Lidem, jež se již dostali do stavu chudoby, stát nabízí sociální pomoc, a to takovou, která jim pomáhá vrátit se do stavu nezávislosti nebo je zabezpečí po dobu, po kterou toho sami nejsou schopní (Tomeš, 1996).

Krebs a kol. (2015) uvádějí mezi možnými způsoby řešení chudoby a zároveň rozlišují opatření preventivního charakteru a taková opatření, která řeší až následky. Je samozřejmě výhodnější sociálním problémům předcházet. Prevence znamená přijímání řady sociálněpolitických opatření v nejrůznějších dílčích sociálních politikách, jež se zaměřují na omezení nebo zmírnění chudoby. Významně může přispět odpovídající vzdělávací politika, politika důchodového zabezpečení a politika zaměstnanosti. V druhém případě, kdy již chudoba reálně existuje, je možné přijmout opatření dvojího druhu: záporné zdanění příjmů a stanovování minimálních příjmových veličin. První druh, tzv. *negativní daň*, si klade za cíl poskytnout chudé populaci jednotnou, zřetelnou a lidsky důstojnou peněžní pomoc, zjednodušit a zefektivnit náročnou administrativu s poskytováním podpor v chudobě a současně občanům zajistit pracovní příležitosti a nezbavovat je osobní odpovědnosti za vlastní životní podmínky. Podstatou negativní daně je, že do určité výše příjmu připadajícího na hlavu se daň neplatí a domácnostem, které jí nedosahují, je do této určité výše dorovnán zápornou důchodovou daní. Druhý a nejčastější druh jsou *minimální příjmové veličiny*, které ale nebyly primárně vytvořeny pro řešení chudoby, nicméně s ní souvisí. Zejména se jedná o minimální mzdu a životní minimum. O životním minimu byla zmínka již v textu o měření chudoby. Minimální mzda³ chudobu může, ale nemusí řešit, ba dokonce ji může prohloubit. Velmi významnou roli může hrát nestátní sektor jako obce, charity, církve, nadace, občanská sdružení atp. Tyto subjekty mohou poskytovat sociální služby, kterým bude do určité míry věnována 3. kapitola této práce.

Přední organizací v boji proti chudobě je OSN, která definuje extrémní chudobu jako život za méně jak 1,25 dolarů na den. OSN si stanovilo hlavní cíl v rámci Agendy udržitelného rozvoje 2030 – vymýtit chudobu ve všech existujících formách všude na světě, a v rámci tohoto cíle si stanovilo ještě dílčí cíle, kterých chce dosáhnout do roku 2030:

- odstranit extrémní chudobu všude na světě,
- podíl mužů, žen a dětí, kteří žijí v chudobě, snížit alespoň o polovinu,

³ Minimální mzda byla ustanovena z důvodu ochrany zaměstnanců před enormně nízkými výdělky ze strany zaměstnavatele, tzn. mzda nesmí být nižší než státem stanovená mzda. Její výše se v posledních letech poměrně měnila (Krebs a kol., 2015). V roce 2020 je ujednána ve výši 14 600 Kč měsíčně čili 87,30 Kč za hodinu práce.

- na úrovni státu zavést vhodné systémy sociální ochrany a následně rozšířit jejich dosah na většinu chudých a ohrožených chudobou,
- zajistit, aby všichni chudí a zranitelní muži a ženy měli stejná práva v přístupu k ekonomickým zdrojům i základním službám, na vlastnictví apod.,
- posílit odolnost chudých a zranitelných a zmírnit tyto slabosti před extrémními klimatickými jevy a jinými pohromami,
- z různých zdrojů a dokonalejší rozvojovou spoluprací zajistit výraznou mobilizaci prostředků, a zajistit prostředky na zavádění programů a politik na odstranění chudoby ve všech jejích formách,
- na národní, regionální a mezinárodní úrovni vytvořit výrazné politické strategie, jež budou založeny na genderově citlivých rozvojových strategiích na podporu chudých, což povede ke zrychlení investic na odstranění chudoby.

Vedle OSN působí také velmi významná a vlivná Světová banka⁴. Své poslání, jež má vytesáno do kamene ve svém sídle ve Washingtonu, zní takto: „*Náš sen je svět bez chudoby.*“ A zdá se, že svůj cíl se snaží poměrně dobře plnit. V posledních desíletích došlo k výraznému pokroku při snižování chudoby. Disponuje největším množstvím statistik o rozvojové problematice. Světová banka zahrnuje instituce, jež úzce souvisí s problémem chudoby. Jedná se například o IBRD – Mezinárodní banka pro obnovu a rozvoj poskytuje úvěry a pomoc na rozvoj středně bohatých zemí a úvěruschopných chudších zemí. Nebo také klíčovou roli při naplňování cíle snižování chudoby sehrává IDA – Mezinárodní asociace pro rozvoj, která pomáhá nejchudším zemím a poskytuje bezúročné půjčky a další služby. Světová banka každoročně poskytuje zemím úvěry a půjčky v hodnotě až 30 miliard USD. Také stojí za zmínku, že Světová banka pomáhá nejchudším zemím formou strategie PRSP (Poverty Reduction Strategy Papers), které uznávají, že boj s chudobou vyžaduje komplexní přístup (BusinessInfo, online, 2007).

V roce 1999 Mezinárodní měnový fond (dále MMF), který byl mimo jiné založen na konferenci v Bretton Woods stejně jako Světová banka, vytvořil Nástroj pro snižování chudoby a podporu růstu (PRGF – Poverty Reduction and Growth Facility), čímž MMF jeho

⁴ Československo bylo zakládajícím členem Mezinárodní banky pro obnovu a rozvoj, ale z důvodu nesplnění povinností vyplývajících ze Stanov bylo členství pozastaveno. Česká republika se stala členem 1.1.1993 (MFČR, online).

vznikem učinil razantní krok v boji proti chudobě v nízkopříjmových zemích s cílem snížit chudobu a zvýšit ekonomickou sílu v těchto členských zemích. PRSP jsou připravovány vládami s aktivní účastí občanů a dalších rozvojových partnerů. V průběhu let tato facilitata prošla řadou přeměn. Aby byla podpora flexibilnější a přizpůsobena potřebám dané země, MMF nahradilo PRGF Rozšířeným úvěrovým nástrojem (ECF – Extended Credit Facility). V souhrnu, nová facilitata slouží jako hlavní nástroj MMF pro poskytování střednědobé podpory zemím s nízkými příjmy, s vyšší úrovní přístupu k finančním zdrojům za více zvýhodněných podmínek financování a s delšími problémy platební bilance. Práce MMF v otázkách snižování chudoby se silně opírá o odborné znalosti a rady Světové banky. (MMF, online, 2020).

V roce 2000 byla přijata Lisabonská strategie s desetiletým časovým horizontem, která zaznamenala v roce 2005 změny ve strategii sociální začleňování. Tato strategie nebyla ale příliš povedená a jako reakci na ni Evropská unie vytvořila Strategii Evropa 2020. Má být realizována v letech 2010 až 2020. V cílech strategie je stanoveno vymanit alespoň 20 miliónů lidí z chudoby a sociálního vyloučení a zvýšit zaměstnanost u osob ve věku 20 až 64 let na 75 %. Evropská komise podporuje členské státy prostřednictvím Evropské platformy proti chudobě a sociálnímu vyloučení, Sociálního investičního balíčku a také zejména Evropského sociálního fondu (Evropská komise, online).

Rok 2020 byl vyhlášen Evropským rokem boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení. Vznikl z iniciativy Evropského parlamentu a Rady ministrů. Je klíčový pro naplnění cílů Evropské unie v oblasti zlepšení sociální soudržnosti, dosažení hospodářského růstu a vytváření většího počtu kvalitnějších pracovních míst. Tato akce chce dosáhnout postavení chudoby a sociálního vyloučení do centra pozornosti médií po celé Evropské unii. Rozpočet byl stanoven na 17 miliónů eur. Každý členský stát EU si jmenoval vnitrostátní prováděcí orgán, které vybírají národní činnosti pro žádosti o finanční prostředky z EU, a také budou úzce spolupracovat s organizacemi občanské společnosti, se sociálními partnery, s orgány regionální a místní správy a se subjekty, které jsou v zastoupení zájmů obětí chudoby a sociálního vyloučení (Evropská komise, online).

Sociální inkluze

Sociální exkluze a sociální inkluze si ve svém pravém slova smyslu nejsou protiklady, ale zároveň je nelze od sebe oddělit. Sociální začleňování lze definovat jako ohraničený proces, který formou podpory usiluje o návrat již sociálně vyloučeného člověka zpět do společnosti, do běžného života (EAPN, 2008). Levitas ve svých pracích rozeznává tři základní diskurzy sociální exkluze, které zahrnují i tři rozdílné přístupy sociální politiky.

Jedná se o **redistributivní diskurz, integrativní diskurz a moralizující diskurz**. Redistributivní využívá dávek sociálního zabezpečení k odstranění chudoby. Smyslem integrativního diskurzu je placené zaměstnání, a to nejen jako zdroj příjmu, ale také jako komunitní strategie k překonání sociální izolace. Moralizující diskurz pokládá za příčinu sociální exkluze určitých osob jejich morální a kulturní charakteristiky a za základní mechanismus začlenění považuje resocializaci, jež je možno docílit intervencemi sociální práce a krizovými sociálními intervencemi nebo represivními veřejnými politikami. V politice, jež se snaží o sociální inkluzi, jsou všechny tyto diskurzy přítomny.

Je volena odlišná strategie začleňování dle akcentu připisovaného různým příčinám sociálního vyloučení a návazně i akcentu na typ přijímaných řešení. V členských zemích Evropské unie hraje důležitou roli agenda sociálního začleňování (dále agenda), která si klade za cíl překonat exkluzi, jakožto důsledek selhání jednoho nebo více společností integrujících společenských systémů. V rámci agendy jsou od roku 2000 přijímány dvouleté národní akční plány sociálního začleňování. Díky agendě je sociální začleňování v centru veřejného diskurzu a pozornosti veřejné politiky (Mareš, Sirovátka, 2008).

Dále k sociálnímu vyloučení a sociálnímu začleňování bude navráceno ve třetí kapitole této práce, ale tentokrát v rámci České republiky.

3 Analýza dostupnosti a služeb nízkoprahových zařízení pro děti a mládež

Jak již bylo uvedeno v předchozí kapitole, chudoba ani sociální vyloučení se České republice nevyhýbá, proto v rámci této kapitoly bude důraz kladen na tuto problematiku v prostředí České republiky. Je zprvu nutné se seznámit s přijatými dokumenty zabývajícími se sociálním začleňováním a plynule přejít k prostředku, který chudým či sociálně vyloučeným napomáhá, a tím jsou sociální služby.

V předchozí kapitole bylo zmíněno, že chudoba se může přenášet z generace na generaci, a proto i dítě již od svého narození může být ohroženo sociálním vyloučením, resp. v něm žít. Jeden z druhů sociálních služeb jsou služby sociální prevence, mezi které patří nízkoprahová zařízení pro děti mládež, jež jsou právě dětem a mládeži nápomocny v tíživých situacích a napomáhají běžnému způsobu života, kterého by se jim jinak nedostalo. Analýza tedy bude především zaměřena na tato zařízení z pohledu celorepublikového a také podrobněji zkoumána ve vybraných krajích. Zkoumány budou také předpoklady krajů k sociálnímu vyloučení na základě stanovených indikátorů.

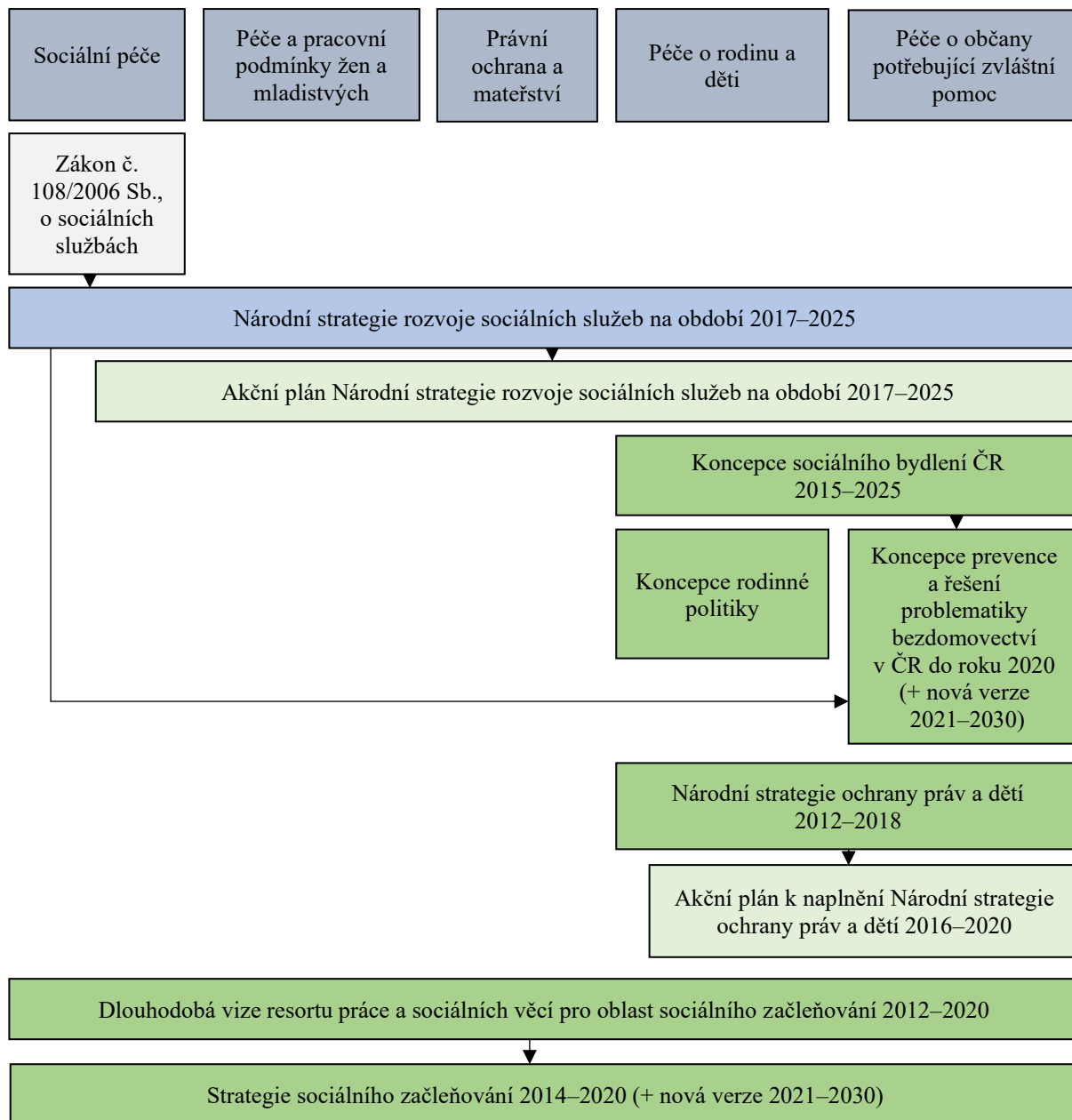
3.1 Přístup České republiky k sociálnímu vyloučení

Ač se Česká republika řadí k zemím nejméně ohrožených chudobou a sociálním vyloučením, tyto jevy se zde také vyskytují (v roce 2018 bylo příjmovou chudobou ohroženo 9,6 obyvatel ČR). Ústředním orgánem státní správy, který realizuje opatření v oblasti sociálního začleňování, je **Ministerstvo práce a sociálních věcí**. Tento proces je zakotven v právním řádu České republiky, v již zmíněném zákoně o sociálních službách. Obecně sociálně začleňování usiluje o zaměstnanost a rovný přístup ke všem zdrojům (resp. právům, zboží a službám), prevenci rizika sociálního vyloučení, snaží se napomáhat nejvíce zranitelným a mobilizovat všechny relevantní aktéry.

Pro oblast sociální vyloučení či začleňování existuje řada dokumentů, ve kterých jsou na základě analýz vytýčeny cíle, kterých by mělo být dosaženo. Na Obr. 3.1 jsou ze strategické mapy Ministerstva práce a sociálních věcí vybrány ty dokumenty, jež právě jsou zaměřeny na sociální vyloučení a děti. Dokumenty jsou rozlišeny barvami pro přehlednost. Tmavě šedá představuje působnost ministerstva dle kompetentního zákona, světle šedou barvou je zákon vyžadující vznik strategie, modrou barvou je označen platný strategický dokument, jehož vznik je vyžadován zákonem. Tmavší zelená značí platné strategické dokumenty a světle zelená

implementační dokument čili akční plán, který se vztahuje k nadřazenému strategickému dokumentu (MPSV, online, 2020).

Obr. 3.1 Vybrané dokumenty ze strategické mapy MPSV

Zdroj: Vlastní zpracování na základě údajů MPSV (2020)

Na základě situace v ČR nastínila **Dlouhodobá vize resortu práce a sociálních věcí pro oblast sociálního začleňování 2012–2020** směřování takových politik, které by měly vést k naplnění národního cíle snižování chudoby⁵, a ve svém konečném důsledku k posílení společenské soudržnosti v ČR. V rámci Vize bylo tedy stanoveno 5 priorit a ke každé z nich i příslušný cíl:

1. Inkluzivní trh práce/aktivní politiky trhu práce: Zvyšování uplatnitelnosti osob sociálně vyloučených a osob ohrožených sociálním vyloučením a chudobou na trhu práce a podpora jejich pracovní integrace, včetně podpory sociálního podnikání.

Zvýšení uplatnitelnosti osob sociálně vyloučených a osob ohrožených sociálním vyloučením a chudobou na trhu práce.

2. Přístup ke kvalitním službám: rozvoj sociálních služeb a služeb pro rodiny a děti, za účelem sociálního začleňování a prevence sociálního vyloučení a chudoby.

Efektivní, dostupný, dlouhodobě udržitelný a kvalitní systém sociálních služeb a služeb pro rodiny a děti.

3. Zvyšování účinnosti systému sociální ochrany prostřednictvím veřejné správy, včetně systému péče o ohrožené děti a podpora aktivního stárnutí a sdílené a neformální péče.

Efektivní a dlouhodobě udržitelný systém sociální ochrany.

4. Mainstreaming sociálního začleňování, kooperace a evidence based přístup.

Zvyšování využívání principů mainstreaming sociálního začleňování, kooperace aktérů založená na vyhodnocování relevantních dat.

5. Regionální disparity a role samosprávy.

Snižování regionálních disparit a zvyšování role samospráv.

Strategie sociálního začleňování byla stanovena na období od roku 2014 do roku 2020. Její nová verze bude platná v období 2021–2030. Jak je vidno ze schématu výše, Strategie vychází z Dlouhodobé vize resortu práce a sociálních věcí pro oblast sociálního začleňování,

⁵ Cíl České republiky do roku 2020: „*Udržení hranice počtu osob ohrožených chudobou, materiální deprivací nebo žijících v domácnostech bez zaměstnané osoby do roku 2020 na úrovni roku 2008*“ (Dlouhodobá vize resortu práce a sociálních věcí pro oblast sociálního začleňování, 2012, s. 3).

mimo to ale zahrnuje i oblasti překračující hranice resortu, které mají významný vliv na sociální začleňování osob. Aktuální strategie popisuje prioritní témata ČR pro oblast sociálního začleňování osob v příslušném období a pro čerpání z veřejných rozpočtů ČR i využívání Evropských strukturálních a investičních fondů Evropské unie. Také obsahuje přehled opatření majících vliv na sociální začleňování a boj s chudobou a přehled relevantních materiálů a zdrojů (Sociální revue, 2014, online).

Strategie se zabývá několika oblastmi, v rámci kterých byly stanoveny cíle a v návaznosti na ně opatření. V oblasti sociální služby byl cíl formulován následovně: „*Zajistit dostatečně rozvinutý systém sociálních služeb pro potřeby osob sociálně vyloučených nebo sociálním vyloučením ohrožené reagující na jejich individuální potřeby v kontextu společenské zakázky.*“ (Strategie sociálního začleňování, online, 2014, s. 28). Do opatření byly zařazeny takové návrhy, které by mohly být podporou pro sociální začleňování. Jedním z nich je například návrh na nové druhy sociálních služeb, které by více reflektovaly potřeby osob sociálně vyloučených či vyloučením ohrožených. V oblasti podpory rodiny byly v rámci stanoveného cíle přijata opatření jako rozvoj služeb péče o děti, jejich dostatečné kapacity a místní dostupnosti a vedle toho rozvoj nízkoprahových služeb na podporu rodin ohrožených sociálním vyloučením.

Oblast podpory rovného přístupu ke vzdělání si klade za cíl zajištění rovného přístupu ke vzdělání pro všechny, minimalizaci rizik spojených s rizikovým chováním u dětí, žáků a studentů prostřednictvím podpory služeb v oblasti primární prevence rizikového chování ve vzdělávání, ve spolupráci s rodinou a sociálními službami a podpořit získání a dokončení vzdělání pro osoby ze sociálně znevýhodňujícího prostředí. V oblasti přístupu k bydlení je žádoucí zajištění dostupnosti bydlení pro osoby ohrožené sociálním vyloučením a zároveň podpora vlastníků bytového fondu v oblasti sociálního bydlení. Cílem v oblasti podpory přístupu ke zdravotní péči je zlepšení tohoto přístupu osobám sociálně vyloučeným či ohroženým. Je důležité zvyšovat informovanost, podpořit osvětové, preventivní a informační programy a podpořit terénní sociální práci. V další oblasti zaměřené na životní podmínky, je stěžejní zajistit adekvátní příjem a prevenci ztráty příjmu pro tyto osoby. Mimo jiné, je třeba podporovat i další začleňující služby, které nespadají do sektoru sociálních služeb.

Sociálně vyloučeným či ohroženým osobám by měl být zajištěn rovný přístup ke všem zdrojům, právům, zboží a službám, a to ve všech politikách týkajících se těchto osob. Je nezbytná podpora sociálního začleňování na místní úrovni, tedy zajistit odpovídající podporu regionům – metodickou, personální i finanční. Soustředit se především na území ČR, která jsou

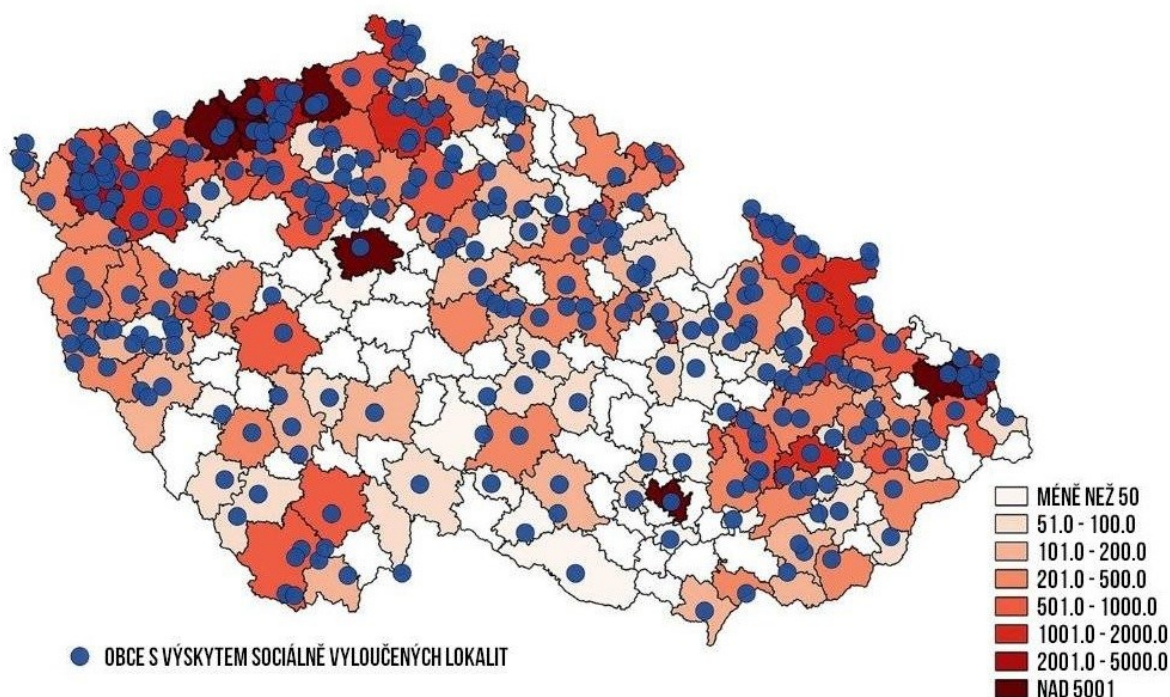
významně ohrožena těmito jevy. Občané by se měli podílet na řízení věcí veřejných včetně zapojování osob sociálně vyloučených nebo sociálním vyloučením ohrožených a mnoho dalších opatření bylo přijato v rámci této Strategie, ale ne všechny přímo zmiňují problematiku sociálního vyloučení či začleňování (Strategie sociálního začleňování, online, 2014).

3.1.1 Sociální vyloučení v podmínkách České republiky

V návaznosti na podkapitulu 2.3, kde byly jako jeden z projevů sociálního vyloučení, zmíněny vyloučené oblasti, je na místě uvést situaci v prostředí České republiky. Některé sociálně vyloučené lokality vznikaly již před rokem 1989, ale většina lokalit vznikla až v průběhu 90. let 20. století v důsledku postkomunistické transformace. Staly se nejvýznamnějším zdrojem narušení sociální soudržnosti české společnosti a vážným vnitřním i vnějším problémem České republiky. Vedle sociální soudržnosti ohrožují i soudržnost ekonomickou (Gabal, Víšek, 2010).

V roce 2015 společnost GAC spol. s r.o. zpracovala pro Ministerstvo práce a sociálních věcí *Analýzu sociálně vyloučených lokalit v ČR* financovanou z finančních prostředků Evropského sociálního fondu a státního rozpočtu (Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR, online, 2014). Součástí Analýzy je i *Mapa sociálně vyloučených lokalit v České republice*, která vznikla na základě rozsáhlých terénních a doplňujících šetření, která probíhala v obcích s identifikovaným výskytem sociálně vyloučené lokality či lokalit. Analýza z května 2015 je aktualizací předchozí Analýzy z roku 2006. Výsledky Analýzy, respektive obce s výskytem sociálně vyloučených lokalit, zachycuje Obr. 3.2. Barevná škála je odstupňována podle obyvatel sociálně vyloučených lokalit na území obce s rozšířenou působností.

Obr. 3.2 Obce s výskytem identifikovaných sociálně vyloučených lokalit na území ČR k roku 2014

Zdroj: GAC, spol. s r.o.: Analýza sociálně vyloučených lokalit (2015), vlastní úprava

Z mapy je patrné, že nejvíce sociálně vyloučených lokalit se objevuje především na západě až severozápadě a také na východě ČR. Jih ČR zdá se být nejméně zasažen sociálně vyloučenými lokalitami. Dle analýzy GAC, spol. s r.o. (2015) se sociálně vyloučené lokality přesouvají ve větší míře do menších obcí – v porovnání s rokem 2006 vzrostl podíl obcí do 5000 obyvatel se sociálně vyloučenými lokalitami o 5 %. V roce 2014 bylo identifikováno 606 sociálně vyloučených lokalit, což v porovnání s analýzou z roku 2006 je o 246 lokalit více. V Moravskoslezském a Karlovarském kraji počet vyloučených lokalit až ztrojnásobil (viz Tab. 3.1). Celkový počet obyvatel těchto lokalit se pohybuje mezi 95 tisíci až 115 tisíci. Největší nárůst počtu sociálně vyloučených osob v absolutních číslech se projevil v Moravskoslezském kraji a také v Ústeckém. Dohromady v těchto dvou krajích žije více sociálně vyloučených než ve zbytku České republiky (viz Příloha 1).

Tab. 3.1 Identifikované sociálně vyloučené lokality v krajích v roce 2006 a 2014

Kraj	Rok	
	2006	2014
Hl. město Praha	6	7
Jihočeský	16	38
Jihomoravský	11	28
Karlovarský	18	61
Vysočina	11	13
Královehradecký	25	36
Liberecký	26	48
Moravskoslezský	28	72
Olomoucký	27	62
Pardubický	15	24
Plzeňský	17	42
Středočeský	36	64
Ústecký	63	89
Zlínský	11	22
CELKEM	310	606

Zdroj: GAC, spol. s r.o.: Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR (2015), vlastní zpracování

Podle Gabala a Víška (2010) žije v sociálně vyloučených lokalitách více než polovina všech českých občanů romského původu, nicméně podstatná část Romů je integrována v české společnosti, tedy stojí mimo sociální vyloučení. Faktem ale je, že se v některých oblastech může vyskytovat sociálně vyloučená romská lokalita, která má podobu ghett s posilující vlastní vnitřní strukturou, vlastními pravidly, rostoucím podílem šedé, nelegální a případně kriminální aktivity a příjmů, za podpory systému sociálních dávek, a klesajícím podílem legální zaměstnanosti, zdaněných příjmů a mezd.

3.2 Služby sociální prevence

Člověk se může ocitnout ve stavu sociální nouze z důvodu nízkého a stejně tak vysokého věku, zdravotního stavu, disfunkce rodiny, absence sociálního zázemí, z osobnostních důvodů nebo z jiných závažných příčin není schopen zabezpečovat své základní životní a sociální potřeby (péče o svou osobu, svá práva, zájmy, výživu a domácnost). V tomto případě má člověk právo na dostupnou, dostatečnou a kvalifikovanou sociální pomoc, která vypomůže s jeho nesoběstačností. Formou této pomoci jsou zpravidla sociální služby (Tomeš, 1996).

Sociální služba je definována dle §3a zákona o sociálních službách č. 108/2006 Sb. jako *„činnost nebo soubor činností podle tohoto zákona zajišťujících pomoc a podporu osobám za účelem sociálního začlenění nebo prevence sociálního vyloučení.“* Jsou rozlišovány tři druhy sociálních služeb, a to **sociální poradenství, služby sociální péče a služby sociální prevence**, kterým bude věnována větší pozornost. V rámci sociálního poradenství jsou osobám poskytnuty potřebné informace k řešení jejich nepříznivé sociální situace. Základní sociální poradenství je základní činností poskytovanou ve všech druzích sociálních služeb, takže povinností poskytovatelů je tuto službu zajistit. Naproti tomu odborné sociální poradenství se zaměřuje na potřeby jednotlivých okruhů sociálních skupin, např. v manželských poradnách. Služby sociální péče se snaží o podporu života osob v jejich přirozeném sociálním prostředí a umožnit jim v nejvyšší možné míře zapojení do běžného života společnosti a souběžně zajistit jejich fyzickou a psychickou soběstačnost. V případech, kdy to vylučuje jejich stav, zajistit důstojné prostředí zacházení, kdy každý má právo a poskytování služeb sociální péče v nejméně omezujícím prostředí (Zákon o sociálních službách 108/2006 Sb., online).

Vedle toho mohou být sociální služby poskytnuty ve třech formách, a to **ambulantní, pobytové** nebo **terénní**. Ambulantní formou se rozumí takové služby, za kterými musí osoba docházet, anebo být doprovázena či dopravována a součástí této služby není ubytování. Naopak pobytové služby poskytují ubytování v zařízení sociálních služeb. A terénní služby jsou poskytovány osobám v jejich přirozeném sociálním prostředí, zpravidla tedy ve vlastním domě.

Služby sociální prevence definuje §53 zákona o sociálních službách č. 108/2006 jako služby, které *„napomáhají zabránit sociálnímu vyloučení osob, které jsou tímto ohroženy pro krizovou sociální situaci, životní návyky a způsob života vedoucí ke konfliktu se společností, sociálně znevýhodňující prostředí a ohrožení práv a oprávněných zájmů trestnou činností jiné fyzické osoby. Cílem služeb sociální prevence je napomáhat osobám k překonání jejich nepříznivé sociální situace a chránit společnost před vznikem a šířením nežádoucích společenských jevů.“*

Než bude pozornost zaměřena na služby sociální prevence, je nutné uvést, co sociální prevence vůbec znamená: *„Sociální prevence je soubor aktivit ovlivňujících proces socializace a sociální integrace, jež se orientují na změnu nepříznivých sociálních, případně socioekonomických podmínek vedoucích ke vzniku a šíření poruch sociálních procesů a institutů, které jsou příčinou negativních jevů života jedince. Sociální prevence slouží k ochraně společnosti před negativními jevy, jež ohrožují její základní hodnoty“* (Bednářová,

Pelech, 2003). První program sociální prevence byl přijat vládou ČR v první polovině roku 1993. Podle Krebse a kol. (2015) je cílem sociální prevence zabránit vzniku příčin negativních společenských jevů a zabránit šíření sociálně patologických jevů mezi další účastníky společnosti, umožnit opětovné navrácení osob se sociálně patologickými jevy do společnosti.

Sociální prevenci je možné rozdělit na primární, sekundární a terciární. **Primární prevence** je povahou preventivní program. Pozornost směřuje především k dětem a mládeži, u kterých je riziko negativních jevů. Je zaměřena na zdravé fungování celé společnosti, tudíž cílí i na pedagogické pracovníky, kteří by měli být v této problematice dostatečně vzdělání a kvalifikováni. Klíčovou roli v primární prevenci hraje Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR, které sestavuje Národní strategii primární prevence rizikového chování⁶ (Matoušek a kol., 2005). **Sekundární prevence** je mířena na rizikové skupiny a jednotlivce, především ve věku mladistvých, u kterých je vyšší riziko, že se stanou nositeli negativních jevů čili bude jejich činnost klasifikována jako sociálně-patologická. Může se např. jednat o předcházení vzniku a rozvoji závislosti u osob, které již drogu užívají. Středisky, specializujícími se na sekundární prevenci, jsou nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, linka důvěry, střediska výchovné péče aj. Předcházení zdravotním nebo sociálním potížím v důsledku rizikového chování si klade za cíl **terciární prevence**. Jde vlastně o to, aby se trestný čin nebo závislost v budoucnu neopakovaly (MVČR, online).

Následující Tab. 3.2 ukazuje přehled služeb sociální prevence, kterých je celkem 18, a každé ze zařízení má stanoven svůj cíl a služba poskytována je pro určitý okruh obyvatelstva v určité formě.

⁶ Základní strategický dokument MŠMT. Cílem Strategie pro období 2019-2027 je prostřednictvím efektivního systému primární prevence, fungujícího na základě komplexního působení všech na sebe vzájemně navazujících subjektů, snížit míru rizikového chování u dětí a mládeže a minimalizovat jeho vznik (Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže, online, 2019).

Tab. 3.2 Služby sociální prevence

Druh	Forma		
	Ambulantní	Pobytová	Terénní
Raná péče	✓		✓
Telefonická krizová pomoc			✓
Tlumočnické služby	✓		✓
Azylové domy		✓	
Domy na půl cesty		✓	
Kontaktní centra	✓		✓
Krizová pomoc	✓	✓	✓
Intervenční centra	✓	✓	✓
Nízkoprahová denní centra	✓		✓
Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež	✓		✓
Noclehárny	✓		
Služby následné péče	✓	✓	
Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi	✓		✓
Sociálně aktivizační služby pro seniory a osoby se zdravotním postižením	✓		✓
Sociálně terapeutické dílny	✓		
Terapeutické komunity		✓	
Terénní programy			✓
Sociální rehabilitace	✓	✓	✓

Zdroj: Vlastní zpracování na základě zákona o sociálních službách č. 108/2006 Sb.

Služby sociální prevence, obsažené v Tab. 3.2, jsou dle zákona o sociálních službách č. 108/2006 Sb. charakterizovány následovně:

Raná péče poskytuje pomoc zdravotně postiženým dětem do 7 let věku a jejich rodičům, kdy v rámci terénní nebo ambulantní služby se pomoc zaměřuje především na podporu rodiny a podporu vývoje dítěte. Dítě nemusí být zdravotně postižené, ale pokud nepříznivá situace rodiny k tomu směřuje, je vhodné tyto služby vyhledat.

Mohou být zřízeny také sociální aktivizační služby s rozdílnými cílovými skupinami. Rodině s dítětem jsou poskytovány **sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi**, a to formou terénní, popřípadě ambulantní. Služba slouží dítěti, u kterého je jeho vývoj ohrožen v důsledku dopadů dlouhodobě krizové sociální situace, kterou rodiče nedokáží sami bez pomoci překonat, a u kterého existují další rizika ohrožení jeho vývoje. Osobám v důchodovém věku nebo osobám se zdravotním postižením ohroženým sociálním vyloučením jsou ambulantní, případně terénní formou, poskytovány Sociálně aktivizační služby pro seniory a osoby se zdravotním postižením.

Sociálně terapeutické dílny jsou ambulantní služby, poskytované osobám se sníženou soběstačností z důvodu zdravotního postižení, které nejsou z tohoto důvodu uplatnitelné na otevřeném ani chráněném trhu práce. Jejich účelem je dlouhodobá a pravidelná podpora zdokonalování pracovních návyků a dovedností prostřednictvím sociálně pracovní terapie.

Osoby s poruchami komunikace způsobenými především smyslovým postižením, které zamezuje běžné komunikaci s okolím bez pomoci jiné fyzické osoby, mohou využít terénní formou, příp. ambulantní, tzv. **tlumočnické služby**.

Na přechodnou dobu je možné terénní formou poskytnout **telefonickou krizovou pomoc** osobám, které se nacházejí v situaci ohrožení zdraví nebo života nebo v jiné obtížné životní situaci, kterou přechodně nemohou řešit vlastními silami.

Azylových domech jsou poskytnuty pobytové služby na přechodnou dobu osobám v nepříznivé sociální situaci, tím se myslí především ztráta bydlení. Dočasně je tedy poskytnuto ubytování a strava a jiná pomoc. Pro osoby do 26 let věku jsou **domy na půl cesty**. Jsou zřízeny pro osoby, které po dosažení zletilosti opouštějí školská zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, popřípadě pro osoby z jiných zařízení pro péči o děti a mládež, a pro osoby, které jsou propuštěny z výkonu trestu odnětí svobody nebo ochranné léčby. Způsob poskytování sociálních služeb v těchto zařízeních je přizpůsoben specifickým potřebám těchto osob. Další možností pro osoby bez přístřeší jsou **noclehárny**, kde je jim v rámci ambulantní služby poskytnuto přenocování.

Pro osoby ohrožené závislostí na návykových látkách jsou zřízeny nízkoprahová **kontaktní centra**, která fungují především ve formě ambulantní, případně terénní. **Služby následné péče** formou ambulantní nebo pobytovou jsou určeny pro osoby, jež absolvovaly ústavní léčbu ve zdravotnickém zařízení, absolvovaly ambulantní léčbu nebo se jí podrobují, nebo osobám, které abstínují. Pobytové služby i na přechodnou dobu pro osoby závislé na návykových látkách nebo osoby s chronickým duševním onemocněním, které mají zájem o začlenění do běžného života, jsou poskytovány v **terapeutických komunitách**.

Anonymně mohou osoby využít **terénní programy** v případech, kdy vedou rizikový způsob života nebo jsou tímto způsobem života ohroženy. Cílová skupina jsou zpravidla problémové skupiny osob, uživatelé návykových látek nebo omamných psychotropních látek, osoby bez přístřeší, osoby žijící v sociálně vyloučených komunitách a jiné sociálně ohrožené skupiny. Terénní formou je snaha tyto osoby vyhledávat a minimalizovat rizika jejich způsobu života.

Intervenční centra slouží lidem, kteří potřebují terénní, ambulantní nebo pobytovou službu na přechodnou dobu. Na základě rozhodnutí o vykázaní ze společného obydlí nebo zákazu vstupu do něj vydaného podle zvláštního právního předpisu je osobě ohrožené násilným chováním vykázané osoby nabídnuta pomoc nejpozději do 48 hodin od doručení opisu

tohoto rozhodnutí intervenčnímu centru. Pomoc intervenčního centra může být poskytnuta rovněž na základě žádosti osoby ohrožené násilným chováním jiné osoby obývající s ní společné obydlí, nebo i bez takového podnětu, a to bezodkladně poté, co se intervenční centrum o ohrožení osoby násilným chováním dozví.

Pro osoby bez přístřeší jsou poskytovány **nízkoprahová denní centra**, kde je možnost využít jak ambulantní, tak terénní služby. Dále existují **nízkoprahová zařízení pro děti a mládež**, jež jsou určena osobám ve věku od 6 do 26 let, které jsou ohroženy společensky nežádoucími jevy. Cílem služby je zlepšit kvalitu jejich života předcházením nebo snížením sociálních a zdravotních rizik souvisejících se způsobem jejich života, umožnit jim lépe se orientovat v jejich sociálním prostředí a vytvářet podmínky k řešení jejich nepříznivé sociální situace. Služba může být poskytována osobám anonymně.

Formou terénních nebo ambulantních služeb či dokonce pobytových služeb může být poskytnuta **sociální rehabilitace**, kde se uplatňují specifické činnosti směřující k dosažení samostatnosti, nezávislosti a soběstačnosti osob, a to rozvojem jejich specifických schopností a dovedností, posilováním návyků a nácvikem výkonu běžných, pro samostatný život nezbytných činností alternativním způsobem využívajícím zachovaných schopností, potenciálů a kompetencí.

3.3 Financování služeb sociální prevence

Od roku 2007 s účinností zákona o sociálních službách je uplatňován systém vícezdrojového financování sociálních služeb. Pouze jeden zdroj financování není zpravidla dostačující na pokrytí nákladů služby. Podíly jednotlivých zdrojů se liší dle poskytovatele, je-li služba poskytována organizační složkou, příspěvkovou organizací města nebo kraje či soukromým poskytovatelem. Zdroje se budou také lišit dle formy služby, druhu služby, ale i dle kraje. Možnými zdroji jsou **dotace, granty, dary a časově omezené individuální projekty hrazené ze zdrojů EU, úhrada od samotného uživatele, příspěvek zřizovatele**. Pokud je služba poskytována ve formě pobytové, zdrojem může být adresný **příspěvek na péči** na základě posouzení míry závislosti a u některých služeb sociální péče i **úhrada z fondu zdravotního pojištění**. Ostatní zdroje mohou být např. příjmy z prodeje vlastních služeb, výrobků a zboží, prostředky na podporu aktivní politiky zaměstnanosti aj. (MPSV, online, 2019). Dále budou charakterizovány pouze ty zdroje financování, jež se vztahují ke službám sociální prevence.

Úhrada nákladů ze strany klienta za sociální službu může být částečná nebo plná, anebo také sociální služba může být poskytnuta bez úhrady jako je tomu u většiny služeb

sociální prevence. Za částečnou úhradu jsou poskytnuty za základní činnosti, a to v rozsahu, který stanoví smlouva uzavřená s poskytovatelem služby, přičemž maximální výše úhrady je stanovena prováděcím právním předpisem. Za plnou úhradu je osobě poskytnuto ubytování, strava a péče. Maximální výše úhrady je taktéž stanovena prováděcím právním předpisem nebo předpisem poskytovatele. Úhrada od klienta tvoří asi 21 % z příjmů, a je tak považována za druhý největší zdroj financování sociálních služeb. V roce 2018 dosáhla výše 8,3 mld. Kč (MPSV, online, 2019).

V roce 2014 došlo ke změně zákona o sociálních službách, kdy byla převedena kompetence rozhodování o výši přidělené dotace poskytovatelům sociálních služeb ze státu na kraje v samostatné působnosti. Tyto dotace, jejichž poskytovatelem je Ministerstvo práce a sociálních věcí, jsou neinvestiční povahy a slouží k zajištění poskytování sociálních služeb – běžné výdaje. Dotace lze použít na podporu jak místních či regionálních služeb, tak i služeb nadregionálního a celostátního charakteru. MPSV se v nominální i procentuální hodnotě podílí na celkových nákladech nejvíce ze všech subjektů, jež se participují na financování sociálních služeb. Je více než jasné, že služby sociální prevence by se bez těchto dotací neobešly, a že pro ně nebude uplatněn stejný model financování jako u služeb sociální péče (Průša, Víšek, 2012). Dotace z MPSV představují 29 % z celkových příjmů a v roce 2018 dosáhla částky 14,8 mld. Kč. Řada služeb sociální prevence je financována z různých dotačních programů na úrovni jednotlivých krajů, a proto poskytovatelé těchto služeb nežádají každoročně o poskytnutí dotací ze státního rozpočtu (MPSV, online, 2019).

Dle zákona č. 250/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech územních rozpočtů může být poskytnut tzv. **příspěvek zřizovatele**. Příspěvek zřizovatele je poskytován příspěvkovým organizacím, jejichž zřizovatelem jsou samosprávy (obce, kraje). Vedle příspěvku zřizovatele mohou obce i kraje poskytovat také dotace. Příspěvky a dotace obcí a krajů představují asi 17 % z celkových příjmů sociálních služeb (MPSV, online, 2019).

Za příjem sociálních služeb je považován také **doplatek na bydlení**, který je poskytován z hlediska služeb sociální prevence například klientům azylových domů nebo chráněného bydlení. Jedná se o dávku pomoci v hmotné nouzi, která společně s vlastními příjmy občana a příspěvkem na bydlení ze systému státní sociální podpory pomáhá uhradit odůvodněné náklady na bydlení. Částka se stanoví tak, aby po zaplacení odůvodněných nákladů na bydlení zůstala osobě či rodině částka živobytí. Doplatek na bydlení je taktéž poskytován ze státního rozpočtu, kdy v roce 2018 byla průměrná výše doplatku do pobytových služeb 3 635 Kč a nejvíce bylo vyplaceno do azylových domů (MPSV, online, 2019).

Služby sociální prevence nejčastěji čerpají finanční prostředky z EU z tzv. individuálních projektů. V rámci Evropského sociálního fondu je vytvořením Operační program zaměstnanost, z kterého jsou financovány především tzv. preventivní sociální služby v oblasti sociální začleňování. V letech 2016-2022 probíhá z individuálních projektů krajů⁷ podpora azylových domů, domů na půl cesty, osobní asistence, podpora samostatného bydlení, sociálně terapeutické dílny, intervenční centra, sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi a sociální rehabilitace. V roce 2018 evropské dotace činily 1,1 mld. Kč (MPSV, online, 2019).

Již nějakou dobu se diskutuje o návrzích na změnu financování sociálních služeb. Současný systém se potýká s řadou problémů. Prostředky, které jsou přerozdělovány, nereflktují reálnou potřebu v daném území. Způsob a proces zařazování sociálních služeb do krajských sítí není jednotný a neexistují žádné opravné prostředky. Problém se projevuje i v případě žádosti o dotaci, kdy kraje musí podat souhrnnou žádost o dotaci do 31.7. předcházejícího roku, kdy vychází ze Střednědobých plánů rozvoje sociálních služeb. Často se tedy kraje potýkají se situací, že ve své žádosti o dotaci požádaly o podstatně vyšší nebo nižší částku, než je konečný požadavek poskytovatelů sociálních služeb v kraji. Nicméně, přijatá částka je dle směrného čísla, které definuje zákon. Dotace je přijata až v 1. kvartálu, tudíž příjemci se často dostávají do finanční tísně. Samotný systém je nestabilní, a to proto, že poskytovatelé sociálních služeb nemají jistotu financování a není připraven na dlouhodobé změny sociodemografických ukazatelů, jako je například stárnutí (Institut pro sociální politiku a výzkum, online, 2019).

3.4 Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež

Sociální služba nízkoprahová zařízení pro děti a mládež (dále NZDM) se začala rozvíjet už v 90. letech 20. století a významné změny zaznamenala v roce 2007, kdy vešel v účinnost zákon o sociálních službách. Předchůdcem těchto zařízení byly kluby pro děti a mládež, kdy se v době jejich existence zaváděla práce na ulici, tzv. streetwork⁸, která se začala formovat především na úrovni státu. Streetwork nezůstal ale pouze záležitostí státu, ale také se dostal do kompetence nestátních organizací – první zařízení sloužila pro drogově závislé, a teprve později se tato metoda sociální práce rozšířila i na jiné cílové skupiny. Za klíčový okamžik se považuje

⁷ Na jaký druh sociální služby se kraj zaměří a jak dlouho bude projekt trvat, je v plné kompetenci kraje (MPSV, online, 2019).

⁸ Pojem „streetwork“ se používá pro metodu sociální práce na ulici, v parku, nádraží a dalším přirozeném prostředí cílové skupiny – tuto skupinu tvoří lidé, kteří potřebují sociální poradenství a pomoc (ČAS, online, 2006).

navázání spolupráce s německými organizacemi tohoto typu, díky čemuž se streetwork rozvíjel, a dokonce to napomohlo vzniku budoucích NZDM (ČAS, online, 2006).

NZDM jsou určena dětem a mládeži ve věku 6 až 26 let⁹. Za cíl si služba klade především zkvalitnění jejich života. Posláním NZDM je pomoci dětem a mládeži s jejich dospíváním, v nepříznivé situaci jim nabízet informace, odbornou pomoc a celkově podporu, a tím tak předcházet sociálnímu vyloučení (Pojmosloví NZDM, 2008). Dle §62 zákona č. 108/2006 Sb. služba obsahuje tyto základní činnosti:

- výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti,
- zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,
- sociálně terapeutické činnosti,
- pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.

Nízkoprahovost v tomto smyslu znamená snadno dostupný. Dle České Asociace Streetwork¹⁰ (ČAS) by služba měla být poskytnuta se snahou odstranit časové, prostorové, psychologické a finanční bariéry, které by bránily cílové skupině vyhledat prostory zařízení či využít nabídky poskytovaných služeb. Služba nabízí i anonymitu, takže osobní údaje klienta musí být vedeny pouze s jeho souhlasem a totéž platí i pro nahlížení do těchto dat. Zařízení získává jen ty údaje klienta, které jsou stanoveny jako nezbytné pro poskytování odborných a kvalitních služeb. NZDM uznává principy, jimiž se pracovníci řídí při poskytování služeb. První z principů je **dodržování práv uživatelů**, takže zařízení usiluje o to, aby klienti mohli naplňovat svá práva. V zařízení jsou vytvářeny takové podmínky, které **respektují volby uživatelů**. Služby jsou **individualizovány**, aby se jednotlivým klientům dostalo vhodné podpory. Na situaci klienta se **pohlíží jako na celek**, je důležité vidět souvislosti. Služby jsou **flexibilní**, snaží se přizpůsobit potřebám uživatelů (Pojmosloví NZDM, 2008).

Služba slouží jako prevence proti kriminalitě a sociálnímu selhávání ve společnosti. Jsou přínosem pro neorganizovanou mládež a děti z hlediska naplnění jejich času užitečně, jsou motivováni ke vzdělávání. Dalšími přínosy služby je zahájení motivačního procesu a prvních

⁹ Dle Úmluvy o právech dítěte v ČR se za dítě považuje osoba ve věku do 18 let a osoba starší 18 let s hranicí 26 let je označována za mládež. Právním řádem ČR je stanovena hranice 18 let pro dosažení zletilosti.

¹⁰ Odborná profesní organizace založená v roce 1997 na podporu rozvoje streetworkerů. Již od roku 2000 se v rámci Asociace začalo prosazovat a rozvíjet téma NZDM (ČAS, online, 2006).

kroků k zařazení mládeže na trh práce a zajištění poradenství v oblasti práva a sociálních věcí (Agentura pro sociální začleňování, online, 2018).

3.4.1 Poskytování služby NZDM

V případě zájmu o provozování sociální služby, je prvním krokem získání oprávnění k poskytování sociálních služeb, které vzniká rozhodnutím o registraci u příslušného krajského úřadu. U ministerstva jako zřizovatele poskytovatele sociální služby rozhoduje o registraci právě toto ministerstvo. Registrace s sebou ale nese určité podmínky jako je první krok – podání písemné žádosti o registraci. Poté je nutná odborná způsobilost a bezúhonnost všech fyzických osob (případně právnických osob), zajištění hygienických podmínek, vlastnické nebo jiné právo k využívaným prostorám, zajištění personálních, materiálních a technických podmínek odpovídajících druhu sociální služby, na majetek fyzické nebo právnické osoby nesmí být vyhlášen konkurs nebo insolvenční řízení. Rozhodnutí o registraci se skládá z následujících náležitostí: označení poskytovatele sociálních služeb, přidělené identifikační číslo, název a místo zařízení nebo místo poskytování sociálních služeb, druhy a formy poskytovaných sociálních služeb (včetně číselného kódu), cílová skupina, kapacita, den zahájení provozu sociálních služeb (Zákon o sociálních službách č. 108/2006 Sb., online).

Průběh poskytování služby lze rozdělit do několika fází: první kontakt se službou, smlouva o poskytování sociální služby, individuální plánování průběhu sociální služby a ukončení procesu poskytování služby. K prvnímu kontaktu dochází ještě před začátkem využívání služby, kdy pracovník potencionálního klienta seznámí s danou službou. Následuje smlouva nebo dohoda, kterou se zájemce stává uživatelem služby. Uzavřením tohoto kontraktu zájemce stvrzuje informovaným souhlasem minimální cíl služby. Klíčové je pak individuální plánování průběhu služby zahrnující v sobě dlouhodobou individuální práci s uživateli služby, kdy se nejprve prodiskutují klientovi potřeby a zakázky. Na základě další kontaktní práce se s uživatelem uzavře osobní plán, jež může být krátkodobého i dlouhodobého charakteru. Během procesu plánování se pracovníci zajímají o situaci uživatele, sledují sled událostí jeho života a řeší s ním případná obtížná témata. Jakmile dojde k naplnění nejlépe všech cílů, které byly stanoveny, je zpravidla služba ukončena (Zemanová, Dolejš, 2015).

Krajské úřady vedou registry poskytovatelů sociálních služeb. Do registru jsou zapsány všechny registrované sociální služby. Je veden jak v listinné formě, tak i formě elektronické, která je ale ve správě MPSV. Poskytovatelé sociálních služeb, v tomto případě NZDM, jsou různých právních forem, které jsou uvedeny v Tab. 3.3 i s příslušným kódem.

Tab. 3.3 Seznam právních forem poskytovatelů NZDM v ČR

KÓD	PRÁVNÍ FORMA
141	Obecně prospěšná společnost
161	Ústav
331	Příspěvková organizace zřízená územním samosprávným celkem
625	Školské zařízení
706	Spolek
721	Církevní a náboženské společnosti
736	Pobočný spolek
801	Obec

Zdroj: Vlastní zpracování na základě údajů z portálu MPSV: Registr poskytovatelů sociálních služeb (2020)

V oblasti služeb sociální prevence se angažují především nestátní subjekty, ale dle Gabala a Víška (2010) by se měl angažovat mnohem více stát. Nešporová a Svobodová (2006, s. 4) zastávají názor, že „*nestátní neziskové organizace hrají důležitou roli v podpoře rodin tam, kde přestávají být rodiny soběstačné a kde je možno ke zvýšení jejich soběstačnosti přispět. Jejich výhoda oproti státní sféře spočívá především ve skutečnosti, že mají bližší vztah k praxi, a to zejména na lokální úrovni. Jsou mnohem flexibilnější než státní instituce a vykazují hlubokou znalost potřeb svých klientů, které se snaží naplňovat.*“

Tab. 3.4 Poskytovatelé NZDM v ČR dle právní formy v letech 2009-2018

Rok	Celkem	Krajské	Obecní	Církevní	Ostatní
2009	192	2	14	61	115
2010	221	2	18	71	130
2011	222	1	17	69	135
2012	227	2	19	71	135
2013	236	2	18	74	142
2014	239	1	18	74	146
2015	230	2	15	74	139
2016	235	2	18	76	139
2017	245	2	19	81	143
2018	246	2	18	80	146

Zdroj: Vlastní zpracování na základě statistických ročenek MPSV (2009-2018)

Círky jsou nejčastějším zřizovatelem NZDM. V průměru za všechny sledované roky představují církve více jak 67 % z celkového počtu poskytovatelů. Nejméně NZDM zřizují kraje a stát se dokonce v této sociální službě neangažuje.

3.4.2 Klienti NZDM

Klienty NZDM jsou děti a mládež či také označována jako riziková mládež ve věku 6 až 26 let. Tuto skupinu osob pojí určité rysy jako jsou ztížené podmínky pro plnohodnotný život, jsou v konfliktu se společností, prožívají obtížné životní události nebo jsou oběťmi šikany, páchají trestné činy, vandalismus apod. Dospělí si v obtížných situacích jsou obvykle sami schopní využít sítě podpůrných služeb a hledat pomoc, zatímco děti mají problém identifikovat a rozhodnout se, co vlastně potřebují a co z nabízeného spektra mohou využít. Je možné rozdělit dva subjekty zájmu o tyto služby. Prvním typem jsou dlouhodobí nositelé konkrétního patologického jevu, tzn., že nejen ohrožují své okolí, ale jsou bezprostředně sami ohroženi důsledky svého chování – závislost na návykových látkách, krádeže jako způsob trávení volného času aj. Druhý typ je označován jako rizikové skupiny s výskytem sociálně deviantního chování – mladí nezaměstnaní, záškoláctví, útěky z domova (Jedlička a kol., 2004).

Dle Pojmosloví NZDM (2008) je doporučeno oddělovat práci s klienty dle věku, a to buď prostorem nebo časem. Toto doporučení je stanoveno z důvodu rozdílných metod práce s jednotlivými skupinami, a taky aby se při prolínání nezvyšovalo riziko přenosu negativního chování ze starších na mladší klienty. Za vhodné rozdělení se jeví skupiny:

- 6 až 12 let,
- 13 až 19 let,
- 20 až 26 let.

NZDM mohou být orientovány na různé aktivity a řešení jakýchkoli tíživých situací. Častými tématy jsou rodinné vztahy, partnerské vztahy, bezpečný sex, vrstevnické vztahy, vstup do učiliště, na střední školu, šikana, příprava na hledání a získání zaměstnání, vstup do zaměstnání, udržení si práce, hospodaření s penězi, závislosti (např. alkohol, drogy, gambling), zvyšování právního povědomí, sportovní aktivity, hudební kroužek a další volnočasové aktivity, poskytnutí informací vyplývajících z povinnosti poskytovat základní sociální poradenství (Agentura pro sociální začleňování, online, 2018).

Zařízení umožňují využít výhody prostoru zařízení oproti ulici, takže klient zde může dobrovolně trávit svůj volný čas nebo vykonávat osobní činnosti (domácí úkoly, přípravu do školy, četbu knih), ale také zde může pobývat bez využití nabízených aktivit.

Následující schéma na Obr. 3.3 ukazuje hierarchii oblíbenosti volnočasových aktivit v NZDM. Vrchol pyramidy představuje nejméně preferovanou aktivitu a přechází až k podstavci pyramidy, kde se nachází nejvíce preferovaná aktivita.

Obr. 3.3 Hierarchie volnočasových aktivit v NZDM

Zdroj: Pojmosloví NZDM (2008), vlastní úprava

Dle materiálu Pojmosloví NZDM z roku 2008 klienti NZDM nejvíce preferují jednoduché volnočasové aktivity, které sami chtějí dělat a sami aktivitu vymýšlí. Pracovníci jim k aktivitě nabízí například vybavení. Jedná se o aktivity typu poslech hudby, kreslení v běžných prostorách klubu, sledování filmu apod. Mezi oblíbené také patří složitější volnočasové aktivity, které jsou realizovány víceméně na stejném principu jako ty jednoduché. Jedná se o aktivity, které mohou klienti vykonávat i samostatně, například o hudební zkušebnu, výtvarnou dílnu, počítačovou místnost. Střed preferencí tvoří akce, které iniciovaly samotní klienti, a u jejich realizace dochází ke kooperaci mezi klienty a pracovníky. Cílem pracovníků je zvýšení organizačních dovedností klientů a jejich seberealizace. Méně preferované jsou akce, které slouží k propagaci NZDM a jsou připravovány pracovníky s případnou pomocí klientů. Za takové akce jsou považovány koncerty, turnaje apod. Nejméně oblíbené jsou dílny konané pravidelně i nepravidelně v přítomnosti lektora (Pojmosloví NZDM, online, 2008).

V Tab. 3.5 jsou zachyceny počty klientů NZDM ve všech krajích ČR ve sledovaných letech 2007-2018. Zkratky krajů byly vytvořeny dle ČSÚ¹¹.

Tab. 3.5 Klienti NZDM v krajích ČR v letech 2009-2018

Kraj	Rok									
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
PHA	6 687	7 882	4 542	3 428	3 652	3 608	3 054	4 286	3 003	2 866
JHC	5 768	7 046	8 276	2 128	2 525	5 032	6 017	6 186	5 883	10 010
JHM	3 267	3 165	3 368	3 865	4 166	3 081	3 301	5 133	4 200	3 877
KVK	417	663	684	646	2 786	2 772	567	599	560	927
VYS	1 120	2 410	1 430	1 469	1 424	1 722	1 750	1 681	1 800	1 757
HKK	1 605	1 876	2 238	2 044	1 535	1 603	1 477	1 554	1 361	1 078
LBK	295	672	558	962	843	842	716	757	743	1100
MSK	5 952	5 341	5 361	4 662	4 862	4 556	4 659	4 173	4 506	4 582
OLK	2 127	2 378	1 816	1 881	1 547	1 717	5 017	1 549	1 804	2 284
PAK	1 239	1 115	1 117	1 318	1 272	1 626	1 295	1 454	1 652	1 473
PLK	764	602	793	826	835	959	1 195	1 562	1 423	1 070
STC	951	1 006	1 685	2 030	2 493	2 792	2 523	2 788	2 454	2 660
ULK	8 552	5 293	3 606	4 499	4 862	5 039	6 160	6 420	6 499	5 624
ZLK	811	842	1 138	1 437	746	1 156	1 240	1 264	1 244	1 117

Zdroj: Vlastní zpracování na základě statistických ročenek MPSV (2009-2018)

Zelená barva v Tab. 3.5 značí nejvyšší počet klientů NZDM v kraji ze všech sledovaných let a červená barva zase naopak nejnižší počet klientů NZDM v kraji ze všech sledovaných let. V roce 2009 nebyl počet klientů příliš vysoký u více krajů. U Karlovarského, Libereckého, Středočeského a kraje Vysočina byl tento rok nejslabším, co se počtu klientů týče. V případě Moravskoslezského a Ústeckého kraje se jedná o rok s nejvyšším počtem klientů za všechny sledované roky. V průměru s nejnižší návštěvností se potýká Liberecký kraj. Naopak Ústecký, Moravskoslezský, Jihočeský kraj nebo i Hl. město Praha se těší velmi vysokým počtům klientů ve svých zařízeních. Nejvyšší počet klientů ve sledovaných letech byl

¹¹ Zkratky názvů krajů: PHA – Hlavní město Praha, JHC – Jihočeský kraj, JHM – Jihomoravský kraj, KVK – Karlovarský kraj, VYS – Kraj Vysočina, HKK – Královéhradecký kraj, LBK – Liberecký kraj, MSK – Moravskoslezský kraj, OLK – Olomoucký kraj, PAK – Pardubický kraj, PLK – Plzeňský kraj, STC – Středočeský kraj, ULK – Ústecký kraj, ZLK – Zlínský kraj (ČSÚ, online).

zaznamenán v Jihočeském kraji v roce 2018. Celkový počet klientů v ČR byl ze sledovaných let nejvyšší v roce 2018, naopak nejnižší v roce 2012.

3.5 Analýza vybavenosti krajů NZDM

Průša a Víšek (2012, s. 38) říkají, že „*vybavenost území sociálními službami je třeba posuzovat a rozvíjet v širších aspektech, než jen pokud jde o samotnou přítomnost příslušných zařízení a aktivit.*“ Zejména se jedná o:

- přítomnost služeb,
- územní i finanční dostupnost služeb,
- návaznost služeb,
- veřejné povědomí čili informovanost občanů o možnostech využití sociální pomoci,
- kvalitu ve výkonu služeb,
- ekonomickou efektivnost, resp. ekonomickou únosnost provozování.

Všechny základní sociální služby by měly být schopny řešit problémy občanů v daném území, otázkou je jaká by měla být kapacita těchto služeb. Zjevný zájem o některé typy sociálních služeb se projeví až po zřízení služby, zatímco do té doby byla potřeba zcela skrytá. Takovým typem služeb jsou především služby sociální prevence jako nízkoprahová zařízení, služby pro osoby bez domova či drogově závislé. Přímou u služeb prevence není známo kolika lidmi budou využity, ale lze provést odhad na základě znalosti sociálních jevů a jejich výskytu v tomto místě i na celém území státu. Služba by mimo územní a finanční dostupnost, měla mít i dostupnost architektonickou, což znamená bezbariérové prostředí, a také dostupnost s nízkým prahem.

Pro správné fungování celého komplexu je nezbytná návaznost. Tzn., že by měly být zastoupeny jednotlivé typy služeb, pokud představují určité fáze či stupně péče podle rozsahu rozvíjejících se potřeb. Rizikem se může stát nepřítomnost některého ze stupňů, pak se proces zabezpečování postupně narůstajících potřeb zastaví a nižší úrovně služeb musí zabezpečovat jim nepřislušející vyšší rozsah péče apod.

Je velmi důležité, aby se ke všem občanům dostala informace o tom, jaká pomoc jim může být poskytnuta. Dalším aspektem je kvalita výkonu služeb, která se odráží ve spokojenosti uživatelů. Kontrola kvality je především v gesci státu prostřednictvím inspekcí a vydávání standardů.

Každé zařízení má své vlastní ekonomické parametry či limity provázané s náklady na klienta, příjmy od klienta a příjmy z jiných zdrojů. Tato ekonomická únosnost je velmi významným aspektem vybavenosti službami (Průša, Víšek, 2012).

Velmi nezastupitelnou roli hrají kraje, které by měly ve spolupráci především s pověřenými obecními úřady a nestátními neziskovými organizacemi zabezpečit na svém území sociální služby (Průša, 2006).

Tab. 3.6 Počet NZDM v krajích ČR v letech 2009-2018

Kraj	Rok									
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
PHA	16	19	19	20	21	21	20	20	20	19
JHC	16	18	19	19	20	22	22	22	23	24
JHM	17	18	18	18	18	18	21	22	22	22
KVK	10	11	11	11	11	13	13	14	15	15
VYS	11	12	13	14	14	14	14	15	15	15
HKK	13	15	15	15	14	14	13	12	12	10
LBK	1	7	7	10	13	13	14	16	18	18
MSK	32	34	37	39	44	47	49	49	51	52
OLK	15	15	15	15	17	17	18	18	18	19
PAK	12	14	15	15	15	15	15	16	16	16
PLK	5	6	7	14	14	14	14	14	14	14
STC	8	11	12	19	21	23	23	24	24	24
ULK	27	28	29	33	39	42	43	45	47	43
ZLK	14	15	15	15	15	16	16	17	18	18

Zdroj: Vlastní zpracování na základě údajů z portálu MPSV: Registr poskytovatelů sociálních služeb (2009-2018)

Barevné odstupňování v Tab. 3.6 značí následující: zelená barva představuje nejvyšší počet zařízení ve sledovaném roce a červená barva naopak představuje nejnižší počet zařízení ve sledovaném roce. Nejlépe vybaven NZDM byl v roce 2009 Moravskoslezský kraj, což lze pozorovat ve všech sledovaných letech. Hned za Moravskoslezským krajem nejvíce počty zařízení ve všech sledovaných letech disponuje Ústecký kraj. Naopak, nejnižší vybavenost je především v Karlovarském kraji, dále ale také v Plzeňském kraji a poměrně i v Libereckém kraji.

Na základě statistiky počtu NZDM v krajích jsou pro další analýzu vybrány dva kraje – Moravskoslezský a Ústecký kraj, které ve sledovaných letech mají viditelně vyšší počet zařízení než ostatní kraje. Vyšší počet zařízení může být v souvislosti se socioekonomické problémy těchto krajů, které vedou k sociálnímu vyloučení, a tím pádem i vyšší potřebnosti služeb sociální prevence, resp. NZDM. Již v Tab. 3.1 bylo uvedeno, že nejvíce sociálně vyloučených lokalit se objevuje právě v Moravskoslezském a Ústeckém kraji.

3.5.1 Analýza vybavenosti Moravskoslezského kraje

Moravskoslezský kraj je z hlediska počtu obyvatel třetím největším krajem. Okresy¹² (LAU-1) kraje, kterých je celkem šest, tvoří: Bruntál, Frýdek-Místek, Karviná, Nový Jičín, Opava a Ostrava-město. Dále je kraj členěn na 22 obcí s rozšířenou působností (viz mapa v Příloze 2). Hustota zalidnění kraje je 222 obyvatel na km².

V souladu s definicemi sociálního vyloučení se riziko sociálního vyloučení zvyšuje tehdy, jestliže se dítě narodí do nefunkční rodiny a rodiny s nižšími příjmy, do lokality s vyšší koncentrací sociálně patologických jevů (sociálně vyloučená lokalita) – je obecně vyšší kriminalita nebo děti předčasně ukončují povinnou školní docházku. Na základě toho byly zvoleny indikátory, které budou sledovány v čase (viz Tab. 3.7). Dle posledních dostupných údajů z roku 2014 bylo v Moravskoslezském kraji 72 sociálně vyloučených lokalit, což představuje 12 % z celkového počtu sociálně vyloučených lokalit v ČR, a zároveň je to druhý nejvyšší počet sociálně vyloučených lokalit.

Tab. 3.7 Socioekonomická analýza Moravskoslezského kraje v letech 2009, 2014 a 2018

Indikátory		Rok		
		2009	2014	2018
Počet obyvatel	celkem	1 247 373	1 217 676	1 203 299
	z toho ve věku 6-26 v %	24,26	22,50	21,24
Čistý roční příjem na osobu v Kč		123 460	133 866	166 907
Obecná míra nezaměstnanosti v %	celkem	9,7	8,6	3,7
	v tom ve věku 15-24 let	21,3	18,9	9,3
Žáci, kteří ukončili povinnou školní docházku	celkem	14 116	10 067	9 852
	z toho předčasně	583	490	522
Registrované trestné činy	celkem	41 731	37 233	23 465
	z toho spáchané skutky nezletilými a mladistvými	1 979	784	756
Počet rozvodů		3 488	3 153	2 666

Zdroj: Vlastní zpracování na základě statistických ročenek Moravskoslezského kraje z ČSÚ (2009-2018)

¹² Okres je územně správní jednotka středního stupně, na něž se dělí území ČR podle zákona o územním členění státu z roku 1960. K 31.12.2002 ukončily okresní úřady svoji činnost. Od 1.1.2003 představují pouze územní obvody policie, soudů a některých jiných institucí (RISY, online).

Tab. 3.7 zobrazuje pouze 3 vybrané roky, kompletní vývoj v letech 2009-2018 je uveden v Příloze 3. Pro srovnání hodnot Moravskoslezského kraje bude použit průměr ČR, který je uveden v Příloze 4.

Pro indikátor předčasně ukončené povinné školní docházky je použit součet žáků, kteří ukončili školní docházku v 7. a 8. třídě základního vzdělání. U indikátoru kriminality jsou uvedeny i spáchané skutky nezletilými a mladistvými. Za nezletilého je považována osoba mladší 15 let¹³. Za mladistvého je považována osoba ve věku od 15 do 17 let¹⁴.

Co se týče věkové skupiny 6-26, na které jsou zacíleny NZDM, je její podíl na obyvatelstvu v Moravskoslezském kraji větší, než je průměr ČR. Příjmy domácností připadající na osobu nedosahují příliš vysokých hodnot, i když v čase rostou – což může být způsobeno růstem mezd ve veřejném i soukromém sektoru. V roce 2009 byly o 13,1 % nižší než průměr ČR, v roce 2014 o 14,6 % a v roce 2018 se tento příjmový propad mírně snížil a byl nižší o 9,31 % než je průměr ČR. Je obecně známo, že tento kraj se potýká s nejvyšší nezaměstnaností ze všech krajů, i když nezaměstnanost ČR v roce 2018 byla na velmi nízké úrovni a patřila k nejnižším v EU. V roce 2009 byla obecná míra nezaměstnanosti v Moravskoslezském kraji 9,7 %, což je o 3 p.b. více než průměr ČR. V následujících letech kolísala, ale od roku 2014 se pouze snižovala. V roce 2014 tedy byla v Moravskoslezském kraji o 2,5 p.b. vyšší, než je průměr ČR a v roce 2018 byla na úrovni 3,7 %, což je o 1,5 p.b. více v porovnání s průměrem ČR. Co se týče ale pouze v rámci Moravskoslezského kraje, tak v roce 2018 byla nezaměstnanost o 6 p.b. nižší než v roce 2009. Lze také sledovat poměrně vysoké hodnoty nezaměstnanosti mladistvých, která se sleduje ve věkovém rozmezí 15 až 24 let. Také v tomto kraji je více mladých nezaměstnaných, než je průměr ČR. Děti v sociálně vyloučených lokalitách častěji ukončují povinnou školní docházku předčasně. Počty žáků, kteří ukončí školní docházku, jsou samozřejmě v každém roce jiné, ale průměrně ukončí předčasně školní docházku v Moravskoslezském kraji cca 5,1 % z celkového počtu žáků. Průměr ČR je cca 4,7 %. Ze sledovaných let bylo největší procento žáků, kteří ukončili předčasně školní docházku, v roce 2017, a to 5,8 %. Nejnižší počet byl ze sledovaných let v roce 2009, kdy byl ve výši 4,13 %. Kromě roku 2011 se Moravskoslezský kraj potýká s větším počtem

¹³ Dítě tohoto věku nemůže být za spáchání trestného činu stíháno, tudíž řízení se koná dle občanského soudního řádu. Dítěti může být uloženo opatření jako je dohled probačního úředníka nebo zařazení do vhodného výchovného programu (ČSÚ, online, 2016).

¹⁴ Trestný čin spáchaný mladistvým se nazývá provinění. Není mu tedy uložen trest, ale také opatření – výchovné, ochranné nebo trestní (ČSÚ, online, 2016).

předčasně ukončené docházky, než je průměr ČR. Kriminalitou se Moravskoslezský kraj podílí na celkové kriminalitě ČR v průměru více jak 12,5 %. Kriminalita ale má klesající trend, a to jak v Moravskoslezském kraji, tak v rámci ČR. V Moravskoslezském kraji byla nejvyšší kriminalita v roce 2013. Co se týče kriminality nezletilých a mladistvých, ta tvoří 2,8 % z celkové kriminality. Největší podíl byl zaznamenán v roce 2009 a druhý největší v roce 2018. Také nefunkční rodina může být impulsem k sociálnímu vyloučení – buď se dítě narodí již do neúplné rodiny, kde je zpravidla matka samoživitelka, nebo se v průběhu let rodiče rozvedou, z toho důvodu je sledován i počet rozvodů. V průměru se počet rozvodů v Moravskoslezském kraji na počtech rozvodů v ČR podílí z téměř 12 %. Dle statistik ČSÚ je počet rozvodů v kraji ve více jak 50 % případech s nezletilými dětmi.

Z analýzy lze konstatovat, že předpoklady sociálního vyloučení jsou naplňovány. Ve všech indikátorech Moravskoslezský kraj vykazuje vyšší hodnoty než průměr ČR. Dále bude pozornost věnována NZDM na území tohoto kraje.

Dostupnost NZDM

V Příloze 5 je uveden přehled o poskytovatelích NZDM v Moravskoslezském kraji k 31.12.2018 na základě kterého bude provedena analýza vybavenosti tohoto kraje.

V okrese Bruntál je 8 poskytovatelů a 15 zařízení. Téměř 47 % poskytovatelů jsou obecně prospěšné společnosti, asi 33 % tvoří církve a náboženské společnosti a 20 % spolky. Pouze u 20 % zařízení je stanovena věková kategorie dle zákona o sociálních službách čili 6 až 26 let. Horní hranice 26 let je stanovena u 7 zařízení, ale spodní hranice u některých zařízení je stanovena až na 7 let. U 5 zařízení je věk klientů rozdělen do 4 kategorií: 7-10 let, 11-15 let, 16-18 let a 19-26 let, takže je ve výsledku služba. Jedno zařízení dokonce přijímá klienty již od 5 let. Více jak 50 % zařízení poskytují své služby i terénní formou.

V okrese Frýdek-Místek jsou 4 poskytovatelé a 6 zařízení. Z právních forem jsou zde ve stejném počtu zastoupeny církve a náboženské společnosti a obce, tvoří dohromady tedy asi 66 %. Jedno zařízení je obecně prospěšnou společností a jedno spolek. Zařízení se zaměřují především na starší děti, v průměru asi od 13 let. Pouze jedno zařízení cílí na věkovou skupinu 6-26 let. Terénní forma poskytování služby je zde zastoupena pouze ve 2 zařízeních, tj. asi 33 % z celkového počtu zařízení.

V okrese Karviná je 9 poskytovatelů a 11 zařízení. Nejčastějším zřizovatelem jsou z 36 % církve a náboženské společnosti a taktéž z 36 % spolky. Zbýlých 28 % tvoří ústav a obecně prospěšné společnosti. Pouze jedno zařízení je určeno dětem a mládeži od 6 do 26 let.

Některá zařízení své klienty dělí do více věkových kategorií, ale zpravidla je zařízení poskytováno dětem starším a mladistvým než menším dětem. Terénní forma je zde zastoupena pouze ve 2 zařízeních, což představuje 18 % z celkového počtu zařízení.

V okrese Nový Jičín jsou 4 poskytovatelé a každý z nich zřizuje 1 zařízení, tudíž jsou k dispozici celkem 4 zařízení. Právní forma poskytovatelů je různorodá, jsou zde zastoupeny spolky, obecně prospěšné společnosti, církve a náboženské společnosti i obec. Pouze jedno zařízení je určeno dětem a mládeži ve věku 6-26 let. Zařízení se více zaměřují na starší děti. Terénní formu poskytuje 1 zařízení, tj. 25 % z celkového počtu zařízení.

V okrese Opava jsou 3 poskytovatelé a 4 zařízení. Nejčastější právní formou, která tvoří 75 % ze všech zařízení je obecně prospěšná společnost. Jedno zařízení je zřízeno jako příspěvková organizace města Vítkov. Některá zařízení mají vyhrazené hodiny pro určitou věkovou kategorii. Zařízení poskytují služby mladším a starším dětem, na věkovou kategorii 6-26 cílí jedno zařízení a také pouze jedno zařízení poskytuje terénní formu služeb.

V okrese Ostrava-město je 7 poskytovatelů a 12 zařízení. Obecně prospěšné společnosti jsou nejčastější právní formou, tvoří 50 % z celkového počtu zařízení. Spolky se na celkovém počtu podílí z 25 % a církve a náboženské společnosti taktéž z 25 %. Až 4 zařízení se orientují na věkovou skupinu 6-26 let. Především zařízení ale mají jako cílovou skupinu mladší a starší děti. Také se zde objevují vyhrazené hodiny pro určitou věkovou kategorii. Žádné ze zařízení neposkytuje terénní formu.

Shrnutí dostupnosti NZDM v kraji je následující. Počet poskytovatelů neodpovídá počtu zařízení. Někteří poskytovatelé zřizují i 4 zařízení na více adresách v rámci okresu, nebo také působí v dalších okresech. Příkladem poskytovatele NZDM ve více okresech je Armáda spásy v České republice, z.s. nebo Slezská diakonie. Všechna zařízení své služby poskytují ambulantní formou a pouze 23 % zařízení má vedle ambulantní formy i terénní formu. V Moravskoslezském kraji k 31.12.2018 bylo nejvíce zařízení v právní formě obecně prospěšná společnost, které z celkového počtu tvoří okolo 36 %. Velké zastoupení mají církve a náboženské společnosti, ty jsou zastoupeny asi z 27 %. Spolky představují téměř 22 %. Zbýlých 15 % tvoří obce, ústavy a příspěvkové organizace zřízeny územním samosprávným celkem. Maximální kapacita je zpravidla okamžitou kapacitou a kompletní přehled je součástí taktéž Přílohy 5. Největší zaznamenaná kapacita je 70 klientů v ambulantní formě a nejmenší 10 klientů, nejčastěji se vyskytuje kapacita 20 klientů. Ne všechna zařízení mají své webové stránky nebo v případě, že mají, tak nezveřejňují mnoho informací. Z dostupných informací lze shrnout, že v Moravskoslezském kraji v NZDM jsou nejčastějšími aktivitami: příprava do školy

(úkoly, doučování), stolní tenis a fotbal, ping pong, deskové hry, práce s počítačem, dílny, sportovní činnosti, kreativní činnosti, akce jako dodržování tradic a turnaje, filmové a hudební kroužky a besedy. Méně častými jsou taneční kroužky či jen tak si uspořádat diskotéku, vaření, bojové sporty, vysévání bylinek a úklid přírody. Také součástí některých zařízení jsou výlety a tábory.

3.5.2 Analýza vybavenosti Ústeckého kraje

Ústecký kraj je z hlediska počtu obyvatel pátým největším krajem. Kraj je tvořen sedmi okresy (LAU-1): Chomutov, Děčín, Litoměřice, Louny, Most, Teplice a Ústí nad Labem. Dále se člení na 16 obcí s rozšířenou působností (viz mapa v Příloze 6). Hustota zalidnění činí 154 km².

Pro analýzu budou použity stejné indikátory jako u Moravskoslezského kraje. Z Tab. 3.1 vyplývá, že v roce 2014 bylo v Ústeckém kraji 89 sociálně vyloučených lokalit, což z celkového počtu těchto lokalit je téměř 15 %, a to je zároveň nejvyšší počet sociálně vyloučených lokalit ze všech krajů České republiky.

Tab. 3.8 Socioekonomická analýza Ústeckého kraje v letech 2009, 2014 a 2018

Indikátory		Rok		
		2009	2014	2018
Počet obyvatel	celkem	836 198	823 972	820 789
	z toho ve věku 6-26 v %	24,24	22,74	22,12
Čistý roční příjem na osobu v Kč		127 398	140 526	162 102
Obecná míra nezaměstnanosti v %	celkem	10,1	8,5	3,6
	v tom ve věku 15-24 let	22,2	23,6	11,1
Žáci, kteří ukončili povinnou školní docházku	celkem	9 475	6 816	7 168
	z toho předčasně	823	580	696
Registrované trestné činy	celkem	29 670	25 927	16 560
	z toho spáchané skutky nezletilých a mladistvých	1 076	488	502
Počet rozvodů		2 805	2 352	2 106

Zdroj: Vlastní zpracování na základě statistických ročenek Ústeckého kraje z ČSÚ (2009-2018)

Kompletní přehled je uveden v Příloze 7. V Ústeckém kraji je vyšší podíl věkové skupiny 6-26 let na obyvatelstvu, než je průměr ČR. Příjem na osobu v Ústeckém kraji nedosahuje na průměrný příjem na osobu v ČR, i když se v čase zvyšuje. Ústecký kraj se také potýká s vysokou nezaměstnaností. I když od roku 2013 se snižuje, tak stále dosahuje vyšších hodnot než průměr ČR. V roce 2009 byla obecná míra nezaměstnanosti 10,1 %, což bylo oproti průměru ČR o 3,4 p.b. více. V roce 2014 tento rozdíl představoval 2,4 p.b. a v posledním sledovaném roce 2018 byla obecná míra nezaměstnanosti v Ústeckém kraji na úrovni 3,6 %, což oproti průměru ČR je o 1,4 p.b. více. Podíl osob ve věku 15-24 na obecné míře

nezaměstnanosti v čase spíše klesá, přesto dosahuje vyšších hodnot, než je průměr ČR. Co se týče předčasně ukončené povinné školní docházky, je to v tomto kraji značný problém. Průměr ČR byl 4,7 %, kdežto v Ústeckém kraji průměrně více jak 9 % žáků předčasně ukončí školní docházku. V roce 2017 dokonce ukončilo předčasně školní docházku 10,30 % žáků. Nejmenší počet žáků ukončilo předčasně školu v roce 2014, ale zároveň v tomto roce končilo povinnou školní docházku nejméně žáků ze všech sledovaných let. Kriminalita Ústeckého kraje se na celkové kriminalitě ČR podílí v průměru z necelých 9 %. Má klesající tendenci stejně jako průměr ČR. Mladiství a nezletilí se na kriminalitě v Ústeckém kraji podílí v průměru z 2,5 %, ale v posledních letech má dosahuje vyšších hodnot. Vůbec nejvyšší podíl mladistvých a nezletilých na celkové kriminalitě byl zaznamenán v roce 2009, kdy činil 3,6 %. V posledním sledovaném roce je roven 3,1 %. Posledním indikátorem je počet rozvodů, které jsou také jedním z předpokladů sociálního vyloučení, jak již bylo uvedeno u Moravskoslezského kraje. Na celkovém počtu rozvodů v ČR se rozvody v Ústeckém kraji v průměru podílí z 8,6 % a v čase jich spíše ubývá. Dle statistik ČSÚ je počet rozvodů v kraji ve více jak 50 % případech s nezletilými dětmi.

V Ústeckém kraji zvolené indikátory dosahují vyšších hodnot než průměr ČR, tudíž lze konstatovat, že jsou naplněny předpoklady sociálního vyloučení. Dále bude pozornost věnována dostupnosti NZDM v tomto kraji.

Dostupnost NZDM

V Příloze 8 je uveden kompletní přehled, ze kterého tato analýza vychází.

V okrese Děčín je 8 poskytovatelů a 10 zařízení. Církve a náboženské společnosti tvoří 30 % z celkového počtu zařízení a 20 % tvoří spolky. Dalších 20 % tvoří příspěvkové organizace města Krásná Lípa (ORP Rumburk). Zbýlých 30 % tvoří ústav, obec a pobočný spolek. Ač je zákonem o sociálních službách vymezena věková kategorie klientů NZDM, jedno ze zařízení je možno navštěvovat již od 1 roku. Věkovou kategorii 6-26 let splňuje 5 zařízení. Ostatní zařízení mají různorodé zacílení na věkovou skupinu, nebo jedno zařízení rozděljuje klienty do více věkových kategorií. V tomto okrese je možné využít terénní formu služby až v 7 zařízeních.

V okrese Chomutov je 5 poskytovatelů a 10 zařízení, z nichž 5 zařízení patří jednomu poskytovateli. Spolky jsou zde zastoupeny nejvíce, a to ze 70 %. Dalších 20 % tvoří církve a náboženské společnosti a posledních 10 % představuje příspěvková organizace města Vejprty (ORP Kadaň). Zde až 9 zařízení může využít věková skupina 6-26 a jedno zařízení je pro mladší

i starší děti. Příspěvková organizace poskytuje své služby pouze dětem a mládeži z okolních obcí. Terénní formu poskytuje 6 zařízení.

V okrese Litoměřice jsou 3 poskytovatelé a 3 zařízení. Církve a náboženské společnosti jsou zde zastoupeny dvakrát a jedno zařízení je spolek. Dvě zařízení poskytují své služby dětem a mládeži ve věku 6 až 26 s tím, že jedno zařízení vyhrazuje hodiny, ve kterých může určitá věková kategorie zařízení užívat. Jedno zařízení slouží také do 26 let věku, ale spodní hranice začíná od 7 let. Terénní formu poskytují 2 zařízení.

V okrese Most je 5 poskytovatelů a 7 zařízení. Přes 40 % jsou zde zastoupeny církve a náboženské společnosti, zbytek tvoří obecně prospěšná společnost, obec a také jedna příspěvková organizace obce Obrnice (ORP Most), které poskytuje služby jen žijícím v obci a vedlejší vesnici. Pro klienty od 6 do 26 let jsou zde 4 zařízení. U ostatních zařízení je věková skupina různorodá, ale v průměru jsou zacílena na starší děti. Terénní formu poskytují 5 zařízení.

V okrese Teplice je 5 poskytovatelů a 6 zařízení. Nejvíce jsou zde spolky a obecně prospěšné společnosti. Zastoupení zde mají i církve a náboženské společnosti, a dokonce i školské zařízení. Pouze jedno zařízení je zaměřeno na klienty ve věku od 6 do 26 let. Ostatní zařízení cílí spíše na děti – mladší i starší. V rámci jednoho zařízení je přístup umožněn i dítěti ve věku 5 let v doprovodu staršího sourozence. Dvě zařízení poskytují terénní formu.

V okrese Ústí nad Labem jsou 4 poskytovatelé a 7 zařízení. Jsou zde zastoupeny 3 různé právní formy – 3 spolky, 2 církve a náboženské společnosti a 2 obecně prospěšné společnosti. Pouze jedno zařízení je pro klienty od 6 do 26 let. Nejčastěji se zařízení zaměřují na mladší i starší děti. Terénní forma je možná v rámci 2 zařízení.

Shrnutí dostupnosti v Ústeckém kraji je následující: Ani v Ústeckém kraji neodpovídá počet poskytovatelů počtu zařízení. Již zmínění poskytovatelé Armáda spásy v České republice, z.s. a Slezská diakonie u Moravskoslezského kraje mají svá zařízení i ve více okresech Ústeckého kraje. Objevuje se zde i jeden poskytovatel s celkem 5 zařízeními. V Ústeckém kraji jsou NZDM především spolky, tvoří téměř 35 % z celkového počtu zařízení. Druhými nejčastějšími jsou církve a náboženské společnosti, ty se na celkovém počtu podílí ze 30 %. Obecně prospěšné společnosti jsou zde zastoupeny pouze z necelých 12 %. Zbylých 23 % tvoří ústavy, příspěvkové organizace zřízeny územním samosprávným celkem, školská zařízení, pobočné spolky a obce. Nicméně, všechny právní formy, které se v ČR u NZDM vyskytují,

jsou v tomto kraji zastoupeny alespoň jednou. Terénní forma se objevuje až u 63 % zařízení, ambulantní je součástí každého zařízení. Maximální kapacity jsou uvedeny také v Příloze 8. Nejvyšší zaznamenaná kapacita je 50 klientů a nejnižší 12 klientů u ambulantní formy. Nejčastěji se objevuje kapacita v počtu 30 klientů. Absence webových stránek je zaznamenána u velkého počtu zařízení, případně jsou stránky nefunkční či je obsaženo minimum informací. Z dostupných informací je možné za nejčastější aktivity zařízení v Ústeckém kraji považovat: příprava do školy, práce s počítačem, ping pong, stolní tenis a fotbal, deskové hry, dílny, taneční kroužky, sportovní aktivity, dílny, kreativní tvorba, čtení a besedy. Méně častými jsou práce v truhlářské a zámečnické dílně, kroužek mažoretek, vaření a sázení bylinek. V rámci některých zařízení se organizují i společné výlety, grilování, koupání v bazénu a pořádání bazaru.

4 Zhodnocení dostupnosti nízkoprahových zařízení pro děti a mládež

Na základě provedené analýzy v předchozí kapitole budou zhodnoceny rozdíly a příčiny rozdílů ve vybavenosti mezi Moravskoslezským a Ústeckým krajem a jako referenční rámec k porovnání bude figurovat průměr ČR. Tyto kraje byly vybrány na základě největšího počtu NZDM na svém území a také největšího počtu sociálně vyloučených lokalit ze všech 14 krajů.

4.1 Identifikace rozdílů ve vybavenosti vybraných krajů NZDM

Je nutné si uvědomit, že pokud se hodnotí rozsah poskytovaných sociálních služeb v jednotlivých regionech a jejich dostupnost, tak při hodnocení jejich vybavenosti nelze na ně pohlížet ze stejného hlediska na celém území republiky, a to z důvodu řady objektivních charakteristik vymezujících určité rozdíly (např. míra urbanizace, struktura obyvatelstva, náboženská specifika, struktura osídlení, velikosti obcí a hustota obyvatelstva, sociologické změny ve společnosti aj.). Při plánování sociálních služeb a taky pro hodnocení jejich dostupnosti se stává problémem dosavadní územně správní uspořádání a sídelní struktura obyvatelstva (Průša, 2015).

Nástroj či metoda, která napomáhá krajům a obcím plánovat sociální služby s ohledem na místní specifika a potřeby občanů, je komunitní plánování, které je součástí Střednědobých plánů krajů. Začalo se rozvíjet v souvislosti s reformou sociálních služeb a přesunem odpovědnosti a zajišťování služeb na místní a regionální úroveň. Slovo „plánování“ definuje proces „v jehož rámci se chce komunita dostat ze současné situace do budoucnosti, která by lépe vyhovovala občanům komunity (Materová, 2004). Dochází k úzké spolupráci 3 subjektů, tzv. komunitních triád, což je zadavatel, poskytovatelé a uživatelé. Nejdůležitějšími účastníky jsou právě **uživatelé**, což jsou osoby, kterým jsou sociální služby určeny a poskytovány z důvodu jejich nepříznivé sociální situace. Tento článek je velmi důležitý v komunitním plánování, dokonce nezastupitelný, protože se mohou vyjádřit k tomu, co požadují za přínosné, co je pro ně nejlepší, a co je potřeba zlepšit. **Poskytovatel** sociálních služeb je subjekt, který služby poskytuje a nabízí, bez ohledu na to, zda se jedná o nestátní neziskové organizace, organizace zřízené obcí nebo krajem. Poskytovatelé nejlépe vědí, jak služby fungují, dokáží popsat poptávku a vývojové trendy. **Zadavatelem** sociálních služeb je subjekt, který odpovídá za zajištění sociálních služeb v místě (obec, svazek obcí, město nebo kraj), včetně politické podpory pro úspěšnou realizaci komunitního plánu. Vedle triády stojí i **veřejnost**, která musí

být průběžně seznamována se záměry, výsledky a cíli komunitního plánu. Tato veřejnost by v budoucnu mohla být uživateli těchto služeb (MPSV, online, 2020).

Dále bude od teoretického vymezení plánování služeb zhodnocena skutečná vybavenost krajů. Nejdříve ale je v rámci Tab. 4.1 uveden vývoj počtu NZDM v rámci ČR.

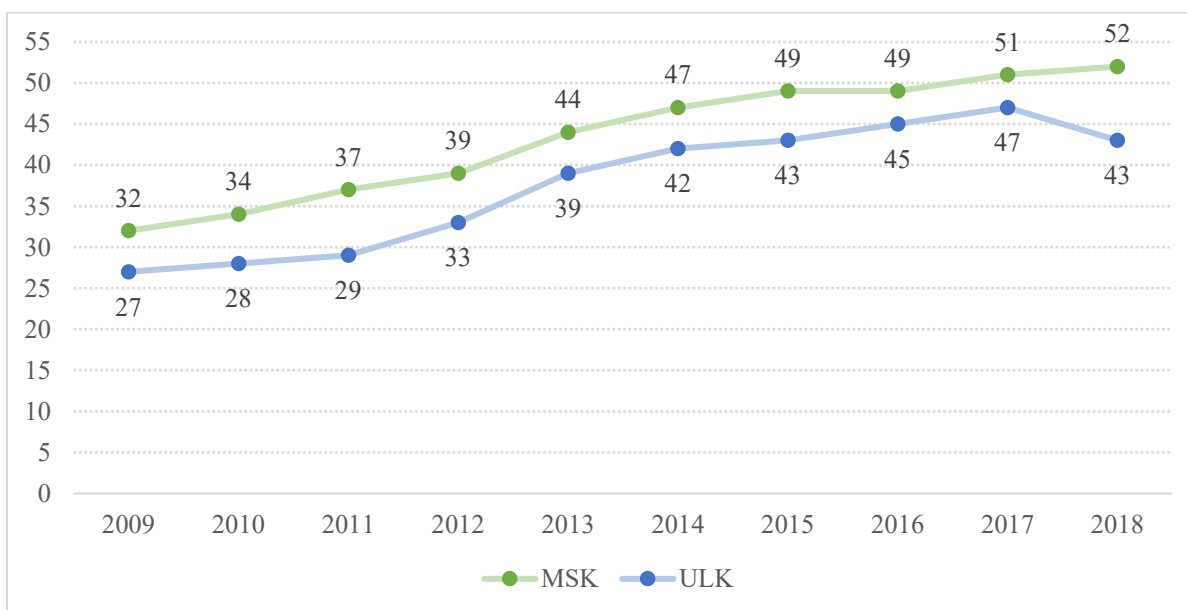
Tab. 4.1 Počty zařízení na území ČR v letech 2009-2018

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
ČR	192	223	232	257	276	289	295	304	313	309

Zdroj: Vlastní zpracování na základě údajů z portálu MPSV: Registr poskytovatelů sociálních služeb (2018)

NZDM jsou od roku 2007 uznávanou sociální službou dle zákona o sociálních službách. Jak lze vidět, počet zařízení se v letech zvyšoval s výjimkou posledního sledovaného roku 2018, kdy došlo k mírnému poklesu. Od prvního sledovaného roku do posledního sledovaného roku se počet zařízení zvýšil o 117 zařízení, což je 60% nárůst. V předchozí kapitole v Tab. 3.6 byl uveden vývoj těchto zařízení také v letech 2009 až 2018 ve všech krajích ČR, kdy Moravskoslezský a Ústecký kraj vykazovaly nejvyšší počty zařízení, a proto jim byla věnována pozornost.

Obr. 4.1 Počty zařízení v Moravskoslezském a Ústeckém kraji v letech 2009-2018

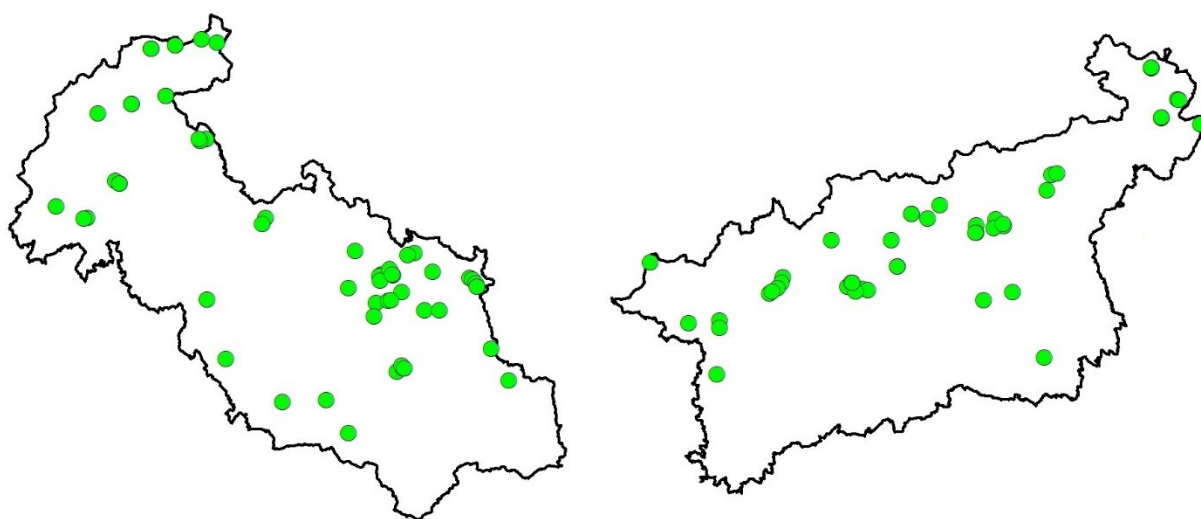

Zdroj: Vlastní zpracování na základě údajů z portálu MPSV: Registr poskytovatelů sociálních služeb (2018)

Na Obr. 4.1 jsou již počty zařízení vybraných krajů v letech 2009-2018. Moravskoslezský kraj ve všech sledovaných letech vykazuje vyšší počty zařízení než Ústecký kraj. Počty zařízení se ve sledovaných letech zvyšovaly u obou krajů s tím, že Ústecký kraj v roce 2018 zaznamenal mírný pokles o 4 zařízení oproti předchozímu roku. Moravskoslezský kraj disponuje v roce 2018 o více jak 62 % zařízení než v roce 2009, což je více než v případě Ústeckého kraje, kde tento nárůst je ve výši 59 %. V roce 2017 ale měl Ústecký kraj o 74 % více zařízení oproti roku 2009. Na celkovém počtu zařízení v ČR v roce 2018 se Moravskoslezský kraj podílel z více jak 16 % a Ústecký kraj téměř z 14 %.

Při rozhodování o vybavenosti jednotlivých obcí či měst a jejich spádových území je nutno brát v potaz, že jedním ze stěžejních aspektů ovlivňujících rozhodovací procesy je velikost obce či města a jejího spádového území. Je tedy nutné brát v úvahu i optimální velikost obce či města, v níž je již možné zabezpečovat kvalifikovaně a racionálně jednotlivé sociální aktivity a zabývat se kritérii pro vymezení různě velikých území, v nichž lze jednotlivé služby účelně rozvíjet. Obce s rozšířenou nebo s přenesenou působností nic nemotivuje k tomu, aby pro občany žijící ve jejich spádových územích usilovaly o rozvoj potřebných a žádaných sociálních služeb, což v důsledku toho s rostoucí vzdáleností od jednotlivých center klesá dostupnost veřejných služeb a roste nebezpečí sociálního vyloučení (Průša, 2006).

Obr. 4.2 Rozmístění NZDM v Moravskoslezském a Ústeckém kraji k 31.12.2018

Zdroj: Vlastní zpracování v rámci projektu SGS č. SP2019/10

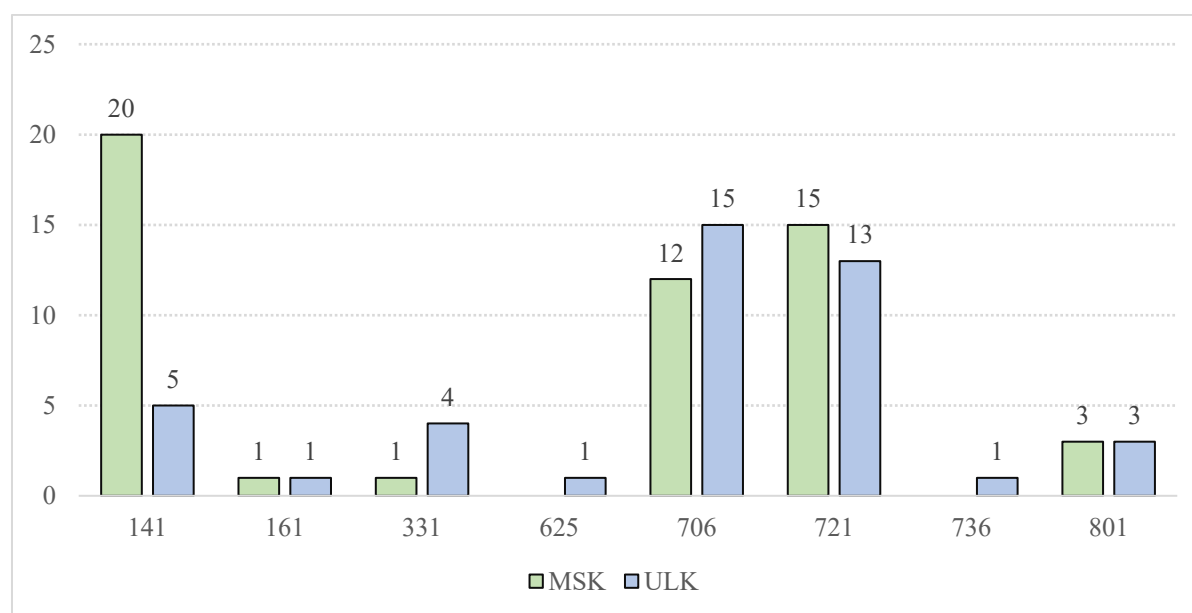
Důležitou roli, jak plyne z odstavců výše, hraje rozmístění sociálních služeb na území příslušného kraje. V levé části Obr. 4.2 je zobrazeno rozmístění NZDM v Moravskoslezském

kraji a v pravé části v Ústeckém kraji. Oba kraje nemají pokryty službami NZDM všechny obce s rozšířenou působností (dále ORP), ale co se týče okresů, v každém z nich jsou alespoň 3 zařízení. V případě Moravskoslezského se jedná o absenci NZDM ve 4 z 22 ORP a v případě Ústeckého o 3 z 16 ORP. Koncentrace těchto zařízení je směřována spíše k větším městům nebo přímo do měst a také k hranicím s jinými státy. Méně často je zřízeno NZDM i v obcích do 1000 obyvatel. U obou krajů dochází k výpadku pokrytí NZDM jižního území. Nejvíce zařízení v Moravskoslezském kraji je v okrese Ostrava-město a většina z nich přímo v samém centru města. V Ústeckém kraji je nejvíce zařízení v Mostě a Ústí nad Labem.

Průša (2006) říká, že minimální velikost obce, v níž je možné provozovat sociální služby, je s cca 2 tisíci obyvateli a za významné je třeba považovat obce ve velikosti cca 10 tis. obyvatel, jejichž význam v příštím období výrazně poroste.

Velmi nezastupitelnou roli mají jednotlivé kraje, které ve spolupráci s pověřenými obecními úřady a nestátními neziskovými organizacemi by měly zabezpečit na svém území dostatečnou síť sociálních služeb.

Obr. 4.3 Právní formy poskytovatelů NZDM v Moravskoslezském a Ústeckém kraji k 31.12.2018

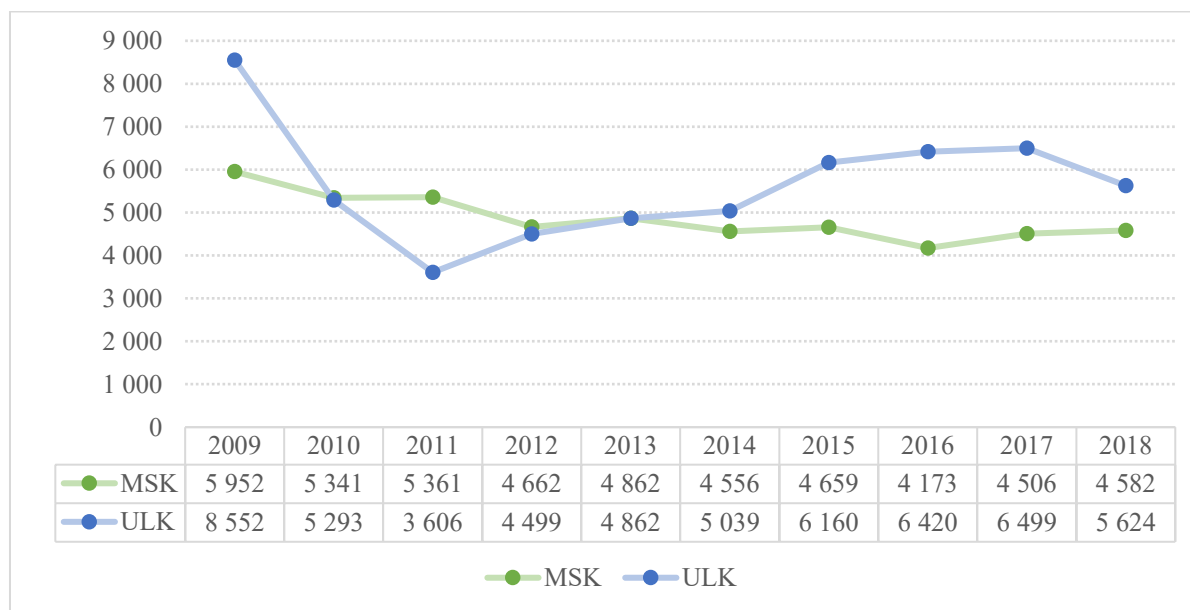
Zdroj: Vlastní zpracování na základě údajů z portálu MPSV: Registr poskytovatelů sociálních služeb (2018)

Príslušné kódy právních forem vychází z Tab. 3.3. Jak je na první pohled vidět, právní formy se ve sledovaných krajích liší. Ač v rámci ČR jsou nejčastějšími zřizovateli církve a náboženské společnosti, v případě těchto dvou krajů to neplatí. V Moravskoslezském kraji je nejvíce zařízení právní formy obecně prospěšná společnost a v Ústeckém kraji spolky.

Jako druhá nejčastější právní forma je u obou krajů stejná, a to právě církev a náboženské společnosti. V Moravskoslezském kraji je pouze jedna příspěvková organizace oproti Ústeckému kraji, kde jsou čtyři. Ústecký kraj také na svém území disponuje právními formami, které v Moravskoslezském kraji se nevyskytují – jedná se o školské zařízení a pobočný spolek. Nicméně, nestátní neziskové organizace jsou v těchto službách mnohem aktivnější než územní samosprávné celky, anebo stát, který se zde vůbec neangažuje.

Počet klientů NZDM v letech 2009-2018 byl kolísavý. Nejnižší počet klientů NZDM byl zaznamenán v roce 2012 ve výši 31 195. Naopak nejvyšší počet klientů NZDM byl v roce 2018, a to 40 425. Z hlediska průměrného počtu klientů NZDM ve sledovaných letech je na prvním místě Jihočeský kraj, což ale může být zkresleno vysokým nárůstem klientů v roce 2018. Dále z Tab. 3.5 vyplynulo, že nejvyšší průměrné počty klientů vykazuje právě Ústecký kraj a Moravskoslezský kraj.

Obr. 4.4 Počet klientů NZDM v Moravskoslezském a Ústeckém kraji letech 2009-2018

Zdroj: Vlastní zpracování na základě statistických ročenek MPSV (2009-2018)

Ačkoli v roce 2009 bylo na území Ústeckého kraje pouze 27 zařízení, bylo v tomto roce zaznamenáno nejvíce klientů. Totéž platí u Moravskoslezského kraje, kdy v roce 2009 bylo pouze 32 zařízení. Ústecký kraj průměrně zaznamenává vyšší počty klientů než Moravskoslezský kraj. Nejslabším rokem, co se počtu klientů týká, byl u Moravskoslezského kraje rok 2016, u Ústeckého kraje rok 2011.

4.2 Příčiny rozdílů ve vybavenosti vybraných krajů NZDM

Pro posuzování vybavenosti území sociálními službami se nejčastěji používají následující nástroje: komunitní plánování, socioekonomická nebo sociodemografická analýza a normativy vybavenosti. Pro hledání příčin rozdílů ve vybavenosti vybraných krajů NZDM bude použita socioekonomická analýza. Kompletní přehled indikátorů s příslušnými hodnotami zjištěnými pro oba kraje v letech 2009-2018 je uveden v Příloze 3, Příloze 4, Příloze 7 a Příloze 10. V případě přepočtu na společný základ je vývoj uveden za všechny sledované roky přímo v příslušné tabulce v textu.

Tab. 4.2 Průměrný roční čistý příjem na osobu v letech 2009, 2014 a 2018 v Kč

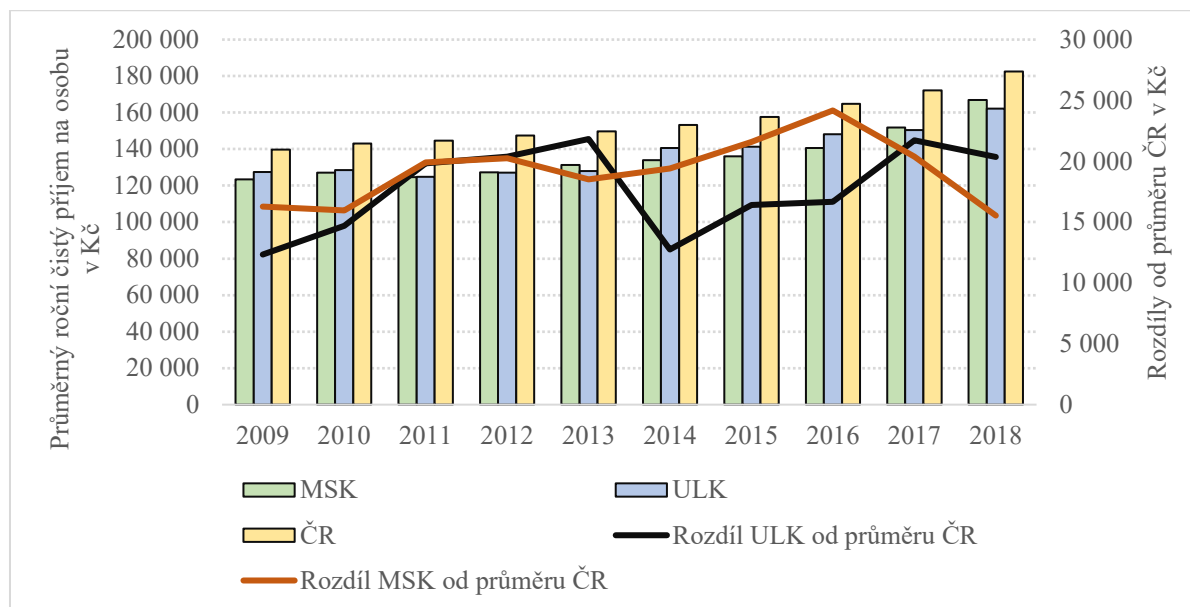
Rok	Území		
	MSK	ULK	ČR
2009	123 460	127 398	139 733
2014	133 866	140 526	153 269
2018	166 907	162 102	182 443

Zdroj: Vlastní zpracování na statistických ročenek z ČSU (2009-2018)

Oba sledované kraje, tj. Moravskoslezský a Ústecký, nedosahují průměrným ročním příjmem na osobu na průměr ČR. Nelze konstatovat, který z krajů je ve srovnání mezi sebou na tom jednoznačně hůře, protože v průběhu let se výše příjmů měnily a pokaždé byl nižší příjem v jiném kraji. V průměru ve sledovaných letech ale dosahoval nižšího průměrného ročního čistého příjmu na osobu právě Moravskoslezský kraj. Rozdíl mezi kraji v příjmech je v průměru více jak 3 tis. Kč. Moravskoslezský kraj má příjmy v průměru až o 19 tis. Kč nižší, než je průměr ČR a Ústecký kraj o 17,5 tis. Kč nižší, než je průměr ČR. Z toho vyplývá, že v Moravskoslezském kraji jsou příjmy průměrně nižší. Nicméně, s růstem příjmů v ČR, rostou i příjmy v těchto krajích, kdy výjimku tvořil u těchto dvou krajů rok 2011. V tomto roce se příjmy snížily oproti předchozímu roku, ale od roku 2012 zase mají rostoucí trend.

Jak souvisí ale příjmy s dětmi, když nejsou považovány za pracovní sílu? Pokud je jeden nebo oba rodiče nezaměstnaní nebo mají nízký plat, nejisté zaměstnání či jen pracují na částečný úvazek, pak se riziko dětské chudoby zvyšuje. Děti narozené v chudých domácnostech často čelí specifickým nevýhodám v dosažení své potencionální úrovně lidského kapitálu a pravděpodobně i v dospělosti zůstanou v chudobě. Lze to nazvat jako „mezigenerační přenos“ (EAPN, 2013).

Obr. 4.5 Průměrný roční čistý příjem na osobu v Moravskoslezském a Ústeckém kraji a průměr ČR včetně rozdílů hodnot krajů od průměru ČR v letech 2009-2018

Zdroj: Vlastní zpracování na základě statistických ročenek z ČSÚ (2009-2018)

Průměrný roční čistý příjem na osobu je v obou krajích na nižší úrovni, než je průměr ČR. Lze pozorovat, že Moravskoslezský kraj se ve sledovaných letech se častěji více odklání od průměru ČR než Ústecký kraj. Až od roku 2017 se situace lepší a více se přibližuje průměru ČR. Ústecký kraj byl často příjmy blíže průměru ČR než Moravskoslezský kraj, ale jeho tendence v průběhu let byla spíše se od průměru ČR odklánět, s výjimkou roku 2014, kdy byl ze všech sledovaných let nejbližší průměru ČR. V roce 2018 se Ústecký kraj také přibližuje průměru ČR, ale více se v tomto směru daří Moravskoslezskému kraji. Nejvyšší zaznamenaný odklon od průměru ČR v Moravskoslezském kraji byl v roce 2016 a v Ústeckém kraji v roce 2013.

Tab. 4.3 Vybrané údaje o nezaměstnanosti v Moravskoslezském a Ústeckém kraji a průměr ČR v letech 2009, 2014 a 2018 v %

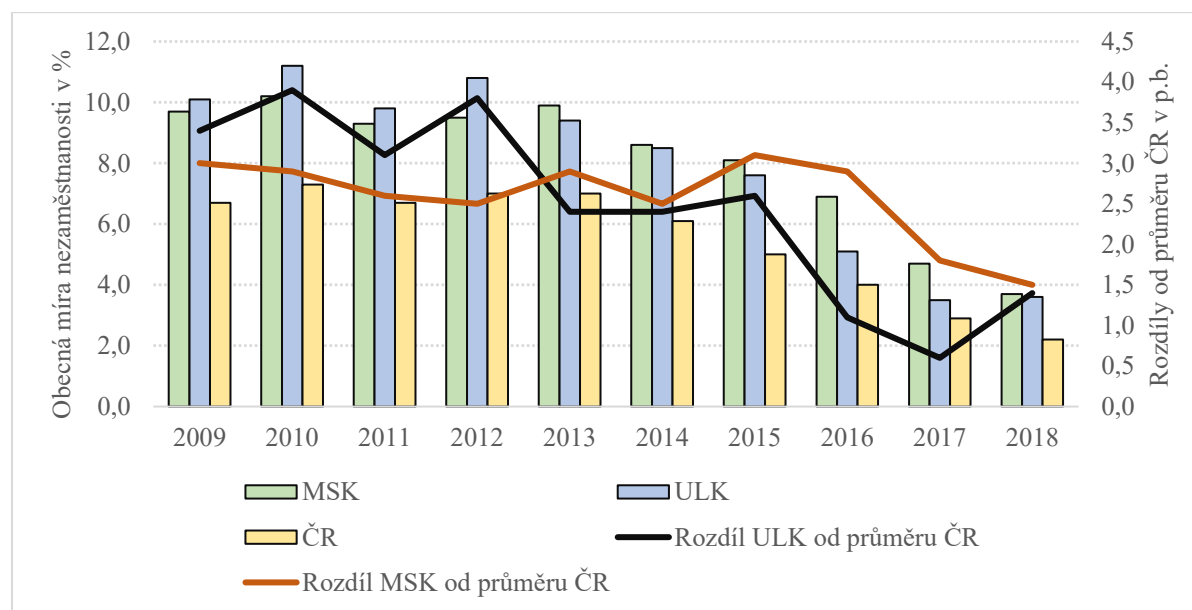
Rok		2009			2014			2018		
Indikátor/Kraj		MSK	ULK	ČR	MSK	ULK	ČR	MSK	ULK	ČR
Obecná míra nezaměstnanosti	celkem	9,7	10,1	6,7	8,6	8,5	6,1	3,7	3,6	2,2
	z toho ve věku 15-24	21,3	22,2	16,6	18,9	23,6	15,9	9,3	11,1	6,7
Uchazeči o zaměstnání v evidenci na ÚP ve věku 15-24		16,4	19,2	18,1	13,8	15,7	14,7	9,8	12,9	11,3
Dlouhodobá nezaměstnanost		30,1	32,1	23,0	50,4	51,3	43,8	36,3	30,0	26,1

Zdroj: Vlastní zpracování na základě statistických ročenek a veřejné databáze ČSÚ (2009-2018)

Obecná míra nezaměstnanosti v posledních letech dosahuje nižších hodnot, než tomu bylo v prvním sledovaném roce. Moravskoslezský kraj i Ústecký kraj jsou v nezaměstnanosti nad průměrem ČR, což na sebe váže řadu dalších problémů. Do roku 2013 byla nezaměstnanost v Ústeckém kraji podstatně vyšší než v Moravskoslezském kraji – v roce 2012 i o více jak 1 p.b. Od roku 2014 se situace obrátila a nezaměstnanost byla vyšší v Moravskoslezském kraji než v Ústeckém kraji, a to i v dalších sledovaných letech.

Často je nezaměstnanost považována za spouštěcí faktor sociálního vyloučení. MVČR (2019) v dokumentu *Identifikace zásadních problémů sociálně vyloučených lokalit* uvádí, že v těchto lokalitách je vysoká míra nezaměstnanosti, která může dosahovat i 90-100 %. Jak již bylo uvedeno výše, nezaměstnanost ani příjmy nejsou přímo problémem dětí, ale přeneseně na ně působí. Žije-li dítě v rodině, kde chybí příjem ze zaměstnání, odráží se to i na způsobu života dítěte – vzdělání, kriminalita, diskriminace apod. Mimo to, v dospělosti může mít tendenci být také nezaměstnaný, protože si tento vzorec převeze od svých rodičů. Nezaměstnanost osob ve věku 15-24 představuje značný problém u Ústeckého kraje, kde hodnoty dosahují podstatně vyšších hodnot než v Moravskoslezském kraji. Na základě vývoje obecné míry nezaměstnanosti osob ve věku 15-24, jež je uveden v přílohách, bylo zjištěno, že rozdíl mezi kraji v roce 2011 byl vyšší jak 12 p.b.

Obr. 4.6 Obecná míra nezaměstnanosti v Moravskoslezském a Ústeckém kraji a průměr ČR včetně rozdílů hodnot krajů od průměru ČR v letech 2009-2018

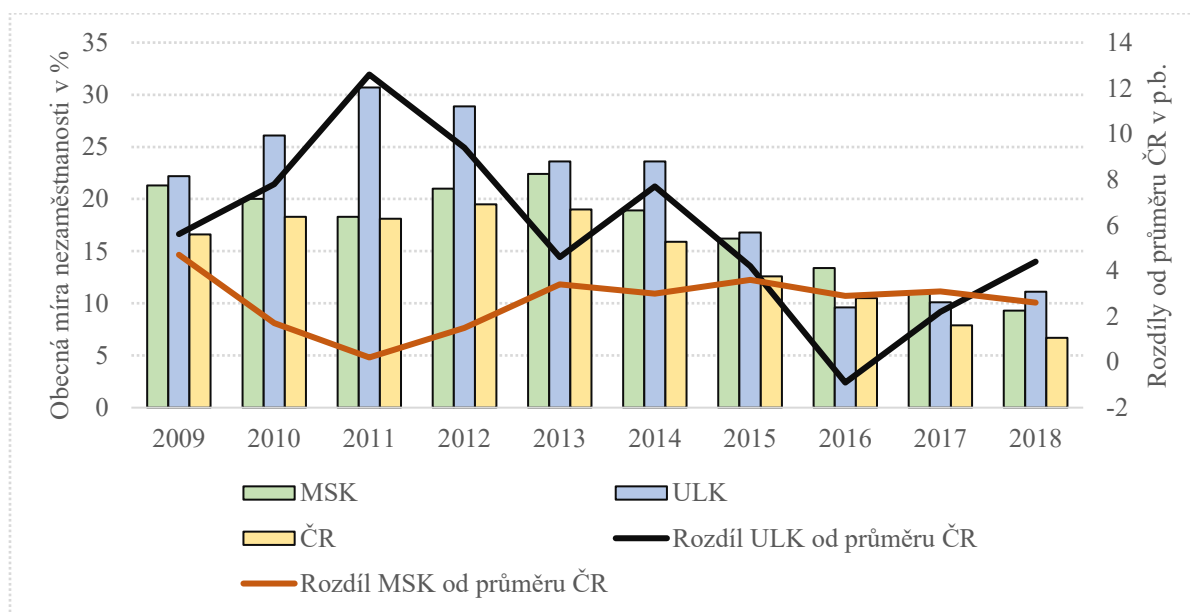

Zdroj: Vlastní zpracování na základě statistických ročenek z ČSÚ (2009-2018)

Ústecký kraj se od průměru ČR ze začátku sledovaných let značně odklání. V posledních sledovaných letech je obecná míra nezaměstnanosti podstatně blíže průměru ČR. Naopak Moravskoslezský kraj se v roce 2013 dostal na horší pozici než Ústecký kraj, kdy se od průměru ČR více odklání. V roce 2017 se Ústecký kraj ze všech sledovaných let nejméně lišil od průměru ČR, ale v roce 2018 se tento rozdíl zase mírně navýšil. Také v roce 2018 se oba kraje s obecnou mírou nezaměstnanosti se skoro shodují a pro Moravskoslezský kraj je to ze sledovaných let největší přiblížení se průměru ČR.

Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR z roku 2014 ukázala, že cca 15 až 20 procentům sociálně vyloučených osob nepomohlo se vymanit ze sociálně vyloučeného prostředí ani při zapojení do trhu práce. Většina zaměstnání je totiž krátkodobého charakteru a často s velmi nízkým výdělkem.

Obr. 4.7 Obecná míra nezaměstnanosti osob ve věku 15-24 let v Moravskoslezském a Ústeckém kraji a průměr ČR včetně rozdílů hodnot krajů od průměru ČR v letech 2009-2018

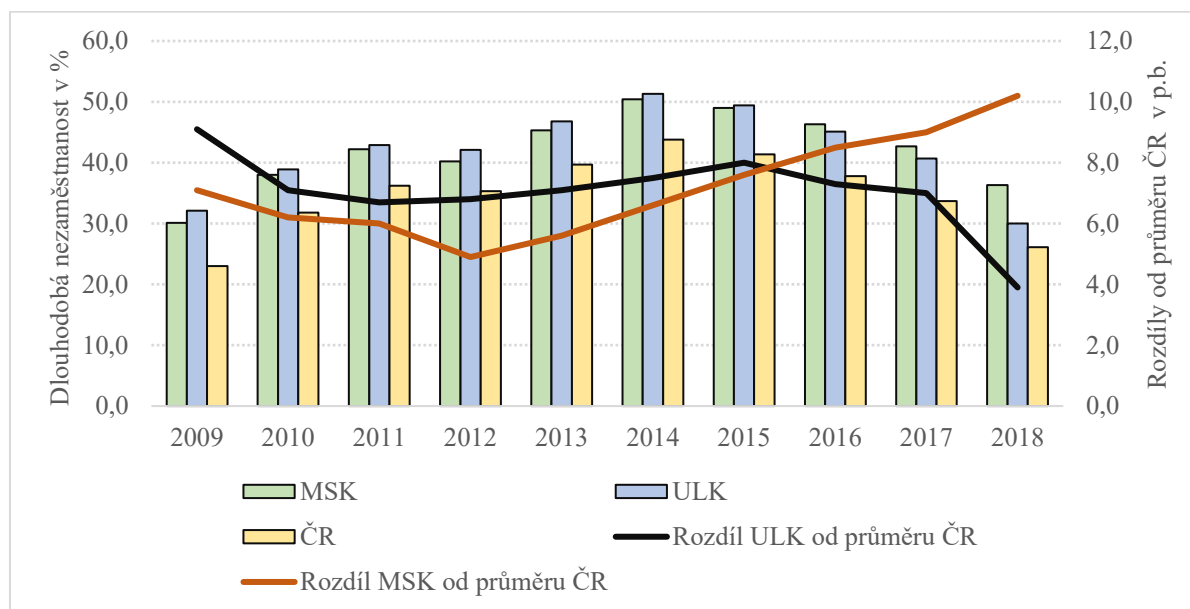

Zdroj: Vlastní zpracování na základě statistických ročenek z ČSÚ (2009-2018)

Na první pohled je vidět, že Ústecký kraj se v roce 2011 potýkal s vysokou obecnou mírou nezaměstnanosti osob ve věku 15-24 a odklání se tak od průměru ČR nejvíce ze všech sledovaných let. V průběhu let tento rozdíl se snižoval i zvyšoval, ale od roku 2017 má zase rostoucí tendenci, a to i přesto, že v předchozím roce se dostala obecná míra nezaměstnanosti sledované věkové skupiny pod průměr ČR. Moravskoslezský kraj je na tom podstatně lépe,

co se rozdílu od průměru ČR týče. V posledních sledovaných letech se rozdíly od ČR pohybují na podobné úrovni. Nejvíce se průměru ČR přiblížil v roce 2011.

Obr. 4.8 Dlouhodobá nezaměstnanost v Moravskoslezském a Ústeckém kraji a průměr ČR včetně rozdílů hodnot krajů od průměru ČR v letech 2009-2018

Zdroj: Vlastní zpracování na základě statistických ročenek z ČSÚ (2009-2018)

Za dlouhodobě nezaměstnaného se považuje osoba, která je mimo trh práce déle než jeden rok. U dlouhodobě nezaměstnaných nebývá ekonomická situace v rodině příliš příznivá, zpravidla většina těchto domácností má větší či menší problémy zabezpečit své základní životní potřeby (Hora, 2008). Dlouhodobá nezaměstnanost se tedy mnohdy stává závažnějším problémem než krátkodobá nezaměstnanost. Co se dlouhodobé nezaměstnanosti týče, do roku 2015 představovala větší problém u Ústeckého kraje. Rostoucí tendence Moravskoslezského kraje, která má počátek v roce 2012, právě v roce 2015 převýšila v dlouhodobé nezaměstnanosti Ústecký kraj. V roce 2018 tedy se Moravskoslezský kraj nejvíce odklání od průměru ČR ze všech sledovaných let. Se snižující dlouhodobou nezaměstnaností v ČR v posledních letech se snižuje dlouhodobá nezaměstnanost i v Ústeckém kraji. V roce 2018 byl rozdíl od průměru ČR nejmenší ze všech sledovaných let.

Data o dlouhodobé nezaměstnanosti osob ve věku 15-24 nebyla ve veřejných datech ČSÚ k dispozici, a proto je uveden pouze podíl těchto osob na celkových uchazečích v evidenci ÚP. Ústecký kraj eviduje více nezaměstnaných osob než Moravskoslezský kraj. Dokonce, s výjimkou některých let, Moravskoslezský kraj je pod průměrem ČR. To ale neplatí

u Ústeckého kraje, ten je právě nad průměrem ČR. Tento údaj je pouze informativní, protože podrobněji byla již rozebrána obecná míra nezaměstnanosti dané věkové skupiny.

Tab. 4.3 Předčasně ukončená povinná školní docházka z celkového počtu ukončených docházek v daném roce ve sledovaných letech 2009-2018 v %

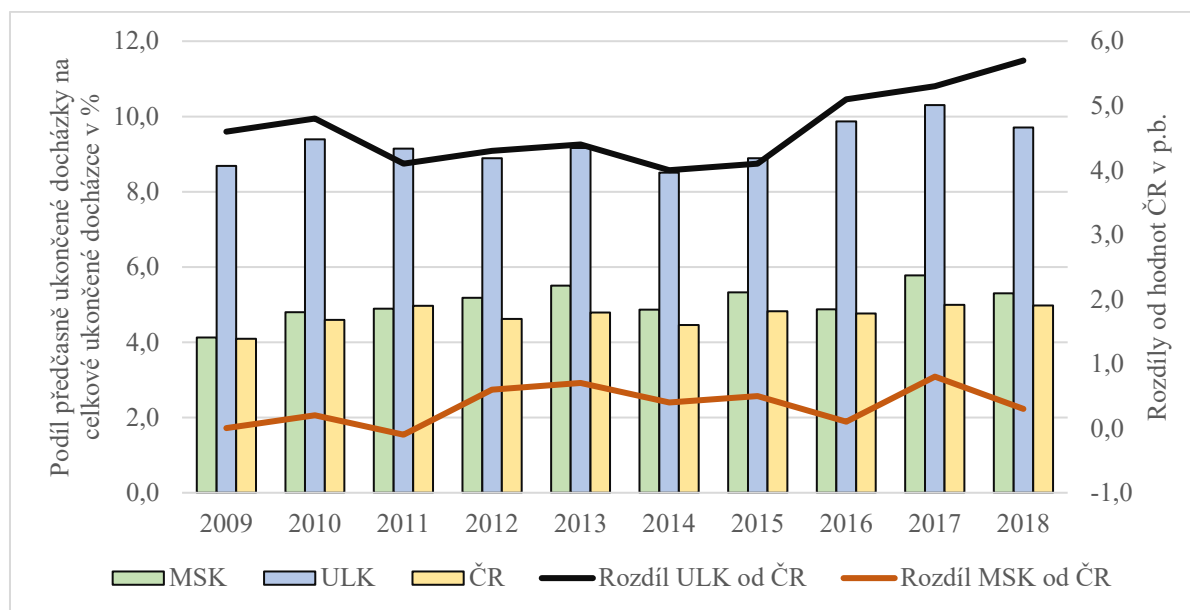
Rok	Území		
	MSK	ULK	ČR
2009	4,1	8,7	4,1
2010	4,8	9,4	4,6
2011	4,9	9,1	5,0
2012	5,2	8,9	4,6
2013	5,5	9,2	4,8
2014	4,9	8,5	4,5
2015	5,3	8,9	4,8
2016	4,9	9,9	4,8
2017	5,8	10,3	5,0
2018	5,3	9,7	5,0

Zdroj: Vlastní zpracování na základě statistických ročenek z ČSÚ (2009-2018)

Výše byla rozebrána nezaměstnanost v krajích jako jedna z příčin rozdílů ve vybavenosti krajů NZDM. Nezaměstnanost mladistvých může mít úzkou souvislost právě se vzděláním. Nezaměstnanost mladistvých představuje větší problém u Ústeckého kraje, a je tomu tak i v případě předčasně ukončené povinné školní docházky. Právě v Ústeckém kraji nedokončí školní docházku v průměru až o 150 žáků více než v Moravskoslezském kraji, a to i přesto, že v Moravskoslezském kraji v určitém roce končí školní docházku více žáků. Pro komparaci byla předčasně ukončená docházka přepočítána na procentuální podíl z celkové ukončené školní docházky v témže sledovaném roce. Oba kraje se pohybují nad průměrem ČR, ale podstatně vyšší podíl předčasně ukončených docházek na celkovém počtu je zaznamenán v Ústeckém kraji, kdy v roce 2017 byl až na úrovni 10,3 %. V roce 2016 byl rozdíl mezi Moravskoslezským krajem a Ústeckým krajem až 5 p.b., kdy tedy horší výsledek předčasně ukončené docházky byl v Ústeckém kraji.

Vzdělání je jedním ze základních nástrojů k předcházení sociálnímu vyloučení. Je vysoká pravděpodobnost, že člověk s dokončeným alespoň středoškolským vzděláním, bude mít vyšší příjmy a bude méně ohrožen zaměstnaností. Vzdělání rodičů velkou měrou ovlivňuje vzdělání dětí. Děti ze sociálně vyloučených lokalit pravděpodobně dosáhnou nanejvýš základního vzdělání, s tím se zvyšuje riziko nezaměstnanosti a budou tedy žít v chudobě. Šance na uplatnění na trhu práce jsou téměř mizivé (Agentura pro sociální začleňování, online, 2018).

Obr. 4.9 Předčasně ukončená povinná školní docházka z celkového počtu ukončených docházek daném roce v Moravskoslezském a Ústeckém kraji a ČR včetně rozdílů hodnot krajů od hodnot ČR v letech 2009-2018

Zdroj: Vlastní zpracování na základě statistických ročenek z ČSÚ (2009-2018)

Značný rozdíl mezi Moravskoslezským a Ústeckým krajem je v Obr. 4.9 vidět na první pohled. Je obecně známo, že Ústecký kraj patří k jednomu z krajů, které jsou nejvíce postiženy nedokončeným vzděláním. Zatímco Moravskoslezský kraj se v roce 2011 dostal i pod průměr ČR, Ústecký kraj je značně nad průměrem. V roce 2018 byl rozdíl na nejvyšší úrovni ze všech sledovaných let. V Moravskoslezském kraji rozdíl v žádném ze sledovaných let nepřevýšil 1 p.b.

Tab. 4.4 Kriminalita nezletilých a mladistvých z celkové kriminality v letech 2009-2018 v %

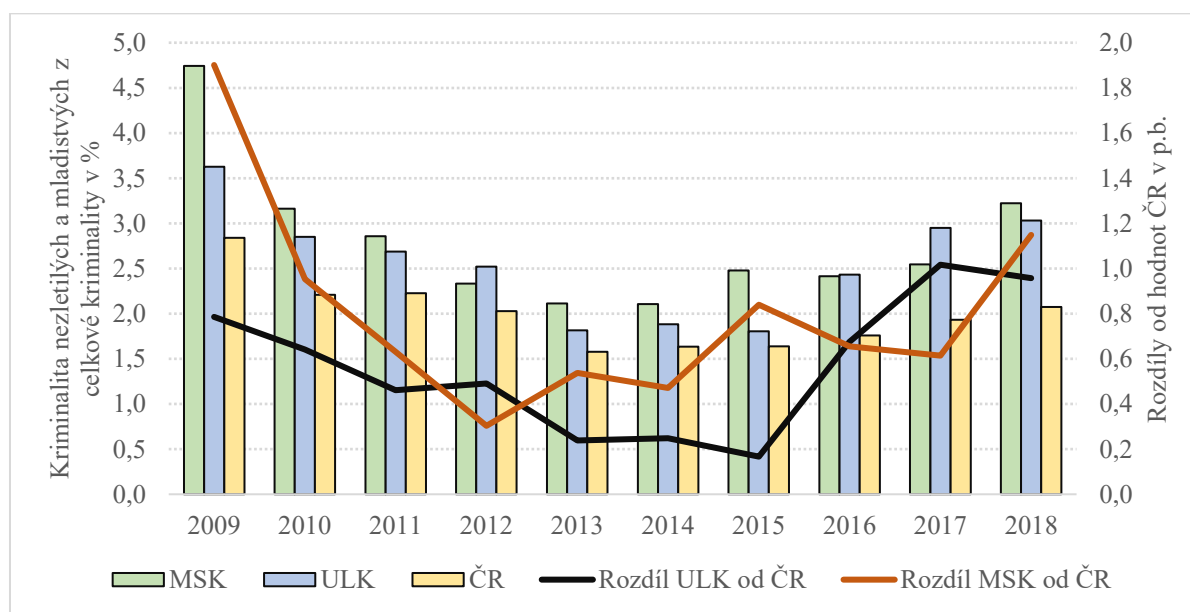
Rok	Území		
	MSK	ULK	ČR
2009	4,7	3,6	2,8
2010	3,2	2,9	2,2
2011	2,9	2,7	2,2
2012	2,3	2,5	2,0
2013	2,1	1,8	1,6
2014	2,1	1,9	1,6
2015	2,5	1,8	1,6
2016	2,4	2,4	1,8
2017	2,5	2,9	1,9
2018	3,2	3,0	2,1

Zdroj: Vlastní zpracování na základě statistických ročenek z ČSÚ (2009-2018)

Celková kriminalita v obou krajích převyšuje průměr ČR. Ve všech sledovaných letech vykazuje vyšší kriminalitu Ústecký kraj. Jelikož ale tato práce směřuje na děti a mládež, je v Tab. 4.4 uvedena kriminalita nezletilých a mladistvých přepočtena na podíl z celkové kriminality v procentuálním vyjádření. S výjimkou roku 2012 a 2017 je podíl kriminality nezletilých a mladistvých na celkové kriminalitě vyšší než v Ústeckém kraji. Z toho tedy vyplývá, že i když celková kriminalita představuje větší problém pro Ústecký kraj, tak kriminalita nezletilých a mladistvých je problém více Moravskoslezského kraje.

Za faktory, které předchází vzniku trestného činu (spáchaného skutku v případě nezletilých a mladistvých), jsou považovány psychické problémy, nízký socioekonomický status, nedocházení do školy či předčasně ukončená školní docházka, užívání návykových látek apod. Tyto faktory, které podněcují agresivitu v brzkém věku, mohou být v důsledku vlivu rodiny, kde jedinec vyrůstá. Může to být ale i vlivem party, kdy je kriminální činnost páchána ve skupině pro zachování svého sociálního statusu alespoň v partě. MVČR (2018) uvádí, že nejčastěji jsou děti a mladiství stíháni za majetkové trestné činnosti jako jsou krádeže nebo poškození cizích věcí. Osoby žijící v těchto lokalitách většinou nevnímají kriminalitu jako nelegální aktivity a sociálně patologické jednání jako něco negativního, ale považují to za zdroj obživy a obstarání si finančních prostředků, což dětmi žijícími v tomto prostředí je přijímáno jako standardní norma.

Obr. 4.10 Kriminalita nezletilých a mladistvých z celkové kriminality v Moravskoslezském a Ústeckém kraji a ČR včetně rozdílů hodnot krajů od hodnot ČR v letech 2009-2018

Zdroj: Vlastní zpracování na základě statistických ročenek z ČSÚ (2009-2018)

V roce 2009 byl rozdíl v kriminalitě nezletilých a mladistvých Moravskoslezského kraje a ČR na nejvyšší úrovni ze všech sledovaných let. Rozdíl kraje od ČR se do roku 2012 snižoval, ale poté zase má spíše rostoucí tendenci. V Ústeckém kraji naopak nebyl rozdíl z počátku sledovaných let nijak výrazný, ale od roku 2015 se značně zvyšuje.

Tab. 4.5 Počet rozvodů na 1000 obyvatel v letech 2009-2018

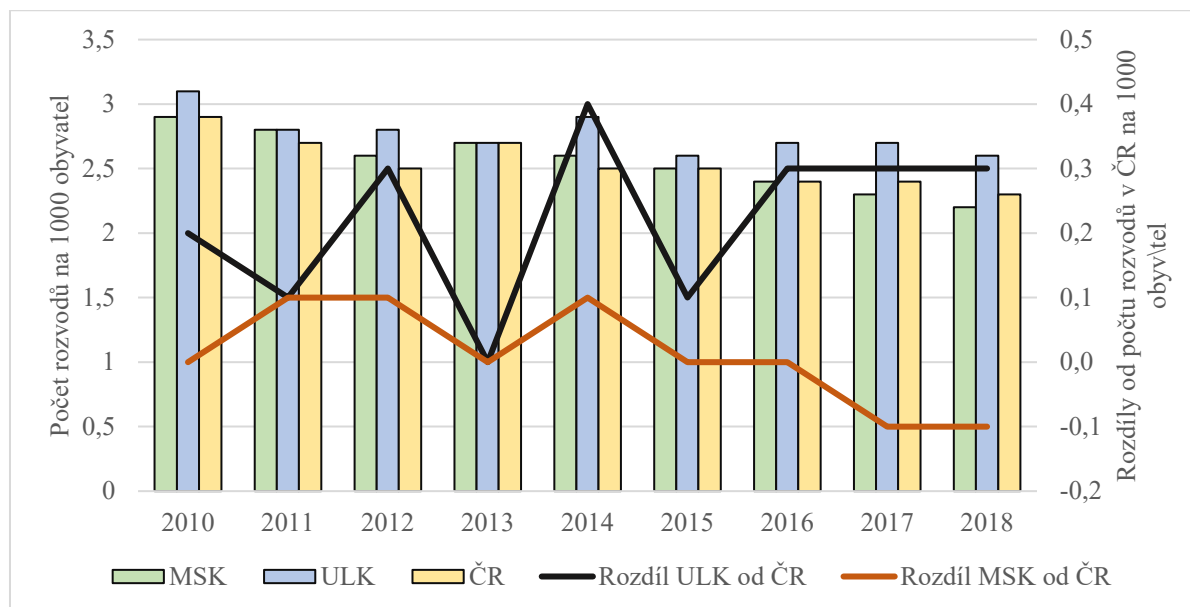
Rok	Území		
	MSK	ULK	ČR
2009	2,8	3,4	2,8
2010	2,9	3,1	2,9
2011	2,8	2,8	2,7
2012	2,6	2,8	2,5
2013	2,7	2,7	2,7
2014	2,6	2,9	2,5
2015	2,5	2,6	2,5
2016	2,4	2,7	2,4
2017	2,3	2,7	2,4
2018	2,2	2,6	2,3

Zdroj: Vlastní zpracování na základě statistických ročenek z ČSÚ (2009-2018)

Z důvodu rozdílného počtu obyvatel je počet rozvodů přepočítán na 1000 obyvatel. Počet rozvodů na 1000 obyvatel v Moravskoslezském kraji byl v letech 2009, 2010, 2013, 2015 a 2016 srovnatelný s počtem rozvodů na 1000 obyvatel v ČR. V Ústeckém kraji pouze v roce 2013. V Ústeckém kraji počet rozvodů na 1000 obyvatel převyšoval počet rozvodů na 1000 obyvatel v ČR ve všech sledovaných letech kromě zmíněného roku 2013. V Moravskoslezském kraji připadalo v roce 2017 a 2018 na 1000 obyvatel dokonce méně rozvodů, než na 1000 obyvatel ČR. Nejvyšší počet rozvodů na 1000 obyvatel byl zaznamenán v roce 2009 v Ústeckém kraji a v roce 2010 v Moravskoslezském kraji. V případě Moravskoslezského kraje lze konstatovat, že se v posledních letech počet rozvodů snižuje.

Děti, které vyrůstají pouze s jedním rodičem, čelí vyššímu riziku sociálního vyloučení. Často samoživitelem je žena, která má obtíže se získáním dostatečného příjmu ze zaměstnání, protože z důvodu péče o dítě si může dovolit pouze částečný úvazek (EAPN, 2013).

Obr. 4.11 Počet rozvodů na 1000 obyvatel v Moravskoslezském a Ústeckém kraji a ČR včetně rozdílů hodnot krajů od hodnot ČR v letech 2009-2018

Zdroj: Vlastní zpracování na základě statistických ročenek z ČSÚ (2009-2018)

V souvislosti s definicemi o sociálním vyloučení se často uvádí, že neúplnost rodiny je jedním z impulsů k sociálnímu vyloučení. Již před rozvodem mohou být v rodině finanční problémy, které se v důsledku rozvodu ještě prohloubí. Jeden příjem nemusí být dostačující na zabezpečení chodu domácnosti, ve které dítě žije, a to i když se druhý rodič podílí na výživě nezaopatřeného dítěte. A na to se nakumulují problémy, které již byly rozebrány výše.

4.3 Zhodnocení a formulace doporučení

Poskytovatelé služeb sociální prevence se potýkají často s nedostatkem finančních prostředků. Autoři Průša a Víšek (2012) zmiňují, že tato oblast je silně podhodnocena a větší pozornost je soustředěna na sociální péči. V budoucnu je nutné, aby byla doplňována síť služeb sociální prevence a ucelenost návazných služeb, kde ale překážkou může být právě nedostatečné financování, a přitom často je poskytování prevence levnější než následná realizace represivních opatření. Dalším předmětem sledování tedy budou sociální výdaje Moravskoslezského a Ústeckého kraje s důrazem právě na sociální prevenci.

Tab. 4.6 Výdaje na služby sociální prevence a NZDM v letech 2010-2018 v tis. Kč

	Výdaje na služby sociální prevence			
	celkem		z toho NZDM	
Rok/Kraj	MSK	ULK	MSK	ULK
2010	266 152,63	20 644,27	6 141,33	1 449,06
2011	↑ 277 494,38	↑ 20 837,59	↑ 6 518,89	↓ 1 182,50
2012	↓ 201 422,36	↑ 22 160,89	↑ 18 895,40	↑ 1 819,79
2013	↓ 183 568,25	↑ 39 395,20	↓ 10 145,82	↑ 3 893,63
2014	↑ 191 273,25	↑ 55 658,06	↓ 10 030,10	↑ 12 961,60
2015	↑ 418 377,26	↑ 204 825,11	↑ 43 877,59	↑ 48 024,24
2016	↓ 405 851,48	↑ 322 964,03	↑ 48 334,22	↓ 47 157,67
2017	↑ 487 841,46	↑ 338 633,30	↑ 54 880,76	↓ 46 696,61
2018	↑ 618 292,55	↑ 423 517,66	↑ 67 422,16	↑ 55 031,85

Zdroj: Vlastní zpracování na základě informačního portálu Ministerstva financí Monitor (2010-2019)

Kompletní přehled, ze kterého bude vycházeno, je uveden v Příloze 9. Vývoj výdajů je sledován za roky 2010-2018. Data za rok 2009 nebyla v analytické části portálu Monitor státní pokladny dostupná. Směrové šipky u jednotlivých výdajů představují rostoucí nebo klesající trend oproti předchozímu roku.

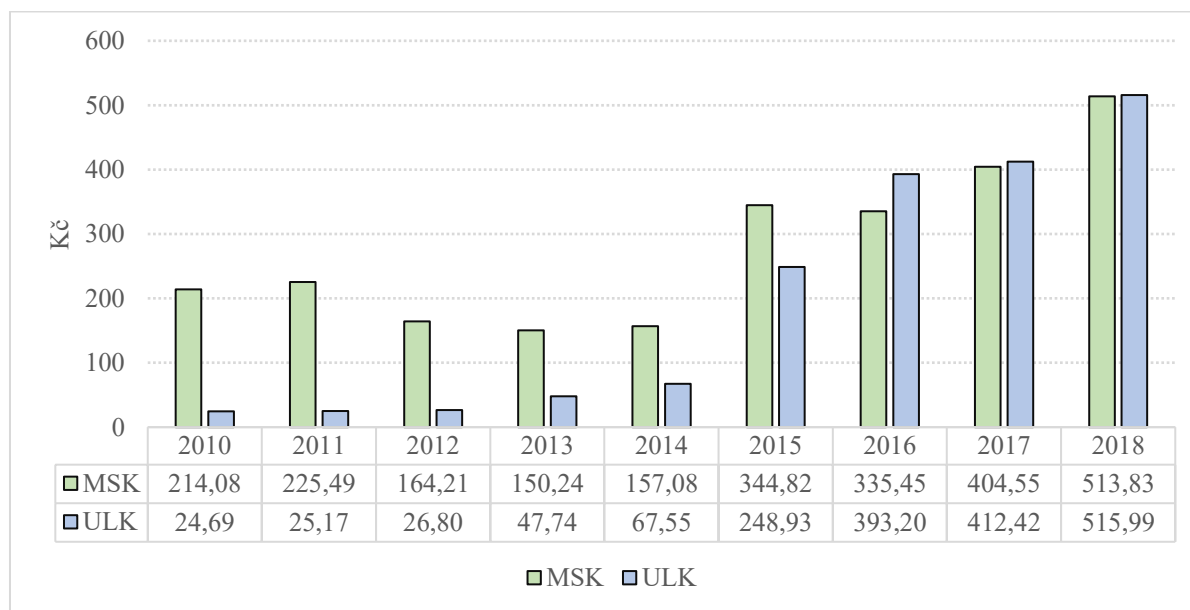
Je nutné brát v potaz, že kraje mají rozdílné počty obyvatel a sociální výdaje jsou představy pouze obecně, pro přesnější zhodnocení by bylo třeba znát strukturu těchto výdajů a mimo to, sociální služby mohou podporovat i jednotlivé obce.

Sociální výdaje u obou krajů v čase rostou. Ústecký kraj sociální výdaje navýšil v roce 2018 oproti roku 2010 až o 154 % a Moravskoslezský kraj dokonce až o 197 %. Výdaje na sociální služby zahrnují výdaje na služby sociální péče, služby sociální prevence a sociální poradenství. Ač u obou krajů výdaje na služby sociální prevence rostou, potvrzuje se zde tvrzení, že tyto služby jsou podhodnoceny. Moravskoslezský i Ústecký kraj na sociální prevenci vynakládají méně než 20 % z celkových výdajů na sociální služby. Nicméně, v posledních letech se Ústecký kraj více soustředí na sociální prevenci, oproti roku 2009 se výdaje na sociální prevenci procentuálně zvyšují v poměru k celkovým výdajům na sociální služby, což ale není případ Moravskoslezského kraje, kde jsou v posledních letech procentuálně nižší výdaje na sociální prevenci. V roce 2009 v Moravskoslezském kraji bylo na služby sociální prevence použito asi 26 % z celkových výdajů na sociální služby, ale v roce 2018 už pouze 16 %. Ústecký kraj v roce 2009 vynakládal na služby sociální prevence pouze 3 % z celkových výdajů na sociální služby a v roce 2018 tyto výdaje se na celkových výdajích

na sociální služby podílely z 16 % stejně jako v Moravskoslezském kraji. V absolutním vyjádření se ale u obou krajů výdaje na služby sociální prevence v čase zvyšují. Největší podíl na výdajích na sociální služby mají služby sociální péče. Na 1 Kč výdajů na služby sociální péče připadá v průměru 0,23 Kč výdajů na služby sociální prevence v případě Moravskoslezského kraje a pouhých 0,12 Kč v případě Ústeckého kraje.

V roce 2009 na NZDM z celkových výdajů na služby sociální prevence neplynulo mnoho finančních prostředků v případě obou krajů. V posledních letech došlo ale k výraznému navýšení výdajů na NZDM, což může být především způsobeno větším objemem neinvestičních transferů. Ústecký kraj na NZDM vynakládá větší finanční prostředky než Moravskoslezský kraj, i když na území Moravskoslezského kraje se nachází více těchto zařízení. V roce 2018 představovaly výdaje na NZDM v Moravskoslezském kraji 11 % z výdajů na služby sociální prevence a v Ústeckém kraji 13 %.

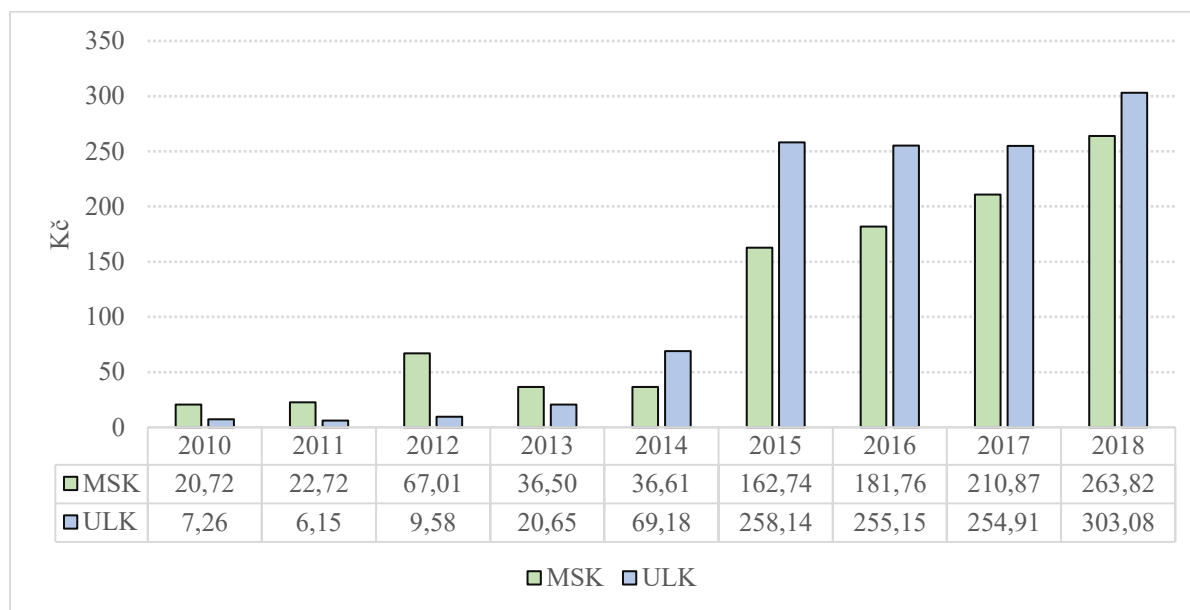
Obr. 4.12 Výdaje na služby sociální prevence na 1 obyvatele v letech 2010-2018 v Kč

Zdroj: Vlastní zpracování na základě informačního portálu Ministerstva financí Monitor (2010-2019)

V Ústeckém kraji v přepočtu na 1 obyvatele připadala v letech 2010-2014 velmi nízká částka v porovnání s Moravskoslezským krajem. V roce 2011 rozdíl na 1 obyvatele mezi kraji byl ve výši až 200,32 Kč. Od roku 2015 se v Ústeckém kraji podíl výdajů na 1 obyvatele podstatně zvyšuje, a v následujících letech dokonce převyšuje podíl výdajů na 1 obyvatele v Moravskoslezském kraji.

Obr. 4.13 Výdaje na NZDM na 1 osobu ve věku 6-26 let v letech 2010-2018 v Kč

Zdroj: Vlastní zpracování na základě informačního portálu Ministerstva financí Monitor (2010-2019)

Moravskoslezský kraj má sice větší počet obyvatel než Ústecký kraj, ale co se týče věkové složky 6-26 let, ta má v posledních letech větší podíl na obyvatelstvu v Ústeckém kraji. Lze pozorovat, že podíl výdajů na 1 osobu cílové skupiny NZDM ze začátku sledovaných let nebylo příliš vysoké. Vyšší podíl výdajů na 1 osobu věkové složky 6-26 let byl do roku 2013 v Moravskoslezském kraji, od roku 2014 je již vyšší u této věkové skupiny v Ústeckém kraji. V Moravskoslezském kraji se v roce 2018 oproti roku 2009 zvýšil podíl výdajů na 1 osobu v této věkové složce o 243,10 Kč a u Ústeckého kraje o 295,82 Kč.

Z uvedených výsledků vyplývá, že služby sociální prevence nepředstavují prioritu u obou krajů, a to i přesto, že jsou u nich naplněny předpoklady sociálního vyloučení. Tohle lze nazvat jako problém záměny priorit. Za významné je totiž považováno to, co je rozsáhlé a nákladné, a z toho důvodu se tedy stávají rozsáhlejší takové činnosti jako jsou sociální služby pro staré občany, sociální služby pro zdravotně postižené. Tyto aktivity sice musí být zabezpečeny, ale základní prioritou by měly být služby sociální prevence (Průša, Víšek, 2012).

Pro ucelenou představu, jak si kraje stojí ve vybraných indikátorech ve srovnání mezi sebou a vůči průměru ČR, je uvedena ještě Tab. 4.7. Vybrané indikátory jsou vztaženy k mladistvým pro vyhodnocení, zda v těchto krajích je třeba více pracovat s dětmi a mládeží prostřednictvím NZDM či jiných služeb sociální prevence. Podíl osob ve věku 6 až 26 let na obyvatelstvu je v obou krajích vyšší než podíl této věkové skupiny na obyvatelstvu ČR.

Tab. 4.7 Souhrnný přehled vybraných indikátorů v letech 2009, 2014 a 2018

Rok	2009			2014			2018		
Indikátor/Území	MSK	ULK	ČR	MSK	ULK	ČR	MSK	ULK	ČR
Osoby ve věku 6-26 let na celkové populaci v %	24,26	24,24	23,25	22,50	22,74	21,66	21,24	22,12	21,01
Průměrný roční čistý příjem na osobu v Kč	123 460	127 398	139 733	133 866	140 526	153 269	166 907	162 102	182 443
Dlouhodobá nezaměstnanost v %	30,1	32,1	23,0	50,4	51,3	43,8	36,3	30,0	26,1
Obecná míra nezaměstnanosti osob ve věku 15-24 let v %	21,3	22,2	16,6	18,9	23,6	15,9	9,3	11,1	6,7
Předčasně ukončená školní docházka z celkového počtu ukončených docházek v %	4,1	8,7	4,1	4,9	8,5	4,5	5,3	9,7	5,0
Kriminalita nezletilých a mladistvých z celkové kriminality v %	4,7	3,6	2,8	2,1	1,9	1,6	3,2	3,0	2,1
Počet rozvodů na 1000 obyvatel	2,8	3,4	2,8	2,6	2,9	2,5	2,2	2,6	2,3

Zdroj: Vlastní zpracování na základě statistických ročenek a veřejné databáze ČSÚ (2009-2018)

Z analýzy ze třetí kapitoly vyplývá, že více postižen předpoklady sociálního vyloučení je Moravskoslezský kraj. Pokud ale budou komparovány indikátory, které se týkají spíše dětí a mladistvých než celkově obyvatel kraje, tak jako více postižený kraj vychází kraj Ústecký. Tento kraj na služby sociální prevence vynakládá v absolutním vyjádření i nižší finanční prostředky, měl by se tedy na tuto oblast více soustředit, a to nejen navýšením výdajů, ale také rozšířením sítě NZDM na svém území. Určitou roli by zde měl sehrát i stát, který by měl tuto oblast více podporovat. Děti a mladí lidé v dnešní době mají více volného času, a tento čas může být nežádoucím jevem z hlediska perspektivy těchto lidí. Právě způsob trávení volného času dětí a mládeže se velmi významně podílí na jejich osobnostním rozvoji, tudíž nízkoprahová zařízení pro děti a mládež jsou vhodným prostředkem pro vyplnění volného času a zmírnění sociopatologických jevů na daném území.

Průša a Víšek (2012) říkají, že je nutné propojit systém plánování, registrace a financování sociálních služeb. Na základě plánů rozvoje sociálních služeb by jednotlivé kraje, případně města, vyhlášovaly výběrová řízení a poskytovatelé sociálních služeb by se do těchto výběrových řízení přihlašovali. Zejména by se tohoto zúčastňovali nestátní neziskové organizace, které se nejvíce potýkají s nedostatkem financí. Vítězové výběrových řízení by následně s kraji či městy uzavírali smlouvy o poskytování těchto služeb, přičemž by byly smluvně definovány i podmínky finanční spoluúčasti krajů a měst na zajištění těchto služeb.

5 Závěr

Jedno španělské přísloví říká: „*Chudoba není hanba, ale zlo.*“ Chudoba je složitý jev, který se nedá označit jednou větou. Existuje řada konceptů a způsobů měření. Je jedním z předních faktorů, které způsobují sociální vyloučení. Pojem sociální vyloučení se začal používat na evropské úrovni až v 90. letech 20. století, nicméně tato koncepce má zrod již mnohem dříve. Chudoba i sociální vyloučení může nastat v každém věku. To znamená, že i dítě se může do tohoto společenského statusu dostat v důsledku nepříznivé situace v rodině, ve které žije.

V České republice nepředstavují chudoba a sociální vyloučení příliš velký problém v porovnání s jinými státy Evropské unie, pokud je brána v úvahu metodika sledování chudoby a sociálního vyloučení vycházející ze Strategie 2020. Dle dat získaných z měření Eurostatu v roce 2018 bylo příjmovou chudobou ohroženo 9,6 % obyvatel. Větší potíže přináší dětská chudoba, kdy v roce 2018 bylo v České republice ohroženo chudobou 13,2 % dětí. Chudoba a sociální vyloučení mají mnoho rozměrů a je třeba je chápat nejen jako neschopnost pokrýt základní potřeby, jakými je jídlo, oblečení nebo bydlení, ale i jako nedostatečný přístup ke vzdělání a ke kvalitním zdravotnickým službám a nemožnost účastnit se různých volnočasových činností.

Cílem diplomové práce bylo zhodnotit na základě analýzy dostupnost nízkoprahových zařízení pro děti a mládež v České republice s důrazem na dva vybrané kraje, kdy tyto kraje byly srovnány mezi sebou a hodnoceny ve vztahu k průměru ČR.

Práce byla členěna do 5 kapitol. První z nich byl Úvod a poslední Závěr. Ve druhé kapitole byla teoreticky vymezena chudoba a sociální vyloučení. Problematika ze druhé kapitoly byla dále představena v prostředí ČR v rámci třetí kapitoly. Byly uvedeny dokumenty přijaté ČR, které se k chudobě a sociálnímu vyloučení vztahují, a následně rozebrány priority a cíle *Dlouhodobé vize resortu práce a sociálních věcí pro oblast sociálního začleňování 2012–2020* a také *Strategie sociálního začleňování 2014–2020*. Nástroji k předcházení sociálnímu vyloučení jsou služby sociální prevence, které jsou nejčastěji financovány z individuálních projektů EU. Sociální služby mohou být ve formě ambulantní, terénní nebo pobytové. Ambulantní služby, případně i terénní, jež se orientují na děti a mládež ve věku 6 až 26 let jsou nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, která v posledních letech získávají na popularitě. Jejich počet se v roce 2018 oproti roku 2009 navýšil o 60 %. Za nejhůře vybavené kraje nízkoprahovými zařízeními pro děti a mládež lze považovat Karlovarský a Plzeňský kraj, naopak nejvíce zařízení je v Moravskoslezském kraji a také v Ústeckém kraji. K podrobnější

analýze byly vybrány Moravskoslezský kraj a Ústecký kraj právě v souvislosti s nejvyšším počtem zařízení na jejich území. Výběr byl podpořen také počtem sociálně vyloučených lokalit, v jejichž počtu tyto kraje také na první dvě příčky. V roce 2014 bylo celkem 606 sociálně vyloučených lokalit, a z toho 89 v Ústeckém kraji a 72 v Moravskoslezském kraji. U klientů se taktéž potvrdilo, že průměrně navštěvuje nízkoprahová zařízení pro děti a mládež nejvíce klientů v těchto dvou krajích.

Dále byla pozornost věnována i právní formě poskytovatelů, což souvisí s hypotézou, jež byla stanovena v úvodu diplomové práce. Na podporu cíle byly formulovány dvě hypotézy.

První hypotéza – *„Nejčastějším poskytovatelem nízkoprahových zařízení pro děti a mládež v České republice jsou církve a náboženské společnosti, a ty jsou také nejčastějšími poskytovateli vybraných krajích.“* – byla částečně přijata. V České republice se největším dílem na poskytování nízkoprahových zařízení pro děti a mládež podílí církve, což se ale ve vybraných krajích nepotvrdilo. V Moravskoslezském kraji je nejčastějším poskytovatelem obecně prospěšná společnost. V Ústeckém kraji jsou nejčastější právní formou spolky. Služby sociální prevence jsou obecně doménou nestátních neziskových organizací. Oproti státu mají jednu významnou výhodu. A to, že znají lépe konkrétní potřeby a možnosti svých klientů v jednotlivých lokalitách a fungují tedy flexibilněji v řešení aktuálních problémů.

Druhá hypotéza – *„Moravskoslezský kraj je předpoklady sociálního vyloučení postižen více než Ústecký kraj, a z tohoto důvodu je lépe vybaven nízkoprahovými zařízeními pro děti a mládež.“* – byla přijata. Moravskoslezský kraj je opravdu více postižen předpoklady sociálního vyloučení, ale při vztažení těchto indikátorů na věkovou skupinu mladistvých vychází jako hůře postižený Ústecký kraj. Indikátory, dle kterých jsou hodnoceny předpoklady sociálního vyloučení v kraji, byly stanoveny na základě definice sociálního vyloučení dle Social Exclusion Unit (2001) a jsou následující: nízké příjmy, vysoká míra nezaměstnanosti, předčasně ukončená školní docházka, kriminalita a rozpad rodiny. Mezi kraji v České republice jsou značné rozdíly v počtu zařízení, což je nutno vztahovat k sociálně-ekonomickým předpokladům sociálního vyloučení dětí a mládeže. V rámci těchto dvou krajů je lépe vybaven nízkoprahovými zařízeními pro děti a mládež Moravskoslezský kraj.

Je obecně známo, že služby sociální prevence jsou z hlediska financování podhodnoceny, což se potvrdilo i při zhodnocení výdajů na sociální služby v obou krajích. Výdaje na služby sociální prevence byly nižší v Ústeckém kraji než v Moravskoslezském kraji. Větší prioritou jsou služby sociální péče. V závěru čtvrté kapitoly byly na základě zjištěných výsledků formulována doporučení.

Seznam použité literatury

Odborná literatura

BALABÁN, Miloš. *Globální nerovnost jako globální hrozba*. In: Česká republika – trendy, ohrožení, příležitosti. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2009, s. 51-58. ISBN 978-80-246-1655-1.

BEDNÁŘOVÁ, Zdena a PELECH, Lubomír. *Slabikář sociální práce na ulici: supervize, streetwork, financování*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2003. 104 s. ISBN 80-7239-148-8.

BYNNER, John. *Social change and the sequencing of developmental transitions*. In L. J. Crockett & R. K. Silbereisen (Eds.), *Negotiating adolescence in times of social change*. Cambridge University Press, 2000, pp. 89-103. ISBN 0521-623-89-8.

ČERNÝ, Jan (a kol.). *Sociální diskriminace pod lupou: metodika identifikace diskriminačního jednání a doprovodných negativních jevů v bydlení a zaměstnávání*. Praha: Otevřená společnost, 2006. 84 s. ISBN 80-903331-7-6.

DEAN, Hartley. *Poverty and social exclusion*. In: Platt, Lucinda and Dean, Hartley, (eds.) *Social Advantage and Disadvantage*. Oxford University Press, Oxford, UK, 2016, pp. 3-24. ISBN 978-01-9873-707-0.

ESPING-ANDERSEN, Gøsta. *Why We Need a New Welfare State*. Oxford University Press, 2002. 244 s. ISBN 978-01-9925-64-26.

HORA, Ondřej. *Strategie dlouhodobě nezaměstnaných: vstupní analýza problému*. 1. vyd. Praha: VÚPSV, 2008. 385 s. ISBN 978-80-7416-004-2.

HORVÁTHOVÁ, Zuzana. *Social systems and policies*. 1. vyd. Praha: Metropolitan University Prague Press, 2016. 302 s. ISBN 978-80-87956-38-0.

JEDLIČKA, Richard (a kol.). *Děti a mládež v obtížných životních situacích: Nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. 1. vyd. Praha: Themis, 2004. 480 s. ISBN 80-7312-038-0.

KELLER, Jan. *Exkluze jako sociální problém a jako otázka metodologická*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2014. 65 s. ISBN 978-80-7464-490-0.

KLIKOVÁ, Christiana a Igor KOTLÁN. *Hospodářská a sociální politika*. 5. vydání. Ostrava: Vysoká škola sociálně správní, 2019. 388 s. ISBN 978-80-87291-23-8.

KRAUSOVÁ, Lucie a Věra NOVOTNÁ. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha: ASPI, 2006. Právní rukověť. 228 s. ISBN 80-7357-214-1.

KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 6., přepracované a aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 566 s. ISBN 978-80-7478-921-2.

LITTLEWOOD, Paul, HERKOMMER, Sebastian. *Indetifying Social Exclusion. Some Problems of Meaning*. In Littlewood, P.: *Social Exclusion in Europe: Problems and Paradigms*, Aldershot, Ashgate. 2000. 268 s. ISBN 978-13-1524-292-7.

MAREŠ, Petr. *Faktory sociální exkluze*. 1. vyd. Praha: VÚPSV, 2006. 41 s. ISBN 80-87007-15-8.

MAREŠ, Petr. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. 3. vyd. Praha: SLON-Sociologické nakladatelství, 2002. 172 s. ISBN 80-86429-08-3.

MAREŠ, Petr (a kol.). *Sociální exkluze na lokální úrovni*. 1.vyd. Brno: VÚPSV, 2008. 77 s. ISBN 978-80-7416-014-1.

MAREŠ, Petr. *Sociální exkluze, sociální inkluze a sociální koheze: diskurz a realita*. In Sociální vyloučení a sociální politika. Brno: Masarykova univerzita a VÚPSV, 2006. s. 15-24. ISBN 80-210-4225-7.

MAREŠ, Petr. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. 248 s. ISBN 80-8585-061-3.

MATEROVÁ, Jitka. *Komunitní plánování sociálních služeb – metodika*. Praha: Agora Central Europe – společnost pro demokracii a kulturu, 2004. 36 s.

MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ, ed. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál, 2005. 351 s. ISBN 80-7367-002-X.

NEŠPOROVÁ, Olga, SVOBODOVÁ, Kamila. *Nestátní sféra v oblasti podpory rodin a služeb pro rodiny*. 1. vyd. Praha: VÚPSV, 2006. 59 s. ISBN 80-87007-30-1.

NĚMEC, Bohumil. *Ottův slovník naučný nové doby: Dodatky k velikému Ottovu slovníku naučnému*. 6. vyd. Praha: Paseka, 2003. 717 s. ISBN 80-7185-545-6.

PERCY-SMITH, James. *Policy responses to social exclusion*. Philadelphia, PA: Open University Press, 2000. 244 s. ISBN 03-352-0474-0.

PROCHÁZKA, Miroslav. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada Publishing, 2012. Pedagogika. 184 s. ISBN 978-80-247-3470-5.

PRŮŠA, Ladislav. *Ekonomie sociálních služeb*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: ASPI, 2007. 180 s. ISBN 978-80-7357-255-6.

PRŮŠA, Ladislav. *Model optimálního uspořádání sociálních a zdravotních služeb na regionální úrovni*. 1. vyd. Praha: VÚPSV, 2006. 53 s. ISBN 80-87007-36-0.

PRŮŠA, Ladislav, VÍŠEK, Petr. *Optimalizace sociálních služeb*. 1. vyd. Praha: VÚPSV, 2012. 130 s. ISBN 978-80-7416-099-8.

SEU. *Preventing social exclusion: a report by the Social Exclusion Unit*. London: SEU, 2001. 82 pp.

TOMEŠ, Igor. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*. Praha: Portál, 2010. 439 s. ISBN 978-80-7367-680-3.

TOUŠEK, Ladislav. *Kultura chudoby, underclass a sociální vyloučení*. In Hirt, T. – Jakoubek, M. (eds.). „Romové“ v osidlech sociálního vyloučení, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o, 2006. s. 288-321. ISBN 80-86898-76-8.

TOWNSEND, Peter. *Poverty in the United Kingdom*. London: Allen Lane and Penguin Books, 1979. pp 1216. ISBN 978-05-2003-976-6.

VEČERNÍK, Jiří, MYSÍKOVÁ, Martina. *Chudoba v České republice. Kritický pohled na evropské ukazatele*. Český statistický úřad Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2015. 113 s. ISBN 978-80-7330-283-2.

WILDMANNOVÁ, Mirka. *Základy sociální politiky*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita Brno, 2005. 139 s. ISBN 80-210-3652-4.

ZEMANOVÁ, Vanda, DOLEJŠ, Martin. *Životní spokojenost, sebehodnocení a výskyt rizikového chování u klientů nízkoprahových zařízení pro děti a mládež*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. 152 s. ISBN: 978-80-244-4492-5.

Článek v odborném časopise nebo ve sborníku z konference

GABAL, I., VÍŠEK, P. *Východiska strategie boje proti sociálnímu vyloučení*. Praha: Analysis & Consulting, Socioklub, 2010. 61 s.

HAAGENARS, Aldi J. M., PRAAG, Bernard M. S. *A synthesis of poverty line definitions*. Review of Income and Wealth, 1985, 31, pp. 139-154.

MAREŠ, P. *Chudoba, marginalizace, sociální vyloučení*. Sociologický časopis, Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2000, roč. 36, č. 3. s. 285-297. ISSN 0038-0288.

MAREŠ, P., RABUŠIC, L. *K měření subjektivní chudoby v české společnosti*. Sociologický časopis, Praha, 1996, roč. 32, č. 3. s. 297-315.

MAREŠ, P., SIROVÁTKA, T. *Sociální vyloučení (exkluze) a sociální začleňování (inkluzie) – koncepty, diskurz, agenda*. Sociologický časopis, Praha, 2008, roč. 44, č. 2. s. 113-138. ISSN 0038-0288.

PRŮŠA, L. *Dostupnost služeb sociální péče ve správních obvodech obcí s rozšířenou působností a jejich dostupnost*. Scientia et Societas: časopis pro společenské vědy a management, 2015 roč. 11, č. 4. s. 163-185. ISSN 1801-7118.

Elektronické dokumenty a ostatní

AGENTURA PRO SOCIÁLNÍ ZAČLEŇOVÁNÍ. *Rodina*. [online]. [cit. 2020-04-21]. Dostupné z: <https://www.socialni-zaclenovani.cz/oblasti-podpory/rodina-a-socialne-pravni-ochrana-ditete/>

AGENTURA PRO SOCIÁLNÍ ZAČLEŇOVÁNÍ. *Vzdělávání*. [online]. [cit. 2020-04-21]. Dostupné z: <https://www.socialni-zaclenovani.cz/oblasti-podpory/vzdelavani/>

BUSINESSINFO.CZ. *Strategie snižování chudoby a rozvojová asistence mezinárodních organizací*. [online]. 2007. [cit. 2020-03-13]. Dostupné z: <https://www.businessinfo.cz/navody/rozvojove-program-mezinarodni-organizace/>

ČESKÁ ASOCIACE STREETWORK. *Kořeny vzniku NZDM v České republice*. [online]. 2006. [cit. 2020-02-21]. Dostupné z: https://archiv.streetwork.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=703

ČESKÁ ASOCIACE STREETWORK. *Pojmosloví*. [online]. 2008. [cit. 2020-02-21]. Dostupné z: https://archiv.streetwork.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=1624&site=cas

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Měření chudoby a příjmová chudoba v České republice*. [online]. [cit. 2020-02-21]. Dostupné z: <https://www.czechdemography.cz/res/archive/002/000220.pdf?seek=1468955282>

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Skutky (trestné činy) a objasněnost*. In: ČSÚ, Veřejná databáze. 2009-2018. [online]. [cit. 2020-04-21]. Dostupné z: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt-parametry&pvo=KRI04&sp=A&pvokc=&katalog=31008&z=T>

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Složení obyvatelstva podle pohlaví a jednotek věku*. In: ČSÚ, Veřejná databáze. 2009-2018. [online]. [cit. 2020-04-21]. Dostupné z: https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt-parametry&pvo=DEMD001&f=TABULKA&z=T&sp=A&katalog=30845&str=v67&c=v3~2__RP2017MP12DP31&u=v68__VUZEMI__101__40169

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Správní obvody Moravskoslezského kraje*. [online]. [cit. 2020-03-04]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/xt/spravni_obvody

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Správní obvody Ústeckého kraje*. [online]. [cit. 2020-03-04]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/xu/spravni_obvody

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Statistická ročenka České republiky*. [online]. 2010-2019. [cit. 2020-04-04]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/rocenky_souhrn

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Statistická ročenka Moravskoslezského kraje*. [online]. 2010-2019. [cit. 2020-04-04]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/xt/statisticke-rocenky-moravskoslezskeho-kraje>

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Statistická ročenka Ústeckého kraje*. [online]. 2010-2019. [cit. 2020-04-04]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/xu/statisticke-rocenky-usteckeho-kraje>

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Struktura uchazečů o zaměstnání v evidenci úřadu práce – podle vzdělání, věku a délky nezaměstnanosti*. In: ČSÚ, Veřejná databáze. 2009-2018. [online]. [cit. 2020-04-21]. Dostupné z: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt-parametry&pvo=ZAM10&sp=A&pvokc=&katalog=30853&z=T>

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Zkratky názvů krajů a okresů*. [online]. [cit. 2020-02-21]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20536384/13-72390704.pdf>

GAC. *Analýza sociálně vyloučených lokalit v České republice*. [online]. [cit. 2020-02-21]. Dostupné z: <https://www.gac.cz/cz/novinky/?item=30>

EAPN. *Towards childrens well-being in Europe: Explainer on child poverty in the EU*. [online]. 2013. [cit. 2020-04-21]. Dostupné z: <https://www.eapn.eu/towards-children-s-well-being-in-europe-eapn-and-eurochild-s-explainer-on-child-poverty-in-the-eu-is-out/>

EAPN. *Youth Poverty and Social Exclusion in Europe*. [online]. 2014. [cit. 2020-04-21]. Dostupné z: <https://www.eapn.eu/youth-poverty-and-social-exclusion-in-europe-issues-causes-solutions-and-what-the-eu-can-do-2/>

EUROSTAT. *At risk of poverty rate*. [online]. 2018. [cit. 2020-04-21]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tespm010/default/table?lang=en>

EUROSTAT. *Children at risk of poverty or social exclusion*. [online]. 2018. [cit. 2020-04-21]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tespm040/default/table?lang=en>

EVROPSKÁ KOMISE. *Boj proti chudobě*. [online]. [cit. 2020-02-11]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/employment_social/2010againstpoverty/about/tackling_cs.htm#question1

EVROPSKÁ KOMISE. *Sociální ochrana a sociální začlenění*. [online]. [cit. 2020-02-26]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=cs&catId=750>

INTERNATIONAL MONETARY FUND. *IMF Extended Credit Facility (ECF)*. 2020. [online]. [cit. 2020-03-13]. Dostupné z: <https://www.imf.org/en/About/Factsheets/Sheets/2016/08/02/21/04/Extended-Credit-Facility>

INTERNATIONAL MONETARY FUND. *IMF Support for Low-Income Countries*. 2020. [online]. [cit. 2020-03-13]. Dostupné z: <https://www.imf.org/en/About/Factsheets/IMF-Support-for-Low-Income-Countries>

INSTITUT PRO SOCIÁLNÍ POLITIKU A VÝZKUM. *Východiska pro systémovou změnu financování a další úpravy sociálních služeb*. 2019. [online]. [cit. 2020-03-13]. Dostupné z: <https://socialnipolitika.eu/2019/06/vychodiska-pro-systemovou-upravu-financovani-a-dalsi-navrhy-na-upravu-socialnich-sluzeb/>

MINISTERSTVO FINANCÍ. *Skupina Světové banky*. 2005. [cit. 2020-02-25]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/zahranicni-sektor/mezinarodni-spoluprace/mezinarodni-institute/skupina-svetove-banky-11654>

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Analýza financování sociálních služeb*. 2019. [online]. [cit. 2020-03-13]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/vykazovani-dat-o-poskytovanych-socialnich-sluzbach>

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Analýza vývoje zaměstnanosti a nezaměstnanosti*. 2019. [online]. [cit. 2020-04-13]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/848077/anal2018.pdf/760053b9-9f64-b616-5453-2447ee935b7e>

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Dlouhodobá vize resortu práce a sociálních věcí pro oblast sociálního začleňování 2012-2020*. [online]. 2012. [cit. 2020-03-21]. Dostupné z: <https://www.databaze-strategie.cz/cz/mpsv/strategie/dlouhodobavize-resortu-prace-a-socialnich-veci-pro-oblast-socialniho-zaclenovani-2012-2020?typ=struktura>

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Komunitní plánování – věc veřejná (průvodce)*. [online]. [cit. 2020-03-04]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/komunitni-planovani-vec-verejna-pruvodce->

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Registr poskytovatelů sociálních služeb*. [online]. [cit. 2020-02-28]. Dostupné z: http://iregistr.mpsv.cz/socreg/hledani_sluzby.do?SUBSESSION_ID=1582851278127_5

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Strategická mapa Ministerstva práce a sociálních věcí*. [online]. 2019. [cit. 2020-03-21]. Dostupné z: <https://www.databaze-strategie.cz/czx/strategicke-mapy-ministerstva/strategicka-mapa-mpsv>

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Strategie sociálního začleňování 2014-2020*. [online]. 2014. [cit. 2020-03-21]. Dostupné z: <https://www.databaze-strategie.cz/cz/mpsv/strategie/strategie-socialniho-zaclenovani-2014-2020?typ=struktura>

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí*. 2007-2018. [online]. [cit. 2020-03-04]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/statisticka-rocenka-z-oblasti-prace-a-socialnich-veci>

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže 2019–2027*. [online]. 2019. [cit. 2020-03-26]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/strategie-a-koncepce-ap-msmt>

MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. *Identifikace zásadních problémů v oblasti sociálního vyloučení*. 2019. [online]. [cit. 2020-04-04]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/prehled-dokumentu.aspx>

MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. *Prevence kriminality*. [online]. [cit. 2020-03-04]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/web-o-nas-prevence-prevence-kriminality.aspx?q=Y2hudW09Mw%3D%3D>

MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. *Rozbor situace dětí a mladistvých ohrožených kriminalitou a kriminálně rizikovými jevy*. 2018. [online]. [cit. 2020-04-04]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/webpm/clanek/tiskova-zprava-ze-zasedani-republikoveho-vyboru-pro-prevenci-kriminality-216535.aspx>

MONITOR – INFORMAČNÍ PORTÁL MINISTERSTVA FINANČÍ. *Příjmy a výdaje územních rozpočtů* [online]. 2010-2018. [cit. 2020-04-19]. Dostupné z: <https://monitor.statnipokladna.cz/analyza/?query=13>

OSN ČESKÁ REPUBLIKA. *Vymýtit chudobu ve všech jejích formách všude na světě*. [online]. 2015. [cit. 2020-02-11]. Dostupné z: <https://www.osn.cz/sdg-1-vymytit-chudobu-ve-vsech-jejich-formach-vsude-na-svete/>

POLICIE ČESKÉ REPUBLIKY. *Kriminalita*. [online]. 2009-2018. [cit. 2020-04-10]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx?q=Y3BpPTE%3D>

REGIONÁLNÍ INFORMAČNÍ SERVIS. *Okresy Moravskoslezského kraje*. [online]. 2016. [cit. 2020-03-26]. Dostupné z: <https://www.risy.cz/cs/krajske-ris/moravskoslezsky-kraj/okresy>

REGIONÁLNÍ INFORMAČNÍ SERVIS. *Okresy Ústeckého kraje*. [online]. 2016. [cit. 2020-03-26]. Dostupné z: <https://www.risy.cz/cs/krajske-ris/ustecky-kraj/okresy>

SOCIÁLNÍ REVUE. *Strategie sociálního začleňování 2014–2020*. [online]. 2014. [cit. 2020-03-10]. Dostupné z: <http://socialnirevue.cz/item/strategie-socialniho-zaclenovani-2014-2020>

WORLD BANK. *International Poverty Line*. [online]. 2015. [cit. 2020-03-08]. Dostupné z: <https://blogs.worldbank.org/developmenttalk/international-poverty-line-has-just-been-raised-190-day-global-poverty-basically-unchanged-how-even>

Zákon o pomoci v hmotné nouzi č. 111 ze dne 31. března 2006. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2007, částka 37, s. 1305-1328. Dostupný také z: https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=111/2006&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy

Zákon o sociálních službách č. 108 ze dne 31. března 2006. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2007, částka 37, s. 1257-1289. Dostupný také z: https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=108/2006&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy

Zákon o životním a existenčním minimu č. 110 ze dne 31. března 2006. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2007, částka 37, s. 1300-1304. Dostupný také z: https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=110/2006&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy

Seznam zkratek

ČAS – Česká asociace streetwork

ČSÚ – Český statistický úřad

OSN – Organizace spojených národů

MF – Ministerstvo financí

MMF – Mezinárodní měnový fond

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

MV – Ministerstvo vnitra

NZDM – nízkoprahová zařízení pro děti a mládež

Prohlášení o využití výsledků diplomové práce

Prohlašuji, že

- jsem byla seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;
- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, diplomovou práci užít (§ 35 odst. 3);
- souhlasím s tím, že diplomová práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB-TUO. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o diplomové práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- bylo sjednáno, že užít své dílo, diplomovou práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne 24.4.2020

jméno a příjmení studenta

Seznam příloh

Příloha 1 Počet obyvatel sociálně vyloučených lokalit v krajích ČR

Příloha 2 Mapa rozdělení území Moravskoslezského kraje na ORP

Příloha 3 Socioekonomická analýza Moravskoslezského kraje v letech 2009-2018

Příloha 4 Socioekonomická analýza ČR v letech 2009-2018

Příloha 5 Seznam NZDM v Moravskoslezském kraji k 31.12.2018

Příloha 6 Mapa rozdělení území Ústeckého kraje na ORP

Příloha 7 Socioekonomická analýza Ústeckého kraje v letech 2009-2018

Příloha 8 Seznam NZDM v Ústeckém kraji k 31.12.2018

Příloha 9 Vybrané výdaje na sociální služby v Moravskoslezském a Ústeckém kraji
v letech 2010-2018

Příloha 10 Údaje o nezaměstnanosti v Moravskoslezském a Ústeckém kraji a průměr ČR
v letech 2009-2010

Přílohy

Příloha 1 Počet obyvatel sociálně vyloučených lokalit v krajích ČR

Kraj	Počet obyvatel SVL			Průměr za lokalitu		
	2006	2014	Index	2006	2014	Index
Hl. město Praha	9000 - 9500	5400 - 7400	0,79	1433	971	0,68
Jihočeský	1500 - 2000	2000 - 2600	1,05	131	58	0,44
Jihomoravský	5000 - 5500	8000 - 9500	0,31	491	61	0,12
Karlovarský	3500 - 4000	6000 - 8000	2,21	183	120	0,65
Královéhradecký	2000 - 2500	2500 - 3000	1,29	84	75	0,89
Liberecký	2000 - 2500	3000 - 4000	1,74	81	77	0,95
Moravskoslezský	10 000 – 10 500	19 000 - 23000	2,07	393	317	0,81
Olomoucký	4500 - 5000	3000 - 5000	0,91	159	63	0,39
Pardubický	1000 - 1500	1500 - 2000	1,36	93	79	0,85
Plzeňský	1500 - 2000	2000 - 3000	1,32	112	60	0,53
Středočeský	3000 - 3500	4000 - 5500	2,10	83	98	1,18
Ústecký	21 000 – 22 000	36 000 – 38 500	2,0	333	471	1,41
Vysočina	1500 - 2000	600 - 1000	0,75	145	92	0,63
Zlínský	500 - 1000	2000 - 2500	2,38	73	86	1,19
CELKEM	60 000 – 80 000	95 000 – 115 000	1,56	271	188	0,77

Zdroj: GAC, spol. s r.o.: Analýza sociálně vyloučených lokalit (2015)

Příloha 2 Mapa rozdělení území Moravskoslezského kraje na ORP

Zdroj: ČSÚ: Správní obvody (2020), online

Příloha 3 Socioekonomická analýza Moravskoslezského kraje v letech 2009-2018

Rok	Počet obyvatel		Průměrný roční čistý příjem na osobu v Kč	Obecná míra nezaměstnanosti v %		Žáci, kteří ukončili povinnou školní docházku		Registrované trestné činy		Počet rozvodů
	celkem	z toho ve věku 6-26 v %		celkem	v tom ve věku 15-24 let	celkem	z toho předčasně	celkem	z toho spáchané skutky nezletilých a mladistvých	
2009	1 247 373	24,26	123 460	9,7	21,3	14 116	583	41 731	1 979	3 488
2010	1 243 220	23,84	127 160	10,2	20,0	13 015	625	39 721	1 256	3 596
2011	1 230 613	23,32	124 704	9,3	18,3	11 267	551	42 474	1 214	3 420
2012	1 226 602	22,99	127 195	9,5	21,0	10 743	557	40 623	947	3 159
2013	1 221 832	22,75	131 229	9,9	22,4	10 342	569	42 853	906	3 279
2014	1 217 676	22,50	133 866	8,6	18,9	10 067	490	37 233	784	3 153
2015	1 213 311	22,22	136 041	8,1	16,2	9 802	522	30 364	752	3 050
2016	1 209 879	21,98	140 678	6,9	13,4	9 967	486	26 528	640	2 925
2017	1 205 886	21,58	151 800	4,7	11,0	9 718	561	24 781	631	2 816
2018	1 203 299	21,24	166 907	3,7	9,3	9 852	522	23 465	756	2 666

Zdroj: Vlastní zpracování na základě statistických ročenek Moravskoslezského kraje z ČSÚ (2009-2018)

Příloha 4 Socioekonomická analýza ČR v letech 2009-2018

Rok	Počet obyvatel k 31.12.		Průměrný roční čistý peněžní příjem na osobu v Kč	Obecná míra nezaměstnanosti v %		Žáci, kteří ukončili povinnou školní docházku		Registrované trestné činy		Počet rozvodů
	celkem	z toho ve věku 6-26 let v %		celkem	v tom ve věku 15-24 let	celkem	z toho předčasně	celkem	z toho spáchané skutky nezletilých a mladistvých	
2009	10 506 813	23,25	139 733	6,7	16,6	109 011	4 464	332 829	9 456	29 133
2010	10 532 770	22,82	143 118	7,3	18,3	102 361	4 699	313 387	6 923	30 783
2011	10 505 445	22,25	144 597	6,7	18,1	88 590	4 401	317 177	7 063	28 113
2012	10 516 125	21,95	147 456	7,0	19,5	82 237	3 802	304 528	6 176	26 402
2013	10 512 419	21,78	149 737	7,0	19,0	78 874	3 775	325 366	5 131	27 895
2014	10 538 275	21,66	153 269	6,1	15,9	78 247	3 489	288 660	4 717	26 764
2015	10 553 843	21,52	157 623	5,0	12,6	78 946	3 806	247 628	4 055	26 083
2016	10 578 820	21,41	164 852	4,0	10,5	79 515	3 788	218 162	3 835	24 996
2017	10 610 055	21,20	172 173	2,9	7,9	79 481	3 967	202 303	3 909	25 755
2018	10 649 800	21,01	182 443	2,2	6,7	80 803	4 021	192 405	3 990	24 313

Zdroj: Vlastní zpracování na základě statistických ročenek České republiky z ČSÚ (2009-2018)

Příloha 5 Seznam NZDM v Moravskoslezském kraji k 31.12.2018

Okres	Název poskytovatele	Název zařízení	Cílová skupina	Právní forma	Forma služby	Maximální kapacita	ORP
Bruntál	Althaia, o.p.s.	Althaia, o.p.s.	7-10 let	141	A/T	70/10	Krnov
		Althaia, o.p.s.	11-15 let	141	A/T	70/10	Krnov
		Althaia, o.p.s.	16-18 let	141	A/T	70/10	Krnov
	Armáda spásy v České republice, z.s.	Armáda spásy, Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež Krnov	6-26 let	706	A	32	Krnov
	EUROTOPIA.CZ, o.p.s	Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež – CARAVAN	10-26 let	141	A	20	Krnov
	Hope House, z.s.	Hope House, z.s.	7-10 let	706	A/T	neuvedeno	Rýmařov
		Hope House, z.s.	11-15 let	706	A/T	neuvedeno	Rýmařov
	Charita Krnov	Zvídálek – středisko pro mimoškolní činnost romských dětí	16-18 let	706	A/T	neuvedeno	Rýmařov
	LIGA, o.p.s.	Komunitní centrum	19-26 let	721	A	35	Krnov
	OPEN HOUSE, o.p.s.	NZDM OPEN HOUSE Bruntál	6-26 let	141	A/T	34/12	Bruntál
		OPEN STREET Dlouhá	9-26 let	141	A/T	69/24	Bruntál
	Slezská diakonie	Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež na Albrechticku	6-26 let	141	A/T	69/24	Bruntál
		Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež na Albrechticku	6-26 let	141	A/T	69/24	Bruntál
		Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež na Albrechticku	6-20 let	721	A	20	Krnov
		Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež na Albrechticku	6-20 let	721	A	10	Krnov
Frýdek-Místek	Bunkr, o.p.s.	NZDM Klub Bunkr	6-20 let	721	A	10	Krnov
	Charita Frýdek-Místek	Klub Nezbeda	13-20 let	141	A	25	Třinec
		Klub Nezbeda	6-13 let	721	A	25	Frýdek-Místek
	Statutární město Frýdek-Místek	Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež Klub Semafor	6-26 let	721	A	25	Frýdek-Místek
		Klub Prostor	12-26 let	801	A/T	20/2	Frýdek-Místek
	z.s. Filadelfie	Nízkoprahový klub U-kryt	14-19 let	801	A/T	20/2	Frýdek-Místek
Karviná	Akademický ústav Karviná, z.ú.	Nízkoprahové zařízení dětí a mládeže OÁZA	13-20 let	706	A/T	20/2	Frýdek-Místek
	Armáda spásy v České republice, z.s.	Armáda spásy, Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež Havířov	6-26 let	161	A	30	Karviná
	AVE, z.s.	STŘEP – Nízkoprahové zařízení pro neorganizované děti a mládež	6-15 let	706	A	25	Havířov
			7-10 let				
			11-15 let				
			16-18 let				
			19-26 let				
				706	A	15	Český Těšín

	Bunkr, o.p.s.	NZDM Klub Bunkr	13-20 let	141	A	35/2	Bohumín
	Centrum pro rodinu Sluníčko, z.s.	Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež Bublina	7-10 let 11-15 let	706	A	20	Karviná
	Don Bosko Havířov o.p.s.	Klub Přístav	6-19 let	141	A	35	Havířov
	Futra	NZDM Futra	12-24 let	706	A	20/1	Orlová
	Charita Český Těšín	Charitativní středisko "Komete" - nízkoprahové zařízení pro děti a mládež	6-21 let	721	A	35	Karviná
	Slezská Diakonie	KANAAN Bohumín	6-15 let	721	A	25	Bohumín
		KLUB ON LINE Karviná, nízkoprahové zařízení pro děti a mládež	14-22 let	721	A	25	Karviná
		POHODA Karviná, nízkoprahové zařízení pro děti a mládež	6-13 let	721	A	26	Karviná
Nový Jičín	Armáda spásy v České republice, z.s.	Armáda spásy, Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež Kamarád	6-26 let	706	A	40	Kopřivnice
	Bunkr, o.p.s.	NZDM Klub Bunkr	13-20 let	141	A	30	Nový Jičín
	Charita Odry	Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež Manhattan Odry	7-22 let	721	A/T	12/12	Odry
	Město Frenštát pod Radhoštěm	NZDM Klub Kryt	13-20 let	801	A	60	Frenštát pod Radhoštěm
Opava	Elim Opava, o.p.s.	Nízkoprahový klub pro děti a mládež Magnet	6-19 let 10-19 let	141	A/T	20/2	Opava
		Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež "Na Hraně"	11-20 let	141	A	30	Hlučín
	EUROTOPIA.CZ, o.p.s.	NZDM Klub Modrá kočka	6-15 let	141	A	20	Opava
	Středisko volného času Vítkov, příspěvková organizace	NZDM Tunnel Vítkov	6-13 let 14-26 let	331	A	25	Vítkov
Ostrava-město	Armáda spásy v České republice, z.s.	Armáda spásy, Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež Ostrava-Přívoz	6-26 let	706	A	30	Ostrava
	CENTROM, z.s.	Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež Radvanice	6-26 let	706	A	30	Ostrava
		Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež Vítkovice		706	A	60	Ostrava
	Diecézní charita ostravsko-opavská	Vesnička soužití	6-19 let	721	A	35	Ostrava
		Středisko sociální aktivizace Horizont		721	A	35	Ostrava
	Charita Ostrava	Charitní středisko Michala Magone – nízkoprahové zařízení pro děti a mládež	7-18 let	721	A	50	Ostrava
	Pavučina, o.p.s.	Free klub	6-11 let 12-18 let	141	A	24	Ostrava
	SPOLEČNĚ-JEKHETANE, o.p.s.	Nízkoprahové zařízení pro děti SPOLEČNĚ-JEKHETANE	6-18 let	141	A	60	Ostrava
		Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež SPOLEČNĚ-JEKHETANE		141	A	60	Ostrava

		Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež SPOLEČNĚ-JEKHETANE		141	A	60	Ostrava
	Vzájemné soužití, o.p.s.	Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež – komunitní centrum Hrušov	6-26 let	141	A	30	Ostrava
		Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež – Komunitní centrum Liščina		141	A	30	Ostrava

Zdroj: Vlastní zpracování na základě údajů z portálu MPSV: Registr poskytovatelů sociálních služeb (2018)

Příloha 6 Mapa rozdělení území Ústeckého kraje na ORP

Zdroj: ČSÚ: Správní obvody (2020), online

Příloha 7 Socioekonomická analýza Ústeckého kraje v letech 2009-2018

Rok	Počet obyvatel k 31.12.		Průměrný roční čistý peněžní příjem na osobu v Kč	Obecná míra nezaměstnanosti v %		Žáci, kteří ukončili povinnou školní docházku		Registrované trestné činy		Počet rozvodů
	celkem	z toho ve věku 6-26 let v %		celkem	v tom ve věku 15-24 let	celkem	z toho předčasně	celkem	z toho spáchané skutky nezletilých a mladistvých	
2009	836 198	24,24	127 398	10,1	22,2	9 475	823	29 670	1 076	2 805
2010	836 045	23,87	128 415	11,2	26,1	8 968	842	29 438	839	2 573
2011	828 026	23,24	124 778	9,8	30,7	7 831	716	30 287	814	2 319
2012	826 764	22,98	127 071	10,8	28,9	7 178	638	27 427	691	2 294
2013	825 120	22,85	127 908	9,4	23,6	6 951	637	29 848	542	2 252
2014	823 972	22,74	140 526	8,5	23,6	6 816	580	25 927	488	2 352
2015	822 826	22,61	141 217	7,6	16,8	6 972	620	21 061	380	2 117
2016	821 377	22,50	148 178	5,1	9,6	7 074	698	18 377	447	2 245
2017	821 080	22,31	150 444	3,5	10,1	7 162	738	17 531	517	2 252
2018	820 789	22,12	162 102	3,6	11,1	7 168	696	16 560	502	2 106

Zdroj: Vlastní zpracování na základě statistických ročenek Ústeckého kraje z ČSÚ (2009-2018)

Příloha 8 Seznam NZDM v Ústeckém kraji k 31.12.2018

Okres	Název poskytovatele	Název zařízení	Cílová skupina	Právní forma	Forma služby	Maximální kapacita	ORP
Děčín	Oblastní charita Rumburk	Žijeme spolu – nízkoprahové zařízení pro děti a mládež	1-6 let 7-10 let 11-15 let 16-18 let 19-26 let	721	A/T	14/14	Rumburk
	Oblastní charita Šluknov	Klub Ambrela	6-12 let	721	A/T	24/24	Rumburk
		Bary Ambrela	11-15 let 16-18 let 19-26 let	721	A/T	24/7	Rumburk
	„Cinka“. z.s.	Centrum U parku	6-26 let	706	A/T	24/7	Děčín
	Indigo Děčín, z.s.	Komunitní centrum dětí a mládeže Kamarád	6-26 let	706	A	30	Děčín
	Kostka Krásná Lípa, p.o.	Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež T-klub	6-26 let	331	A/T	28/7	Rumburk
		Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež Amari klub		331	A/T	28/7	Rumburk
	Město Varnsdorf	Nízkoprahový klub Modrý kámen	6-26 let	801	A/T	20/10	Varnsdorf
	Prosapia, z.ú., společnost pro rodinu	Klub pro mladé Prosapia	15-26 let	161	A	30	Děčín
Chomutov	Salesiánský klub mládeže, z.s. Rumburk – Jiříkov	Zavináč	6-20 let	736	A	30	Rumburk
	Armáda spásy v České republice, z.s.	Armáda spásy, Centrum sociálních služeb Jirkov	6-16 let	706	A	12	Chomutov
	Městská správa sociálních služeb Vejprty	NZDM "Vejprták"	6-26 let	331	A/T	16/16	Kadaň
	NADĚJE	Středisko Naděje Klášterec nad Ohří, nízkoprahová zařízení pro děti a mládež	6 let 7-10 let 11-15 let 16-18 let 19-26 let	706	A	20	Kadaň
	Oblastní charita Most	Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež Khamoro	6-26 let	721	A/T	30/28	Chomutov
		Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež Zahrada		721	A/T	30/28	Chomutov

	Světlo Kadaň	Klub NaNáměstí	6-26 let	706	A/T	20/20	Kadaň
		Klub Kámen – SC Kamínek		706	A/T	40/24	Chomutov
		Klub Přizemí		706	A/T	30/30	Kadaň
		Klub MOLO		706	A/T	24/14	Chomutov
		Klub DOpatra		706	A/T	30/30	Kadaň
Litoměřice	Farní charita Lovosice	AMICUS	7-10 let 11-15 let 16-18 let 19-26 let	721	A/T	25/25	Lovosice
	Charita Roudnice nad Labem	NZDM Bota	6-15 let 15-26 let	721	A	50	Roudnice nad Labem
	NADĚJE	Středisko Naděje Litoměřice-Osvobození	6-26 let	706	A/T	24/1	Litoměřice
Most	Dům romské kultury o.p.s.	Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež	6-26 let	141	A/T	25/16	Most
	Oblastní charita Most	Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež Domino	6-26 let	721	A/T	28/28	Litvínov
		Sovička	6-15 let	721	A/T	15/15	Most
	Obrnické centrum sociálních služeb, příspěvková organizace	VULKÁN	13-26 let	331	A/T	50/50	Most
	Pobočka Diakonie Církve bratrské v Mostě	NZDM Záplata	16-18 let	721	A/T	20/20	Most
	Statutární město Most	NZDM SVĚT	6-26 let	801	A/T	22/21	Most
		Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež 15-26 let	15-26 let	801	A	35	Most
Teplice	Člověk v tísní, o.p.s.	Člověk v tísní, o.p.s., Otevřený klub	15-26 let	141	A	45	Bílina
		Člověk v tísní, o.p.s. - eNCéčko	6-14 let	141	A	40	Bílina
	Květina z.s.	Klub Magnet	6-16 let	706	A/T	30/30	Teplice
	Oblastní charita Most	Zastávka	5-26 let	721	A/T	30/30	Teplice
	Poradna pro občanství Občanská a lidská práva, z.s.	Želváček	6-18 let	706	A	20	Teplice
	Salesiánské středisko Štěpána Trochty – dům dětí a mládeže	Luna	13-26 let	625	A	21	Teplice
Ústí nad Labem	Člověk v tísní, o.p.s.	Člověk v tísní, o.p.s., Klub Mixér	6-26 let	141	A	31	Ústí nad Labem
		Člověk v tísní o.p.s., Nový svět	6-19 let	141	A	26	Ústí nad Labem
	Oblastní charita Ústí nad Labem	Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež Tykadlo	6-15 let	721	A/T	20/10	Ústí nad Labem
		Komunitní centrum pro děti	6-18 let	721	A/T	20/10	Ústí nad Labem
	Romano jasnica, spolek	Nízkoprahové zařízení pro mládež	15-26 let	706	A	15	Ústí nad Labem

		Nízkoprahové zařízení pro děti M. C. Zefyrino	6-14 let	706	A	15	Ústí nad Labem
	YMCA v Ústí nad Labem	Nízkoprahový klub Orion	12-18 let	706	A	30	Ústí nad Labem

Zdroj: Vlastní zpracování na základě údajů z portálu MPSV: Registr poskytovatelů sociálních služeb (2018)

Příloha 9 Vybrané výdaje na sociální služby v Moravskoslezském a Ústeckém kraji v letech 2010-2018 v tis. Kč

Rok/Kraj	Výdaje									
	NZDM		Sociální prevence		Sociální péče		Sociální služby celkem		Sociální výdaje celkem	
	MSK	ULK	MSK	ULK	MSK	ULK	MSK	ULK	MSK	ULK
2010	6 141,33	1 449,06	266 152,63	20 644,27	744 613,61	615 475,43	1 025 947,26	643 963,10	1 453 768,45	1 166 566,89
2011	 6 518,89	 1 182,50	 277 494,38	 20 837,59	 810 620,36	 504 028,42	 1 109 065,10	 530 686,22	 1 527 918,77	 1 054 055,51
2012	 18 895,40	 1 819,79	 201 422,36	 22 160,89	 980 405,21	 525 291,97	 1 203 616,28	 557 018,90	 1 672 909,18	 955 795,21
2013	 10 145,82	 3 893,63	 183 568,25	 39 395,20	 911 156,26	 463 129,47	 1 107 067,38	 516 247,68	 1 594 244,37	 979 028,05
2014	 10 030,10	 12 961,60	 191 273,25	 55 658,06	 1 099 137,21	 800 657,30	 1 310 430,21	 868 300,90	 1 801 453,22	 1 405 063,06
2015	 43 877,59	 48 024,24	 418 377,26	 204 825,11	 2 212 491,67	 1 385 345,60	 2 712 183,27	 1 615 255,68	 3 006 614,89	 1 839 681,84
2016	 48 334,22	 47 157,67	 405 851,48	 322 964,03	 1 998 521,53	 1 295 345,77	 2 458 294,37	 1 643 391,11	 2 761 567,29	 1 860 947,51
2017	 54 880,76	 46 696,61	 487 841,46	 338 633,30	 2 431 880,65	 1 615 201,94	 2 987 513,89	 1 969 768,62	 3 320 050,10	 2 288 000,95
2018	 67 422,16	 55 031,85	 618 292,55	 423 517,66	 3 251 709,35	 2 160 874,52	 3 950 805,18	 2 605 232,58	 4 311 124,30	 2 966 761,42

Zdroj: Vlastní zpracování na základě informačního portálu Ministerstva financí Monitor (2010-2018)

Příloha 10 Údaje o nezaměstnanosti v Moravskoslezském a Ústeckém kraji a průměr ČR
v letech 2009-2018

Kraj	Roky	Uchazeči o zaměstnání v evidenci UP			Podíl osob ve věku 15-24 na celkovém počtu uchazečů v %	Dlouhodobá nezaměstnanost v %
		celkem	z toho ve věku 15-24	z toho déle jak 1 rok		
MSK	2009	80 581	13 237	24 285	16,4	30,1
	2010	82 776	13 564	31 478	16,4	38,0
	2011	75 019	12 334	31 672	16,4	42,2
	2012	81 099	13 619	32 580	16,8	40,2
	2013	89 976	14 403	40 754	16,0	45,3
	2014	83 877	11 580	42 277	13,8	50,4
	2015	72 573	9 191	35 588	12,7	49,0
	2016	64 036	7 430	29 639	11,6	46,3
	2017	49 487	5 058	21 132	10,2	42,7
	2018	39 789	3 885	14 460	9,8	36,3
ULK	2009	59 976	11 516	19 236	19,2	32,1
	2010	61 947	11 245	24 117	18,2	38,9
	2011	58 087	11 184	24 893	19,3	42,9
	2012	61 589	12 033	25 911	19,5	42,1
	2013	65 820	11 690	30 780	17,8	46,8
	2014	60 824	9 572	31 217	15,7	51,3
	2015	50 778	7 331	25 089	14,4	49,4
	2016	44 528	5 959	20 089	13,4	45,1
	2017	31 522	4 015	12 838	12,7	40,7
	2018	26 335	3 401	7 909	12,9	30,0
ČR	2009	539 136	97 709	123 873	18,1	23,0
	2010	561 551	94 874	178 481	16,9	31,8
	2011	508 451	91 942	184 130	18,1	36,2
	2012	545 311	98 729	192 234	18,1	35,3
	2013	596 833	100 032	236 981	16,8	39,7
	2014	541 914	79 931	237 165	14,7	43,8
	2015	453 118	60 682	187 555	13,4	41,4
	2016	381 373	46 819	144 163	12,3	37,8
	2017	280 620	31 296	94 512	11,2	33,7
	2018	231 534	26 206	60 529	11,3	26,1

Zdroj: Vlastní zpracování na základě statistických ročenek a veřejné databáze ČSÚ (2009-2018)